

k lt rveiletişim
culture&communication

2005 • 8(2)
YAZ • SUMMER

kùltürveiletişim

culture&communication

2005 8(2) • yaz/summer

ki, iletişim, kùltür eleştirisi ve toplumsal düşünce alanlarında üretilen en iyi eleştirel yazıları yayınlamaya adanmış disiplinlerarası akademik bir dergidir.

ki, eleştireliliği, aklın sınır ve imkanlarının araştırılması yolunda her türlü dogma karşıtlığı olarak tanımlar.

ki'nin kapıları iletişim çalışmalarına olduğu kadar insan varoluşunun ve kùltürünün temel bileşeni olan iletişimin içerildiği tüm düşünce boyutlarına -tüm sosyal bilim disiplinlerine, insan bilimlerine, tüm yöntemlere ve bunların kesişim noktalarından doğacak arayışlara açıktır.

ki, "hakemli" bir dergidir; dergiye yayınlanmak üzere gönderilen yazılar, yazarın kimliğini bilmeyen uzman hakemler tarafından değerlendirilmeye alınır.

ki yılda iki kez, Ocak ve Temmuz aylarında yayınlanır. ki'nin yayın dilleri Türkçe ve İngilizce'dir.

Editör Editor

Mine Gencil Bek

Yayın Kurulu Editorial Board

Ahmet Tolungüç

Ayşe İnal

Bülent Çaplı

Halil Nalçaoğlu

Mehmet Yüksel

Mine Gencil Bek

Nur Betül Çelik

Editör Asistanları Editorial Asisstants

Tezcan Durna

Çağla Kubilay

Esra İlkay Keloğlu

Tasarım Design

m. Sobacı

Ahmet S. Baydar

Engin Doğan

Uluslararası Değerlendirme ve Danışma Kurulu

International Review and Advisory Board

Ackbar Abbas, University of Hong Kong

Armand Mattelard, University of Paris - VIII

Brian G. Chang, University of Massachusetts

Kuan-Hsing Chen, National Tsing-Hua University

George Gerbner, Temple University

Lawrence Grossberg, University of Illinois

Micheal Morgan, University of Massachusetts

R. Radhakrishnan, University of Massachusetts

ISSN 1301-7241

kùltür ve iletişim culture & communication

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Mezunları Vakfı

Cebeci 06590 Ankara Turkey

tel (+90.312) 319 77 14 / 247

fax (+90.312) 362 27 17

ki@media.ankara.edu.tr

http://ilef.ankara.edu.tr/ki

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Mezunları Vakfı

adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:

Dr. Abdülrezak Altun

Baskı: Desen Ofset

kùltür ve iletişim Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Mezunları

Vakfı tarafından yayınlanmaktadır.

© 2005 kùltür ve iletişim. Tüm hakları saklıdır.

İçindekiler

5

Editör'den

Mine Gencil Bek

9

Malumat Dünyasına Gitmek...

Mektuplar: Erol Mutlu

D. Beybin Kejanhoğlu

17

Our Child and the Others:

Pictures of Children in the News Media

Cristina Ponte

45

İnternet Zamanında Aile İlişkileri

Emine Onaran İncirlioğlu • Barış Kılıçbay

75

Modernleşmeyi Okumak:

Ülkü Dergisi (1933-1938)

Banu Dağtaş • Murat Tazegül

101

Screening Transnational Turkish Community In Fatih Akın's

Kurz und Schmerzlos (Short Sharp Shock)

Karin Hamm-Ehsani

129

Değini

Yurt Dışındaki Türk Medyası Sempozyumu

Abdülrezak Altun

135

Kitap Eleştirileri

Hacker Etiği: İş Hayatına Yıkıcı Bir Yaklaşım

İran Entelektüelleri ve Batı

Bir Gazetenin Tarihi, Cumhuriyet

Editor'den...

Kültür ve İletişim'de editörlüğe başladığım bu sayıda, bir başlangığta, bir kederli sona tanık olarak dergimizi 8 Mart 2005 tarihinde yitirdiğimiz Prof. Dr. Erol Mutlu'nun anısına siyah kapakla çıkarmaya karar verdik. Erol Hoca, benim ve dergimizin yayın kurulundaki diğer bazı arkadaşların hocasıydı. Kendisinin iletişim alanına kazandırdığı pek çok çevirinin yanısıra, iletişim kuramları, siyasal iletişim, popüler kültür, televizyon ve küreselleşme üzerine çok sayıda çalışması bulunmaktadır. Yakında iki kitap halinde derleme olarak yayınlanacak bu eserler, geleceğin araştırmacılarının "malumat dünyası"nda, eminiz ki, çok önemli bir yer tutacaktır. D. Beybin Kejanlıoğlu'nun Erol Hoca'nın mektuplarından parçalar içeren "Malumat Dünyasına Gitmek" yazısı ile aslında sadece Erol Hoca'yı anmakla kalmadık; daha önce iletişim eğitimi konusundaki çalışmasıyla ve tartışmasıyla *Kİ*'nin ikinci sayısına bizzat katkıda bulunan Erol Hoca böylece bu yazıyla yine *Kİ*'de kendi sözleriyle yer almış oldu.

Dergimizin bu sayısının ilk yazısı Portekizli araştırmacı Cristina Ponte'ye ait. Ponte, tarihselliğe ve karşılaştırmaya özel önem atfederek haber medyasında çocukların temsili zerine ABD, Latin Amerika, Asya ve Avrupa lkelerinde son birkaç yılda yoğunlaşan araştırmaları gözden geçirdiği makalesinde, Portekiz gazetelerinde yayınlanan çocuklarla ilgili haberleri

Mine Gencel Bek
Editör

analiz ediyor. 1970-2000 yılları arasında, diktatörlük rejiminden AB yesi olmaya büyük dönüşüm geçiren Portekiz'de yayınlanan haberlerin analizi sonucunda, yazar ABD ve Asya lkele-
rindeki haberlerde olduğu gibi Portekiz'de de evde ve fabrika-
da çalışan çocuklar ve yoksulluk gibi konuların haber günde-
minde yeterince yer almadığını ortaya koyuyor. Portekiz haber
medyasının diğer ülkelerdeki çocukları nasıl haber yaptığına
bakıldığında ise Avrupa lkelerinin ağırlıklı olarak beş Avrupa
lkesiyle temsil edildiğini belirten yazar, haberlerin yarısından
oğunun Avrupa ve ABD'den olduğunu, ancak Latin Amerika
lkeleri gibi diğer bölgelerden gelen haberlerin % 3'e kadar d-
şen oranlarda yer aldığını ayrıca tablolarla gösteriyor.

Çocuklarla ilgili haberlerin analizi konusundaki bu alış-
madan sonra aile ve çocuklar konusunun bu kez internet kulla-
nımı ve anlamlandırılması çerçevesinde ele alındığı başka bir
yazı Emine Onaran İncirlioğlu ve Barış Kılıçbay'ın ortak alış-
masının ürünü. şimdiye dek Türkiye'de üzerinde pek fazla alış-
ılmamış olan bir konuyu ele alarak, internet kullanımı ile aile
içi iktidar ilişkileri konusuna odaklandıkları çalışmalarında ya-
zarlar derinlemesine görüşme yaptıkları on iki kişinin internet
kullanımı ve anlamlandırmasını şöyle sınıflandırıyor: İşlevsel
anlam, haberleşme anlamı, iş anlamı, "hayatı kolaylaştırma" an-
lamı, eğlence anlamı, "evre" genişletme anlamı, kendini ve
"teki"ni tanımlama anlamı ve dönüştürücü anlamı. İnternet
kullanımında toplumsal cinsiyet ilişkileri, çocukların denetimi
ve gizlilik konularını da araştıran yazarlar, internet ve aile iliş-
kileri konusundaki hakim söylemin aksine, internetin aile haya-
tında bir dönüşüm yaratmadığını savunuyor. Aile bireylerinin
birbirleriyle ilişkileri, konuşulan bireylerin anlatımlarına daya-
narak yazıda beş model çerçevesinde tartışılıyor. Yazarların da
sonuç bölümünde belirttikleri gibi, bu çalışma, pek çok özellik
bakımından birbirine benzeyen, görece homojen bir grubun bi-
le internetin kullanımı, anlamlandırılması ve aile üzerindeki et-
kisi bakımından çok çeşitli ve değişken olduğunu göstermesi
bakımından son derecede önemli bir katkıdır.

Türkiye'yle ilgili bir diğer yazı, yine ortak bir alışma: Ba-
nu Dağtaş ve Murat Tazegül, Kemalist modernleşmenin ku-
rumlarından Halkevleri'nin çıkardığı Ŗlk dergisinin 1933-
1938 yıllarında yayınlanan sayılarında yer alan makalelerde
Batı modernliğinin ve ulusal kimliğin nasıl tartışıldığını, fa-
şizm, korporatizm gibi konjonktürel, tarihsel gelişmelerden na-
sıl etkilenildiğini araştırmayı amaçladıkları çalışmalarında Batı
modernliğinin başlangıç parametreleri olarak görülen sanayi-
leşme, laiklik, kentleşme, demokrasi ve modern insanın günde-
lik yaşam tarzı femaları çerçevesinde, dergide yayınlanan yazı-
ları değerlendiriyorlar. Dergimizin bu sayısının son yazısı, as-
lında bir önceki sayıda yayınlanmış olan Karin Hamm-Ehsa-
nı'nın Fatih Akın'ın *Kısa ve Acısız* filminin analizine dayanan
makalesi. Geçen sayıda yanlışlıkla, gerçekleştirilen düzeltme-
lerden önceki haliyle yayınlanan yazıyı, yazardan ve okuyucu-
larımızdan özür dileyerek yeniden basmayı *Kİ*'nin benimsedi-
đi ciddi akademik dergicilik anlayışının gereği olarak bir borç
biliyoruz.

8 yıldır başarılı bir şekilde yayın hayatını sürdüren *Kİ*'yi
Halil Nalçaoğlu'ndan devralmak ve aynı başarıyla devam et-
mesine editör olarak katkıda bulunmak büyük sorumluluk.
Böylesi zor bir görevi editör asistanlarının desteği olmadan
gerçekleştirmem mümkün olamazdı. Başta Tezcan Durna ol-
mak üzere, büyük bir azimle çalışan tüm editör asistanlarına
yardımları için teşekkür ederim.

Son olarak, tüm okurlarımızın aynı zamanda muhtemel
yazarlar olduğunu hatırlatarak bir çağrıda bulunmak istiy-
rum. *Kİ*'nin gelecek sayısı, Türkiye'deki iletişim araştırmaları-
nın haritasını çıkarmayı amaçlayan yazılara ayrılacaktır. İleti-
şim çalışmalarında çeviriler ve ders kitaplarının yanısıra, bu
dergide de sık sık yayınlanan, özgün araştırmaların sayısı art-
makla birlikte, bir-iki girişim dışında, Türkiye'deki iletişim
araştırmalarının tarihini yazan, bu araştırmaları değerlendiren
Çalışma gerçekleştirilmemiştir.

Türkiye’de iletişim araştırmaları hangi kurumsal mekanizmalarla destekleniyor ve görünür hale geliyor? Başka bir deyişle, iletişimle ilgili araştırma dernekleri, merkezleri, akademik yayınlar, dergiler, kitaplar, tezler, akademik etkinlikler vb. yoluyla nasıl bir akademik etkileşim ortamı yaratılıyor? Türkiye’deki iletişim araştırmalarının büyük ölçüde dayandığı Avrupa ve ABD’deki iletişim araştırmalarına dair kuramsal ve yöntemsel tercihlerden yola çıkarak yapılan, çoğunlukla ikilik olarak ifade edilen tanımlamalar (ana akım, yönetsel, pozitivist, liberal, ampirik, nicel, nitel, eleştirel, kuramsal, ekonomi politik, kültürel çalışmalar, metin çalışmaları, izleyici çalışmaları gibi) ne ölçüde Türkiye’de geçerlidir? İletişimle ilgili araştırmalar, değişen toplumsal gerçeklikleri anlama ve açıklamanın yanı sıra, bu konuyla ilgili politikalarda herhangi bir dönüşüme yol açıyor mu? Akademisyenler, araştırmacı ve eğitimcilik misyonlarına ek olarak, politik değişime de katkıda bulunabiliyorlar mı? Nasıl?

Gelecek sayımızla Türkiye’deki iletişim araştırmalarının tarih yazımına, özellikle bu sorular çerçevesindeki (ama elbette bunlarla da sınırlı kalmayan) yazıları bir araya getiren bir platform sağlayarak, katkıda bulunmak istiyoruz.

Malumat Dünyasına Gitmek... Mektuplar: Erol Mutlu

... diyeceğim iyiler cennete gitsin, ben malumat dünyasına gitmek istiyorum, ama bu hastalık çalışmama engel oluyor, yoruluyorum çabucak, umarım bunun sebebi ilaçlardır, hastalık değildir. Yoksa yaşamının da pek bir anlamı kalmaz gibime geliyor. Eğer bu işi yapmazsam o zaman yaşamının da anlamsız olacağını düşünüyorum, başka bir iş yapamam artık yani...

Erol Hocanın yazdığı bu satırları okumak, hastalığımı duyduğumuz andan daha fazla etkileyici belki de... Onun ölümünün magazin malzemesi yapıldığı dünya olmasa gerek o "malumat dünyası"... Gazetelerdeki kanser, aşk ve ölüm sözcüklerine sığdırılan bir yitme öyküsüne yanıt, belki de bir yaşam(a) öyküsüyle verilmeli... Bir yaşamı öğrenme arzusuna adamının öyküsüyle...

Akademiklik insanın kendisiyle olan bir kavga. Onun için bir şey öğrendiğinde haz alıyorsun, Ahmet bunu biliyordu şimdi ben de biliyorum diye değil. Öğrenmek için de her türlü öğrenme kaynağını açık tutmak lazım. Şimdi bu helvayı yememiş olanlar mesela bir şeyler yazan büyük isimleri öğretici olarak görüyorlar, oysa onlar da öğrenici, hem de en iyi ve has türünden. İnsan yazdııkça da öğreniyor, hem de sırf okurkenkinden daha da çok öğreniyor, master, doktora tezleri bize neler neler öğretti. Yazdığımız kitaplar bize neler neler öğretti. Nihayet gezdiğimiz kütüphaneler, orada dokunduğumuz kitaplar bize neler öğretti.

D. Beybin Kejanlıoğlu
Ankara Üniversitesi
İletişim Fakültesi

Yaşama öyküsünü anlatmanın bir yolu Erol Mutlu ne yazıp çizmişti, ne demişti, nasıl demişti, kimlere emek vermişti diye sormak. Ama televizyon, iletişim kuramları, popüler kültür ve üniversite üzerine verdiği eserler, bu eserlerin çeşitli biçimlerde sunulması ve öğrencilerinin kendi çalışmalarında ona teşekkür eden notlar düşmeleri, ön-sözler yazmaları herkesin malûmu. O yüzden başka bir yol izlemek ya da sadece birkaç kenar süsü çizmek daha yeğlenesi... Aşağıda Erol Mutlu'nun akademik olmayı sorgulamasına ilişkin notlar ve yapmak isteyip de yapamadıklarına, üzerine çalışma yapılması gerektiğini düşündüğü konularda öğrencilerini seferber etme çabasına ilişkin birkaç küçük değini yer alıyor. Mektuplardan alıntılarla yitmeye karşı yaşama ve yaşatma değini...

...akademiklik işi sadece çalışma da değil, o da dahil pek çok şey. Hafif obsesiflik, belli birtakım kompleksler, bunlardan biri veya birkaçı eksik olduğunda ne yaparsan yap [pek] ... bir şey olamazsın. Bu psikolojik unsurların tertibi de uygun ve doğru oranda olmalı. Biri eksik, biri çok fazla olursa yine olmaz. Eh bu da kolay değil herhalde, yani demi tam da yerinde, miktarı oranı uygun biri olmak kolay değil.

Erol Hoca, son yıllarda özellikle iki konuda çalışmak istediğini dile getiriyordu. Bunlardan biri popüler kültürdü. Hastalığını öğrenmeden önce ABD'de popüler kültürle ilgili iki ayrı konferansa gönderdiği (Kıbrıs'ta kadınların kahve toplantılarıyla ilgili bir yüksek lisans öğrencisine yaptırdığı katılmalı gözlemin kaydına dayanan) öneriler kabul edilmiş, davet almıştı. ABD'ye gidip sunuş yapamadı ama popüler kültür üzerine bir kitap yazma isteğinden hiç vazgeçmedi.

Çalışmak istediği ama bir türlü başlamaya cesaret edemediği, kararsızlık gösterdiği, vazgeçip bizlerden geliştirmemizi beklediği diğer konu ise, iletişim üzerine düşünmek, iletişimi psikanalizle bağlantılı olarak yeniden düşünmekti. Aşağıdaki iki ayrı mektuptan yapılan alıntılar, hem kararsızlığını hem de bu konuyu uzun uzun düşündüğünü ortaya koyuyor.

... son zamanlarda okuduklarım hep psikanalizle ilgili. Bazı yerlerde iletişimle teması kurabiliyorum, birçok yerde ise kopuyorum. Bu konuyu bıraksam iyi olacak gibi görünüyor. Malûm ya konuya iyice hakim olmak lazım ki okuduklarım beni yazmaya yöneltsin, ya da yazmaya özendirici metinler okumak lazım. Birincisi beni zorluyor tabii, bu yaştan sonra psikanaliz okumak neyse de, okuduklarımı hamur edip yeni yeni çörekler pişirmek epey zor. Hani insanın haddini bil kardeşim diyesi geliyor... İkincisi de, çoğunu Türkçe'den okuduğum için çevirilerden de olabilir, şöyle tetikleyici metinler bulmakta zorlanıyorum. Ama yine de iletişim mevzuu için psikanalizin (davranışçıların kurduğu uyduruk ve şematikleştirilmiş Freudian çerçeveler dışında elbette) önem taşıdığını tespit ettim iyice. Tabii Zizek gibi Lacan'ı popüler kültüre (aslında bütün alanlara) taşıyanların serbest dilleri ve çağrışımları insanı uçmaya da motive etmiyor değil. Sonuçta şimdiye kadar yaptığım okumalardan çıkardığım, şu iletişim denen yaratığı silip atmamak gerektiği oldu. Tek aşamalı, çok aşamalı, sınırlı veya sınırsız etkiler falan gibi zırvalarla uğraşmanın manasızlığını zaten biliyordum ama bunların manasızlıkla kalmayıp fevkalade negatif etkileri olduğuna, uzantılarının, hem de bilim adı altında bilimi ridikülize ettiğine, dahası zihni körelttiğine iyice ikna oldum. Diyeceğim iletişimi psikanalitik özne temelli olarak yeniden kurmak gerekiyor. Önce bu temel üzerinden şimdiye kadar yapılmış olanların ipliğini pazara çıkarmak, sonra da bir yeniden kavramsallaştırma dokumak gerekiyor. Bunu biri yapar diye umuyorum.

...

Bu psikanalitik iletişim sorgulaması esasında hiç de cesaret edebileceğim bir şey değil. Yani haddimi bilirim. Sadece okuduklarımdan bir iki şeye takıldım. Birincisi psikanalitik özne mevzu. Bu hem post-hümanist bir özne anlayışı, böylelikle özneyi exalt eden hümanizmin hakimiyetinden kurtulma imkanı veriyor, hem de öznenin simgesel düzenle kurulduğu ve yarıldığı (yani amiyane deyişle kurulduğu anda kaybettiği) fikri,

simgele (ya da iletişime) farklı bir yerden bakma imkanını sağlıyor. Bu farklı yer ise şimdiye kadar söylenenlerin yeniden tartılmasını, bazılarının ise çöplüğe atılmasını dayatıyor. İletişim araştırmaları veya hakim iletişim kavrayışı eleştirisi işte bu yerden bakıldığında manalı olur gibime geliyor. Ama bu eleştiriyi sağlam biçimde kurabilmek için biraz daha fırın ve ekmek yeme gerekiyor. Bu Kaşa Silverman'da da gördüğümüz gibi basit bir id-ego-superego meselesi değil. Zor bir iş yani, farklı çalışan bir zihniyet meselesi ve hem bu zihniyetin oluşturucu unsurlarını, yani kavramlarını kavrayacaksın, hem de işleyişine ayak uyduracaksın. Ayrıca fevkalade sıkıcı yanları da var, mesela şu Freud ve Lacan'daki Rat Man tartışmalarına bir baksan, aman allah, okurken sıkıntıdan patlar insan, ancak bu işin profesyoneline ilginç gelir herhalde bu yorumlar vesaire... Onun için doğrusu çok hata yapmayı göze alarak girişilebilir böyle bir işe, ama şeytan gir yahu ne olacak, hatasız kul mu olur diyor (arabeske şeytan daha ziyade karışıyor galiba)... Tabii burada Zizek'in yorumları insanı gaza getiriyor. Adam entelektüel birikiminin de yardımıyla uçup duruyor (bu arada Hegel ve Lacan onun payandaları, başka bir birikim de gerekmez zaten), Zizek'in Hegel yorumu ise, ... Hegel'in ilk post-yapısalcı olduğunu bile düşünürsün o yorumları okursan ve ben niyeyse o yorumlara eyvallah dedim, artık Zizek'in retoriğinden midir (çok kuvvetli biliyorsun), yoksa Hegel'in hakikaten böyle bir yorumu beslediğinden mi, bilemeyeceğim.

Bu psikanaliz iletişim eşleştirmesinde ikinci mevzu psikanalitik aktarma konusunun Habermasgil mükemmel iletişim halinin tersine, belki de en ideal, olabilecek (Zizek burada olsa, yani demek ki en olamayacak, derdi) iletişim hali örneği gibi gelmesi bana. Zizek öyle derdi diyorum, ben de öyle diyorum, çünkü en mükemmel gibi görünen bu hal, tam da iletişimin olamazlığını ortaya koyuyor. Yani bırak mükemmel falan, iletişim zaten olamaz bir şey. Zaten Zizek o Türkçe yayınlanan kitabının bir yerinde yine Lacan'dan alarak, iletişimin olmasını sağlayan şey de tam bu imkansızlığı işte diyor. Arzunun arzuyu arzula-

mak olduğu gibi, iletişim de aslında iletişimi iletişmek gibi bir şey. İmkansız yani. Ama zaten imkanı olsa o zaman iletişime gerek kalmazdı, yani arzu nasıl ki gerçekleştiğinde yok oluyorsa, iletişim de aynen öyle. Gerçekleştiğinde yok olur. Dolayısıyla bu aktarma mevzuu önemli. Analist ile Analisand arasındaki aktarma... Yani esasında Analisand'ın kendi kendine konuşması ve büyük Öteki ile (yani analist ile) olan konumunu, onun konumu da dahil sürekli sorgulaması, kaydırması, sabitlemesi, sonra yine kayganlaştırması falan... Ama bu konuda da yeterince donanım yok ne yazık ki. Yine de kurcalayayım diyorum işte, fırsat ve vakit bulursam (diye de erteliyorum işin aslı)...

Erol Hoca, bir ara iletişim ile popüler kültürü nasıl ilişkilendirebileceğine ilişkin sorular da soruyordu ama hepsinden önemlisi, bir roman yazma niyetiyle ki, bu konuda sürekli kendisiyle dalga geçiyordu. Roman konusunda da, diğer ilgi alanlarında da, yazma ve okuma konusunda da bir döngüsellik içinde aynı noktaya geliyordu.

Zaten birkaç satır yazıp bir yana koyduğum projelerimden biri de yazarların patolojik olduklarıyla ilgili bir yazı (meta-patolojik bir hal yani; patolojinin de patolojisi). Patoloji olmasa insan niye oturup yazsın ki? Biliyorsun bir sürü insan vardır hayatım roman deyip duran, ama bir türlü cesaret edemezler şu romanı yazmaya. Patolojik olmayan biri böyle bir şeye nasıl cüret edebilir? Yazı yazarların ve üstelik yayınlayanların normal olması mümkün değil bence.

Tabii burada hassas soru, yazar patolojik de, okuru ne oluyor sorusu. Onu da biraz analist olarak görüyorum (dolayısıyla onun ruh sağlığı daha da garip oluyor bu durumda). Muhteşem bir aktarım mekanizması var bu işte.

Erol Hoca huysuzdu, hayatla derdi olan her entelektüel gibi... "diyeceğim iyiler cennete gitsin", bizler ise onunla "malumat dünyasına"...

Prof. Dr. Erol Mutlu 13 Ağustos 1949'da Ankara'da doğdu. Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nda tamamladı. 1969-1982 yılları arasında TRT Ankara Televizyonu'nda prodüktör olarak çalıştı. Bu dönemde yapımını üstlendiği "Sporun Öyküsü" başlıklı belgesel dizi ile Radyo-Televizyon Muhabirleri Derneği Cengiz Polatkan Ödülünü, "Köy Kahvesi" adlı dizi programıyla 1980 yılında Çağdaş Gazeteciler Derneği Ödülünü kazandı. 1982 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi kadrosuna atandı ve 1986 yılında "Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi" anabilim dalında "Karşılaştırmalı Televizyon Sistemleri ve Televizyon Yapımcılarının Mesleki Yönelimleri" başlıklı çalışması ile doktor unvanını aldı. 1991'de doçent, 1996'da profesör unvanını alan Mutlu, 1997 yılında İletişim Fakültesi Dekanlığına seçildi. Yurt içindeki pek çok üniversitenin yanı sıra Doğu Akdeniz Üniversitesi (KKTC) ile National Chengchi Üniversitesinde (Tayvan) konuk öğretim üyesi olarak çalıştı. Yıllarca Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesinde iletişim kuramları, medya ve toplum, televizyon program türleri gibi çok geniş bir alanda dersler verip çok sayıda öğrenci ve akademisyen yetiştirmiş olan Mutlu, 2004 yılında bu fakülteden emekli oldu. Prof. Mutlu evli ve 3 çocuk babasıydı.

Our Child and the Others: Pictures of Children in the News Media

Abstract:

References to children and child-related issues in news media increased in the last decades, and research about how the youngest are presented in the news is a recent field of attention in media studies. Focused on Portuguese newspapers, this article presents analyses from other countries, and points out signs of professional ideology, newsmaking contexts and news media trends. By this, it underlines political dimensions and ideological orientations of these news contents, often framed simply as *soft news* or merely as *human-interest stories*.

Keywords: news media, journalism, news values, children issues

Cristina Ponte
Universidade Nova
de Lisboa
Faculdade de
Ciências Sociais e
Humanas

Bizim Çocuklar ve Ötekiler: Haber Medyasında Çocukların Resimleri

Özet:

Son yıllarda haber medyasında çocuklarla ilgili sorunlardan daha çok söz edilmektedir. Küçüklerin haberlerde nasıl temsil edildiği üzerine araştırmalar ise medya çalışmalarında oldukça yeni bir alandır. Bu makale, profesyonel ideoloji, haber üretimi bağlamları ve haber medyasının eğilimleri çerçevesinde Portekiz gazetelerine odaklanarak, diğer ülkelere ilişkin analizleri sunar. Bunu yaparken, sık sık basitçe *soft haberler* ya da sadece *insani ilgi öyküleri* olarak çerçevelenen haber içeriklerindeki siyasal boyutların ve ideolojik yönelimlerin de altını çizer.

Anahtar Sözcükler: Haber medyası, gazetecilik, haber değerleri, çocuklar.

Our Child and the Others: Pictures of Children in the News Media

Introduction

Media research on children has paid much more attention to its possible effects, particularly in fiction contents, than to the ways in which children are presented in the news, and how it contributes to picturing the youngest members of a society and its future. Few articles and books on *Children in the news* were published before the 1995, but after that, references in articles, books, internet sites and other sources became more frequent.

This article is based on research focused on news-values in Portuguese journalism, through the analysis of children's coverage (Ponte, 2002, 2005). The study was framed by historical, sociological and cultural perspectives on children and childhood, on the one hand, and attention to the ways news media tend to present these subjects, collecting data from international research, on the other.

Despite the different methodologies, studies from other countries on children in the news, stress common tendencies: approaches that oscillate between *demonizing* them or picturing them as the most powerful symbol of victimization and weakness; absence or inadequate circulation of their words and thoughts; emphasis on the singular; charged emotional or moral components; sensationalism.

This highly-charged coverage may be considered a relevant subject to analyse news and its values, contributing to an enlargement of agenda and methods in journalism studies. As Barbie Zelizer points out, journalism studies' agenda tends to reflect only a portion of that which constitutes journalism and allows it to stand for the whole. In her view:

Journalism has been primarily defined in terms of only a small (and decreasing) dimension of newsmaking – hard news, and this has created a bias that undermines scholars' capacity to embrace journalism in all of its different forms, venues and practices (6).

The idea of different *orders of discourse* in the news is used by John Hartley (62), who contrasts the four classical meta-narratives that organise news (conflict, progress, competition and accidents) with *post-modern* narratives, which tend not to be organised around competitive foe-creation and negative relativities. According to the author, these *post-modern* news narratives are constituted by: 1) *secularized homily* (useful knowledge in the semiotic form of the sermon, teaching personal or ethical qualities for self, home or social improvement); 2) *cordiality stories* (promoting "law formation" rather than a "catalogue of anomalies" or "accidents"); 3) *a private sphere* (readerships are addressed as consumers/clients seeking entertainment for satisfaction of wants, not as sovereign citizens

seeking information for political decision-making); 4) *identity* (items about lifestyles not threats, centred on a we community, not on outsiders).

It is interesting to note that different orientations may coexist in the same news media, according to different subjects. Evocating the three spheres Daniel Hallin (1986) distinguishes in the public debate - "the sphere of legitimate controversy, the sphere of consensus and the sphere of deviance -, Michael Schudson (193-4) writes:

Reporters who may adhere to norms of objectivity in reporting on a political campaign will not blink to report gushingly about a topic on which there is broad national consensus or to write derisively on a subject that lies beyond the bounds of popular consensus. It is as if journalists were unconsciously multilingual, code switching from neutral interpreters to guardians of social consensus and back again without missing a beat.

This tensional code-switching is clearly present in the news, picturing children and young people and their related-issues, due to their symbolic references. For instance, crimes committed by children, such as the murder of the toddler James Bulger, in 1993, in the UK, presented an opportunity for a moral campaign, and journalists moved beyond their attack on the 10-years boys who killed Bulger, "to offer a new definition of the very nature of childhood: the *innocent angels* of an earlier social construction of childhood were replaced by *little demons*" (Franklin and Petley, 1996: 134). On the other side, human-interest stories on children victims of catastrophes or wars fill the newspapers and the screens, as the Tsunami coverage showed, creating an emotional consensus about who are the highest victims.

Michael Schudson notes also that dominant perspectives in the news media studies, focused on national agendas, tend to be

indifferent to comparative and historical viewpoints: "The motive for research is normally conceived in isolation from comparative concerns. If this strengthens the immediate political relevance of media studies, it weakens their longer-term value as social science" (194). Jenny Kitzinger, who has given a continuous attention to the ways British media frame children sexual abuse, focuses also the need of long term research: "Analysis confined to the peak of media concern with a particular problem is inadequate, since it is important to interrogate the historical frameworks and *common sense* assumptions which inform public discourse" (208).

After a brief contextualization, this article presents pictures of children in the news from different regions, in different moments and social spaces.

A rediscovered issue

There are several reasons for the growing presence of children and related issues in the news. UN Convention on Children's Rights, approved in 1989, became a universal standard against which society's attitudes towards children can be judged. Carelessness and poverty experienced by millions of children in the world, emphasized by recent global exchanges, also contributes to put children and child-related issues in the international public agenda and arena. Newsworthiness of social problems involving children doesn't tire out other potentialities from the presence of children in the news. Children and young people are a strong symbolic reference, for a nation as for a family, a distinctive and significant cultural grouping, and a sizeable market segment.

Articulating modern and post-modern news narratives, Hartley presents three broad points for this increasing reference to children in the news media:

1. The news media use juvenation *positively* as an indispensable part of their audience and readership building strategies. Children are the semiotic carrier of visualisations of *Wedom*. Juvenation is a *communicative* strategy designed to oil the works of journalism.

2. Simultaneously, the news media retain the *hard* news values of *negativity* in relation to *truth-seeking* stories about juvenation. Children are now increasingly subject to the same tactics of negative reporting as adults in stories featuring unruliness (boys) or sexuality (girls) in particular. Children are *fair game* as newsworthy targets in ways that were unthinkable just a few years ago. So while they become more visible in the news as juvenated metaphors for *Wedom*, children have also been more thoroughly fenced off from it, in a semiotic move that appropriates their looks for the requirements of the news media as a textual system, but which excludes their *actions* not just as threatening/vulnerable, but as outside of the boundary of the social altogether.

3. News stories about children are almost always about something else. The explanation for the intensity of coverage in any particular instance comes from the *mediasphere*, not from the event. The stories with highest prominence tend to focus on issues not of fundamental importance to children, while stories in which the treatment of children is a life-or-death issue tend to be relatively downplayed, for attention is focused on epiphenomena or on demonising *evil* individuals, rather than on the care and recovery of the children involved. (51-2)

A similar perspective is introduced by Susan Moeller, appreciating the emergence of children in US news in the last two decades:

Children are a synecdoche for a country's future, for the political and social well-being of a culture. Stories about

children are sentimental. They employ the same emotional hooks that *tearjerker* movies do. Stories about children goad adults into a response. The media feature children because many people cannot seem to help but to read or watch such pieces. The image of an endangered child is the perfect *grabber*. It is so powerful that it short-circuits reasoned thought. Children dramatize the righteousness of a cause by having their innocence contrasted with the malevolence (or perhaps banal hostility) of adults in authority. Finally, a focus on children serves a logistical function. Since children are ubiquitous in societies across the globe, they are always, and quickly, accessible news pegs (39).

In a public sphere where child-related issues became more present and following the UN Convention, ethical questions in children's coverage came to the front. An international survey of 55 Codes of Conduct (54 countries which signed the UN Convention and the US) showed that few of them specifically mention children's rights or provide guidance on how child-related issues should be dealt with. Many professionals consider common sense enough to deal with ethical issues. As a result, and reproducing cultural stereotypes, children tend to be represented in the news as victims, villains or as "cute" attachments to adults.

IFJ and the British media charity Presswise produced reports, studies and guidelines on these issues, working together with UNICEF and grassroots organisations advocating children's rights. For instance, the report *Information and Child Rights, the Challenge of Media Engagement* (1998) points out the need of accessing "good stories" and the "human interest story" as a dramatic device to capture people's interest, anger or sympathy and so explain a wider truth. This way, the content should go beyond common sense feelings:

If stories about children are to illustrate a *truth*, journalists need to know what lies behind the experiences they are

writing about. That includes appreciating the rights of the children involved – their right to security and (even) anonymity, knowing about the laws and conventions that exist to protect them and being free to investigate any breach of those rights.

The Media and Children's Rights (1999, revised in 2005) is a practical introduction for media professionals, with suggestions of storylines on children's rights, from basic needs and protection to their social participation. It is designed to make journalists question themselves what types of stories they could write about children and how they can test whether their copy respects children's rights. These guidelines were formally adopted by journalists' organisations from more than 70 countries, but stay relatively unknown by the professionals.

A low public attention to the children's rights, namely to the right to a civic participation in social life, may have negative effects for the present and future of contemporary democratic societies. As Carter and Allan point out:

Young people must be made to feel actively connected to the events taking place around them, and empowered to make their voices heard. Not only must people be encouraged to play their part in public decisions, their opinions also have to be seen to count.

As recent electoral turnouts have shown, a significant percentage of young people fail to exercise their democratic rights as citizens. Low level of interest by public life may have much to do with narrow perspectives on what citizenship is. It has also to do with children and young people placed outside social life, apart from adult's world, without voice or capacity to self-express experiences, feelings, perspectives. This idea may be seen in the lack of informational resources for younger audiences by news media organisations (namely by public media), noted by Buckingham, as well as in the dominant trends in the main newspapers. Let us see some of these trends.

Children in the news in American journalism

In the 1970s, two media researchers noted the near absence of news stories covering the lives of children (Dennis and Sadoff, 1976: 51). This scenario radically changed in the 1980s and afterwards, when *kidsbeats* became common in newsrooms.

Visibility of children in the news is associated with the increasing commercialism in the US media, affecting traditional ways of thinking journalism and its professionalism. As Daniel Hallin points out, a different concept of press emerged in the 1980s, the *total newspaper*, in which circulation, sales and editorial efforts would be integrated, all directed towards the project of "marketing news-information". This includes shorter stories, colour and graphics, a shift in the agenda, away from traditional "public affairs" and towards lifestyles features and "news you can use" (Hallin, 1996: 221) in order to capture also the attention of female readers, traditionally out of these readings.

Other contributions certainly came from the so-called public or civic journalism and its notion of journalists "reconnecting" with communities and becoming participants in public problem solving. Arguing for an alternative news practice, public journalism set up a number of premises for thinking differently about how journalism might better serve the public. Among others, the movement aims breaking with old routines and dependencies from official sources, reconnecting with citizens and focusing on them as actors rather than spectators of media agendas.

We will not explore relationships between civic journalism and commercial trends oriented to the audience, but both may have contributed to this new phenomenon. The move toward civic journalism within many news organisations has created a focus on at-risk children; the financial imperatives of many media institutions make them eager to attract women, who are,

as a group, considered to be interested in children and related issues; the baby-boomer generation in power in many newsrooms has been attracted toward stories that resonate personally, and the many major journalism awards won by stories featuring children have encouraged other journalists to also take up children's issues (Moeller, 2002: 38).

In the beginning of the 1990s, US print news and broadcast projects focusing on children popped up everywhere, on the front lines of pivotal national issues and on the front pages. The *Casey Journalism Center for Children and Families*, at the University of Maryland, noticed that some of the noteworthy new models of reporting on children included front-pages projects documenting children's problems for a year or more; full-time beats and teams covering issues of families, violence and other social concerns; solutions-oriented journalism; and full-scale "crusades" where newspapers advocate for change and work for improvements (Trost, 1996).

Some of these children-oriented projects tapped into the "public journalism" notion of reconnecting with communities and becoming participants in the public problem solving. For instance, in 1993, *Killing our Children*, a *Chicago Tribune* long-term project, tried to go beyond the problems to highlight model programmes, in a solutions-oriented journalism. During the project, 75 journalists and 35 photographers and artists worked on series of reports about the under-15 victims of urban violence. *Chicago Tribune* editorials on this issue received the respective Pulitzer Prize in 1993. However, due to the ways the coverage was done, children's advocates consider it as "paternal journalism, covering kids without given them their own voice" (55).

In the 1990s, other newspapers presented crusades and long-term projects on child poverty, violence, abuse and juvenile justice. In 1995, *New York Times* presented a front-page 10-part series, *Children of the Shadows*, focused almost

exclusively on children of colour. This campaign, from a newspaper with power and prestige to set the agenda for other publications, was criticised for its over-representation of young people as delinquents and their sub-representation as victims, for the absence of contextualisation of violence in social and economic factors, along with absence of alternatives to jail, recurrence of a single perspective story, and stress on race as a factor of differentiation. These critical perspectives were presented in *In Between the Lines: How the New York Times Frames Youth*, a report by the New York City Youth Media Study, a collaborative project involving media researchers and a youth-led South Bronx organizing group¹.

In a balance of these years, stressing how the beat contributed to discuss ethical questions on child reporting and presenting examples of media training, Trost (56) underlines that "deadline constraints, shrinking news holes and increasing pressures from tabloid-style television and newspapers to highlight the sensational aspects of stories all play a role". Some media projects have been criticised for creating pressure for misguided public policy solutions, while polls show the public has scant understanding of the factors that contribute to the headlines on violence, teen pregnancy and child abuse.

Allowing a comparative analysis between two periods in the 1990s, the project *Children Now*, coordinated by Dale Kunkel, University of California, Santa Barbara, presented "the news media's picture of children" in 1993 (the year of the crusades) and 1998. Collected stories should contain a primary focus on children or related issues, children were defined as those less than 18 years, and stories designed specifically for children were excluded.

The study examined a one-month sample of contents of national leading newspapers (*Atlanta Constitution*, *Chicago Tribune*, *Houston Chronicle*, *Los Angeles Times* and *New York Times*) and the evening news content delivered by three major broadcast networks, ABC, CBS and NBC. Six thematic categories

¹ <http://www.interrupt.org/inbetweentheLines.html>
(accessed 11.05.05)

were defined: *Crime/Violence*; *Education*; *Cultural Issues* (involving social groups, religion, television, fashion, and performances); *Health/Safety*; *Family*; *Economics* (child poverty, abandonment, homelessness, child welfare programs).

In 1993, newspapers presented 690 reports. *Crime/Violence* led the categories (40%), with crimes committed by children or against them, investigation and trials. *Education* came in second place (25%), followed by *Family* and *Health/Safety*, both registering 11%, and *Cultural Issues* (9%). *Economics* got 4%, signalling the lack of interest or incapacity to address youth problems that depicted a negative image of the country and its economic structures. Apparently illustrating the crusade tone, the majority of the items (45%) appeared on the front page, in small texts: 71% with fewer than 100 words.

In the same period of 1998, items rose from 690 to 946. There is a significant reduction in *Crime/Violence* stories (from 40 to 23%), a relative stability in *Education* (from 25 to 23%) and a notorious rise in *Family* (from 11 to 21%) and in *Health/Safety* (from 11 to 19%). *Cultural Issues* rested with 9% and *Economics* stay again in the end, with 6%.

The most significant change is reduction in the media's emphasis on *crime/violence* stories in 1998. From 1993 to 1998, while the *delinquent child* or the *violence victim* went down, the *child of the family* rose up and the child at school stayed high. The focus on adults as parents, and on home, replaced the focus on streets. This came with the high degree of consistency in the approach to these stories in 1993 and 1998: predominance of short texts, institutional and specialized sources (statistics, healthcare professionals, and researchers), and scarcity of information gathered from parents and children.

On the legal front, a study by the media INTERRUPT.ORG, on more than 1.500 items of juvenile delinquency in California's five major newspapers (including news, comments, editorials and letters to the editor) revealed that positions of information

sources favourable to harsher penalties for youth controlled the terms of the debate². While American statistics pointed out that juvenile crime had dropped 36 percent since 1994, the notion that youth crime was out of control, and increasingly violent, dominated the news. The current description of the juvenile justice system as not working, "out of fade" or too "lenient" to deal with "today's violent youth" contrasted with the infrequency of themes such as the decline in juvenile crime, its social roots, such as poverty, availability of guns, lack of social assistance services, and the success of prevention and intervention programs.

As the study stressed, the advocates of harsher penalties were aided by the news outlets restricted to the *who*, *what* and *when*, but rarely covering the *how* and the *why* of a story. This practice frames youth crime in terms of individual responsibility and provides a context that promotes a focus on punishment, while the voices of youth, youth advocates and legal defenders are marginalized.

Children in Asian newspapers

Children in the News, edited by Anura Goonasekera, assesses the presence of children and related issues in 13 Asian news media (Bangladesh, China, India, Indonesia, Japan, Malaysia, Nepal, Pakistan, the Philippines, Singapore, Sri Lanka, Thailand and Vietnam), in 1999. Children were defined as persons under the age of 15, a group that comprises around 40 per cent of the population in many of these countries. The study sought to determine the extent to which media professionals incorporated in their practices the guidelines set for the UN Convention on the Child's Rights.

In all the countries, the study followed a common methodology: content analysis of the main newspapers and TV channels during two weeks, interviews with journalists and social organizations advocating children's rights.

² <http://www.interrupt.org/inbetweenthelines.html> (accessed 11.05.05)

One of the most notable findings of the study concerned the reality of millions of children living in cultural, political and economic environments that ignored their most basic rights, and where the absence of news coverage was justified by media professionals through references to news values. News about children is a minor component of social issues, and these are generally very low in a news hierarchy of importance dominated by politics, crime, governance, business, international affairs and sports.

Despite the social and cultural context of each country, this study contributes to point out reasons why children and child-related issues are usually disregarded by the media, evocating arguments based on professional criteria. According to journalists and editors, media policies are to cover events considered newsworthy in relation to readers/viewers, government policies and advertisers, and children's coverage is contingent upon their involvement in other newsworthy event, namely in sports, education or human interest stories.

So, while more than 15% of Bangladeshi urban children from 5 to 14 years are part of the labour force, mostly working in the private informal sector, none of the older journalists, with editorial responsibilities, pointed to the child labour as a main socio-economic problem, and this issue was only referred by – of the younger professionals. In Pakistan, where children take active part in the familiar economy, journalists don't look at child labour as a major public issue. Reasons for newsworthiness appear opaque and out of question. A female journalist says:

We are always on the lookout for subjects of interest to readers. On the problems of Pakistani children, we do not know whether our coverage is adequate or not. We go on writing and publishing and that is our part of the deal (261).

In poorer economies and closer political systems, the most common topics tend to present mostly advice on health care or education, reproducing the *secularized homily*. When children are victims of abuse, violence, rape or murder, mass media tend to sensationalise the story. Full identity of the suspects and victims (including photos) is considered to show the "accuracy of the facts". This news culture focused on the *story as fact* on the right to inform overrides other rights, such as the right to privacy.

In richer countries, such as Japan, Indonesia or Singapore, the main topics coincide with those found in US media: crime involving children and education. Crime is mostly a foreign event, while education is focused on the national child and associated with the future of the nation and children were frequently used to market products for both children and adults.

A general conclusion of this Asian research is that the poorer the country, the lower the priority given to children by the mass media in the news.

The role of ANDI in Brazil and Latin America

In Brazil, after the fall of the military dictatorship, in the end of the 1980s, children and child-related issues were recognised as a main social topic and this enabled the elaboration, in 1990, of the Statute on the Child and Adolescent. In this context, journalists, started to become aware of the problems involving youngsters, such as prostitution, street kids and lack of education in a country with almost 1/3 of the population under 14 years and only 32,6 per cent of children finish schooling.

Since 1993, ANDI, a news agency for children's rights, promoted by former journalists and inspired by the ideas of the civic journalism, has been acting as a "centre of reference where

journalists can find the best stories, the best ways of telling their stories and the most up-to-date sources of information, thereby establishing connections between the press, innovators and specialists" (Vieira, 2002: 16). ANDI works with media journalists to appreciate child-related issues and *solutions oriented news* are aims of this Agency, as well as with grassroots movements for understanding the logic of news work, its times and routines.

Solutions-oriented items as those that present: 1) successful social projects; 2) denunciation of situations, but including facts or ideas that lead to reflecting about solutions; 3) debates among different sectors; 4) explanations of legal issues or laws approved at local, state or federal level; 5) results from field research, from civil or governmental entities; 6) cooperation with social assistance campaigns; 7) focus on the existent solutions or their searching, in editorials and articles. Police interventions, governmental promises or projects without assured financial support are excluded.

One of the most effective strategies developed by ANDI to increase awareness of the problem in newsrooms is the promotion of two annual evaluations of 50 of the most important Brazilian newspapers and magazines. This public evaluation may have contributed to a competition among the various newspapers. The number of stories dedicated to themes related to the children's rights has increased from 10 thousand, in 1996, to 65 thousand, in 2000. Moreover, 41 per cent of these stories focus not only on social problems, but also on their possible solutions.

In 1999, the most prevalent topics were: *Education; Rights and Justice* (promotion and defence of children's rights, penal condemnations and life in prison, socio-educative interventions, and adoption); *Health* (namely nutrition, AIDS, pregnancy, sexuality); *Violence* (robbery or murder involving children as victims or as agents); *Third Sector and Public Policies* (news and

information from NGO, foundations, institutes and other vehicles of supporting).

Among all the categories used by ANDI, Violence presents the lowest level of "presenting solutions" news. The longitudinal view of this topic shows even a reduction in its values: news with solutions were 11,6% in 1998; 12,5% in 1999; 7,3% in 2001; 6,9% in 2002. This shows the particular difficulty of introducing alternative news frames in this area, as the Californian study had showed.

Due to their social impact, allowing a growing participation in the news from root movements, a more sensitive attention to the Brazilian children issues, ANDI monitoring, and training models is now adopted in other Latin America countries (Argentina, Paraguay, Colombia, Venezuela, Costa Rica and Guatemala), with the support of UNICEF and other public funds. A virtual web of communicators and journalists interested in debating this issue and promoting new practices is also starting, under the name *Acción 17*, the article of the UN Convention on the Rights of the Child on accessing appropriate information.

Children in European news media

Based on this Latin America experience and its results, Mike Jempson, director of *The PressWise Trust*, considers that:

Contrary to journalists from less well-resourced countries, who seem to have taken up the challenge of engaging with children's rights with more alacrity, in Europe, many mainstream journalists are sceptical about the value of paying so much attention to the needs of children.

This picture may not be disconnected from the political and cultural regard to children's rights in Europe. The usual self-praise about childhood welfare policies in European countries

undermines social problems involving children, such as discrimination, abandonment, child poverty, sexual abuse or sexual traffic. Again, poverty and related issues tend to be out of the national news agenda, in these countries as well as in the US or in Asia. This may be illustrated by the analysis of Portuguese newspapers.

Children and related issues in Portuguese newspapers

The research has worked on two axes of analysis:

1. A historical view, allowing an intersection between news and societal changes. All the news published in 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 1995 and 2000 referring to children under 14 years, and published by *Diário de Notícias* (DN), a newspaper strongly connected with Portuguese society and its dynamics, were collected and analysed.

2. A comparative synchronistic view in 2000, among different newspapers. DN was compared with another Portuguese quality newspaper (*Público*), over the year. During a week, another comparison was made with *The Guardian* (UK), *El Pais* (Spain), and *Le Monde* (France).

Quantitative and qualitative methods were to analyse the 3614 news items collected. Analyses on news content were followed by interviews with journalists and media professionals, in order to gauge their perceptions on the issue and contexts of news production.

The longitudinal study, from 1970 to 2000, covers political, economic and social contexts in Portugal and their relationships with newsroom cultures, practices and changes. These three decades present dramatic changes, from the dictatorial political regime, to a democratic EU state, from a pre-modern country, to the achievement of some modern living standards. A brief illustration of the social change in health care (Barreto): In 1970, only 37,5% of births occurred in hospitals; in 1994 they represented 98,9 per cent; Infant mortality rates was 42/1000 in 1970, in 1994 it was under 10/1000.

Looking briefly to the news content, in 1970, under censorship, 45 per cent of the news items reported domestic accidents where (mostly) working-class children were "victims of the fate". Education was a very secondary topic, with no references to a situation where 37,5% of children failure their first year of school and only 18% conclude the first cycle of schooling in its four years (Barreto).

After April 1974, the "gillyflower revolution", 1975 shows the lowest number of news items on children, mainly out of the priorities of the national political agenda that dominated the news. Ideological references to the child as the "new man (sic) in progress" went with the absence of references to the child labour in Portuguese industries. The most common topic concerns initiatives on caring, either from neighbours commissions focused on "children and oldies", or newspaper's campaigns among readers, for medical interventions. A public media, owned by the state, most of the year, DN leadership was affected to the Communist Party. In the end of 1975, a new direction redefines the newspaper's orientation and contents and in 1982 UNESCO considers DN as the Portuguese reference newspaper.

In the 1980s, health care policies and other basic needs were the main subjects, either in short news in the main corpus focused on public declarations or in dramatic events such as epidemics. Longer text, in Supplements oriented to women, evocated the homily style, advice and cordiality stories on childcare and education. These items went with short stories picturing childhood as a time of happiness and innocence. Since the end of the 1980s, a new generation of journalists have arrived to the newsroom, from the universities, and more women work in social subjects.

In the 1990s the newspaper became part of the most important private media group, and this was accomplished by new editorial decisions: smaller texts, larger photos, a focus on

3
Polemics about what is "the best interest" to the child in legal decisions. The controversial case of Elián Gonzalez, the young Cuban boy disputed by his parents and mixing familiar and political decisions strongly contributed to the high position of this topic in both the newspapers.

the reader as a consumer. If *New York Times* was the reference in the 1980s, now the image is closer to the *USA Today*. News agenda shows the emergence and consolidation of topics such as paedophilia, consumption, juvenile delinquency and the affirmation of different orders of discourse. The majority of items were written by female journalists, the majority of journalists in Public Affairs section. DN vies for the title of "newspaper of reference" with *Público*, a new daily that appeared in 1991.

Main news topics in 2000

The 1195 news items collected in *Diário de Notícias* and *Público*, show a strong similarity in their news agenda on children. In both newspapers, the leader categories were: 1) *Education*; 2) *Disputed child*³; 3) *Social policies*.

Abandonment and juvenile delinquency were the following topics in *Diário de Notícias*, *accidents*, and *paedophilia* in *Público*. Most of the news content of these five main categories came from in-country events, with the exceptions of *disputed child* and *paedophilia*. In the whole, in-country news items represent 53%, stressing the relevance of geographic and social proximity with the readers.

Excluding *Education* (16% in *Público*, 11,5% in *Diário de Notícias* due to a daily section in *Público*), differences in other categories were minimal, under 1%. As the events do not coincide in many cases, this may be read as a *shared professional image* of primary or secondary news-values on children-related issues. Again, events and issues associated with *economics* (poverty, child labour in factories or at home) are almost absent here, a common trend with American or Asian newspapers, as has been witnessed.

Children from different worlds

Looking at the out-country 554 news items in these Portuguese newspapers, 47% of the whole news, we may compare children's newsworthiness according to different geographic areas.

More than 2/3 of this out-country news deals with Europe and the US⁴, while only 1/5 deals with Africa, Middle East/ Asia and Latin America. A few news items (around 7 per cent in both newspapers) cover international conferences, UN resolutions and the like. This contradiction between geographic dimensions and number of items is an example of the social construction of news (Table I):

Table I — Origin of foreign news

Origin of news	Público	%	DN	%	Total	%
Europe	97	41,5	113	35,0	210	37,7
USA (including Elian case)	81	34,6	91	28,2	172	30,9
Latin America	5	2,1	13	4,0	18	3,2
Africa	7	3	35	10,8	42	7,5
Middle East and Asia	17	7,3	35	10,8	52	9,3
Confences, UN resolutions	17	7,3	24	7,4	41	7,4
Others	10	4,3	12	3,7	22	3,9
Total	234	100,0	323	100,0	557	100,0

Irregular distribution of European news is common in both newspapers (Table II), with most of the news coming from the UK. This prominence results from different factors and influences, such as the presence of Reuters in the newsrooms, the British tabloid campaigns in 2000 against paedophiles, the existence of permanent correspondents in London or the number of English scientific journals quoted in Science pages. Italy is the second origin, mainly due the topic of pornography in Internet. Germany is the third presence, followed by Spain, France and European institutions.

4
A relatively large proportion of the US news treated the Elian Gonzalez story, the Cuban boy disputed by his father, in Cuba, and his remote familiars in Miami.

5
Two items referred the decision to forbidden Pokemon by Turkish TV, in December 2000. The others were about street children.

Five countries (UK, Italy, Germany, Spain and France) represent more than 3/4 of all the European news (Table III). It is important to refer that Germany and France are countries with large Portuguese migrant communities, as well as Luxembourg and Switzerland. There are several European countries without news and news from others represents 17,6%.

Table II — News from Europe

Europe	DN	%	Pblico	%	Total	%
United Kingdom	44	38,9	52	53,6	96	45,7
Italy	13	11,5	8	8,2	21	10,0
Germany	14	12,4	5	5,2	19	9,0
Spain	7	6,2	6	6,2	13	6,2
European institutions	5	4,4	8	8,2	13	6,2
France	5	4,4	6	6,2	11	5,2
Others	25	22,1	12	12,4	37	17,6
Total	113	100,0	97	100,0	210	100,0

Table III - News items from other European countries

1 news item	Austria, Belguim, Bulgaria, Ireland, Latvia, Romania, Ukraine
2 news items	Netherlands, Yugoslavia, Sweden, Vatican
3 news items	Poland, Switzerland
4 news items	Turkey ⁵
6 news items	Luxembourg, Russia

Main topics from Europe and from Asia, Africa and Latin America present relevant differences in their content.

Main topics among European news items related to children were: 1) *Paedophilia*; 2) *Child at risk*, accidents and risk situations such as street insecurity, dangerous toys or toxic food; 3) *Education*, 4) *Child and the science*, focused on scientific discoveries, mostly from Psychology Studies; and 5) *Olympic*

child, focused on children whose parents are public figures, politicians, artists and so⁶.

Main topics among news items concerning Africa, Asia and Latin America were: 1) *Children victim of war, persecutions or catastrophes*; 2) *Medical careless*; 3) *Child soldier*; 4) *Children's poverty*; 5) *Abandoned and neglected child*. As we may see, whereas the first two European topics focus on events or situations commonly perceived as prejudicial to children's welfare in these societies, all five main topics about Africa, Asia or Latin America were characterised by negativity. Children from these continents were presented mainly as victims of "remote problems" from a European perspective, often in short texts, without contexts. Again, the absence of relevance of Economic issues and poverty associated with children living in European countries contrasts with a strong focus on it, outside that place. This contrast is also visible in photos: the *European child*, mostly alone in the picture, is usually a white middle-class child, while children from Asia and Africa are portrayed as poor.

Children in five European newspapers

Using the same criteria, three newspapers from European countries (*Le Monde*, France; *El Pais*, Spain; *The Guardian*, UK) were analysed and compared with *Público* and DN during the first week of October.

The 97 child-related items collected in this week in the five newspapers were fairly evenly distributed amongst them. A quantitative content analysis showed that education, about one quarter of all news items, was the main topic in all the newspapers, similar to findings in Brazil, the US and in the richer Asian countries. Educational news was mostly domestically oriented, covering curricula, organisational problems, school violence and students from social minorities.

6
In 2000, this is the case, for instance of news about the birth of Leo, Tony and Cherrie Blair's son or the daughters of Prince Andrew going to school.

Only one singular event was common: the birth of Adam Nash, an US test-tube baby with the right cells for him to act as a donor to his seriously-ill older sister. This science news, published in the front page of *The Washington Post* at October 3rd appeared in all the newspapers October 4th, and its ethical questions were discussed in editorials and opinion articles the day after.

A qualitative discourse analysis, according to different socio-semantic categories, sought to understand how the 97 headlines in the five newspapers constructed children's social position in the news discourse.

This analysis showed that *exclusion* of children from the headlines was a common option in news items related to children. When children were *present* in headlines, they were mostly passive targets, directly or indirectly affected by external actions. Presentation of children as social actors, i.e., people who are able to do things and doing them, was rare. The few headlines presenting children as *active persons, doing things* or as *speakers* were connected mostly with negative actions, such as delinquency or ignorance in scholar learning.

These and other tendencies, putting children's problems and issues low on the public agenda, were similar in the five newspapers, despite their editorial and cultural differences. Children are again presented as the paradigmatic *other*.

Conclusions and continuities

News on children provides different kinds of discourses, according to the way it is framed. Secularized homilies and cordiality stories, oriented to private experiences and to the readers' direct identification, go side by side with stories focused on conflicts, polemics and accidents, particularly presenting young people as wrongdoers or in risk.

Education, a tensional and contradictory field in contemporary societies, clearly placed in the "sphere of

legitimate controversy", presents a high newsworthiness in different countries. Mainly framed by the domestic agenda, education deals with the idea of children as the future of a nation and with unsolved political, economic, social and cultural questions. In different countries questions about access/abandonment, public/private systems, curricula, failure, rankings, integration/discrimination, basic and secondary skills and so are topics in the news, due to the controversy they stimulate. Education also permits the homily style, in news oriented to the reader *as parent*, with the focus on the singular and the private. Children as students are rarely heard and tend to be pictured as more ignorant than their parents were in their childhood, losing competencies without references to new achievements.

We may also identify overlaid logics: the logic of *news as facts* and its rhetoric of factuality, without questioning which facts are almost always absent and why; the logic of *marketing news-information*, mixing homily style with conflict and competition stories; the logic of *civic journalism*, evoked by moral crusades or enlarging news topics and voices on the basis of children's rights.

On the less-visible side remain economic issues involving children at national level, such as poverty or child labour, common to the coverage in Asian newspapers, as well as in the US, or in Portugal. Bad news about poverty involving children is mostly from without; the trend to singularize an event out of its context and just denounce it is justified by the hard news logic.

Placing these trends in the public sphere, and comparing practices and results, may contribute, we believe, to a greater degree of rigor, on the part of the news professionals, as well as by the public, contributing to enrich the debate on children's rights and necessary policies in contemporary societies.

This way, in 2005 this research is being updated, based on contributions in media research, and focused on again in the Portuguese media. Popular newspapers and TV news contents are included for the first time, in order to compare topics and narratives with the agenda of the so-called quality newspapers. The board of categories aims also to enable possible comparisons with those used by ANDI, therefore enlarging comparative results.

The project aims to promote a research along the "circuit of communication", discussing results with media professionals and social organisations and children and youth advocates, frequently with tensional perspectives about this news, as well as listening to children and young people, and incorporating their perspective in the critical reading of these news contents.

References

- Barreto, A. (ed.) (1996). *A Situação Social em Portugal, 1960-1995*. Lisboa: Instituto de Ciências Sociais.
- Buckingham, D. (2000). *The Making of Citizens. Young People, News and Politics*. London: Routledge.
- Carter, C. and S. Allan (in press) "Young People's Voices: Citizenship, Media Education and Online News." in *Communication in Adolescence: Perspectives on Language and Social Interaction in the Teenage Years*. A. Williams and C. Thurlow (eds.). London: Peter Lang .
- Dennis, E. and M. Sadoff (1976). "Media Coverage of Children and Childhood: Calculated Indifference or Neglect?" *Journalism Quarterly* 53: 47-56.
- Franklin, B. and J. Petley (1996). "Killing the Age of Innocence: Newspaper Reporting of the Death of James Bulger." in *Thatcher's Children?* J. Pilcher and S. Wagg (eds.). London: Palmer Press. 134-154.
- Goonasekera, A. (ed.) (2001). *Children in the News: An Examination of the Portrayal of Children in Television and Newspapers in 13 Asian Countries*. Singapore: Asian Mass Communication Research and Information Centre.
- Hallin, D. C. (1986). *The Uncensored War: Media and Vietnam*. New York: Oxford.
- Hallin, D. C. (1996). "Commercialism and Professionalism in the American News Media." in *Mass Media and Society*. J. Curran and M. Gurevitch (eds.). London: Edward Arnold. 243-264.
- Hartley, J. (1998). "Juvenation: News, Girls and Power." in *News, Gender and Power*. C. Carter, G. Branston and S. Allan (eds.). London: Routledge. 47-70.
- Jempson, M. (2003). *Children and Media - A Global Concern*. (retrieved 28.09.2004)
- Kitzinger, J. (1999). "The Ultimate Neighbour from Hell?" in *Social Policy, the Media and Misrepresentation*. B. Franklin (ed.). London: Routledge: 207-221.
- Kunkel, D. (1994). "The News Media's Picture of Children." in *The News Media's Picture of Children*. Kunkel, D. (ed.). Oakland: Children Now.
- Kunkel, D. et al. (1999). *The News Media's Picture of Children: A Five Year Update and A Focus on Diversity*. publications.childrennow.org/publications/media/newsmedia_1999.cfm - 18k - 13 Jun 2005
- Moëller, S. (2002). "A Hierarchy of Innocence. The Media's Use of Children in the Telling of International News." *Press/Politics* 7 (1): 36-56.
- Ponte, C. (2002). *Quando as crianças são notícia. Contributo para o estudo da noticiabilidade na imprensa escrita de informação geral (1970-2000)*. PhD thesis, Universidade Nova de Lisboa: 650.
- Ponte, C. (2005). *Crianças em notícia. Tratamento jornalístico da infância na imprensa (1970-2000)*. Lisboa: Imprensa de Ciências Sociais.
- Schudson, M. (2000). "The Sociology of News Production." in *Mass Media and Society*. J. Curran and M. Gurevitch (eds.). London: Arnold. 175-200.
- Trost, C. (1996). "From Unseen and Unheard to Kidsbeat." in *Children and the Media*. E. Dennis and E. C. Pease (eds.). New Brunswick: Transaction Publishers. 47-56.
- Vieira, G. (2002). "Reporting on on by children. Journalism on children's rights in Brazil." *News From ICCVOS* 1/2002: 16.
- Zelizer, B. (2004). *Taking Journalism Seriously*. Thousand Oaks: Sage.

Sites on children in the News

ANDI: <http://www.andi.org.br/>

PressWise: <http://www.presswise.org.uk/>

IFJ: <http://www.ifj.org/>

Columbia University Youth Beat: <http://www.ccsnline.org.uk/mediacentre/main.html>

We interrupt this message: <http://www.interrupt.org/>

Empowering children and media:

http://www.mediamonitoring.org.za/ecm_2005/face.html

İnternet Zamanında Aile İlişkileri

Özet:

Ankara'da "orta sınıf" ailelerden on iki kişiyle derinlemesine, yüz yüze görüşmelere dayanan bu makale, bireylerin internet kullanımlarını ve buna bağlı olarak aile içi ilişki biçimlerini incelemektedir. Çalışmada, bilgisayar ve internet kullanımının anlamlandırılması, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve internet kullanımı, çocukların eğitim ve denetimi, gizlilik ve mahremiyet ile aynı mekân içinde uzaklaşma gibi konulara bakılmıştır. İnternet kullanımıyla karmaşık aile ilişkilerini bir arada tartışan bu çözümlemede, sebep-sonuç ilişkileri aramak yerine, konuşulan internet kullanıcılarının anlatımlarından yola çıkılarak "güven", "bağımsızlık", "çifte standart", "güvensizlik" ve "bağımlılık" gibi beş model belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: İnternet, internet kullanımı, aile, Türkiye

**Emine Onaran
İncirlioğlu**
*Bilkent Üniversitesi
Güzel Sanatlar,
Tasarım ve
Mimarlık Fakültesi*

Barış Kılıçbay
*Gazi Üniversitesi
İletişim Fakültesi*

Family Relations in the Internet Age

Abstract:

Based upon in-depth interviews with twelve individuals from "middle-class" families in Ankara, this article explores the relationship between Internet use and intra-family relations. The ways family members make sense of computer and Internet use, gender relations in Internet use, children's education and supervision, secrecy and privacy, and distancing in the household are among the topics particularly considered in this study. Based on an analysis of the users' experiences, instead of seeking cause-effect relations between Internet use and complex family relations, we identify five models, namely, "trust", "independence", "double standards", "mistrust" and "dependence".

Key Words: Internet, internet use, family, Turkey

İnternet Zamanında Aile İlişkileri

Daha yirmi yıl önce kullanımı özellikle bilim ve iş çevreleriyle kısıtlı olan internet, 2000'li yıllara geldiğimizde, Türkiye de içinde olmak üzere pek çok ülkede evlere girmiş, geniş ölçüde bireysel olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu kullanım değişikliği, internet üzerine yapılan araştırmaların niteliğini ve niceliğini etkilemiş, internetin aile ve bireyler üzerindeki etkisinden de söz edilir olmuştur. Maria Bakardjieva ve Richard Smith, "sıradan internet kullanıcıları" hakkında bilgi sahibi olmak için artık eski araştırmalarda olduğu gibi üniversitelere ve işyerlerine değil, evlere bakmak gerektiğini vurgulamışlardır. İnternetin kendisini ve içeriğini konu eden araştırmalar yaygınlık kazanırken, kullanımı yeterince incelenmemiştir.

İnternet kullanımı ile aile ilişkilerini bir arada tartışan bu çalışmada iki amaç güdüyoruz: Birincisi, bireylerin interneti nasıl, hangi amaçlarla, hangi beklentilerle kullandıklarını öğrenmek ve internet kullanım örüntülerine bakmak; ikincisi ise, internet kullanımına bağlı olarak, aile içi ilişki biçimlerinin farklı modellerini ortaya koymak. İnternetin evlere girmesinin ve bireysel olarak kullanılmasının bir teknoloji, bir "altyapı" değişikliği olduğu, altyapıdaki değişikliklerin de yapıyı dönüştürebileceği düşünülürse, internet kullanımının aile içi ilişkileri dönüştürmesi beklenebilir; internet kullanımı ile aile işleyişi arasında bir "sebe-sonuç ilişkisi" aranabilir. Ancak, toplumsal sistemleri modellemek zaten yeterince zor bir işken, "hareket halindeki" yani değişen toplumsal sistemleri modellemek daha da

karmaşık bir süreçtir (Stirling ve İncirlioğlu, 1996). Bu karmaşık dokuda sebep-sonuç ilişkileri aramak safdillik olur.

İnternetin evlerde kullanılması, ister istemez, hem karı-koca ilişkileri ile, hem de çocukların eğitimi ve ebeveyn-çocuk ilişkileri ile bağlantılıdır. Bu ilişkiler ise, şu veya bu şekilde, iktidar, otorite ve denetim konularını içinde barındırır. İnternetin evlerde kullanılması bu ilişkileri etkilemiş midir? Etkilediyse, nasıl etkilemiştir? Kullanıcılar aile içi ilişkilerde internet kullanımına bağlı değişiklikler yaşamakta mıdır? En ucu-açık biçimiyle, internet aileye hangi koşullarda girmiştir ve "internetli hayat" nasıl yaşanmaktadır? Bir yanda internet araştırmaları, öte yanda aile/hane araştırmaları olmak üzere iki dizi yazını birleştiren bu çalışma, internetin bireysel kullanımı ile aile içindeki iktidar ilişkilerinin manipülasyonu ve müzakeresi üzerine odaklanmaktadır.

Burada "hangi aile?" sorusunu yanıtlamak; yanıtlarken de iki notaya açıklık getirmek gerekmektedir. İlkin, toplumsal konum ve sınıf konusu internet kullanımında önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaten, dünyada iki milyar kişi elektriksiz yaşarken, gelişmekte olan ülkelerde bin kişiden ancak altmış dokuzuna bir telefon düşerken, üstelik çoğu İngilizce olan internet sitelerini dünya nüfusunun büyük bir kısmı izleyemezken, "gelişmiş" ve "geri kalmış/az gelişmiş/gelişmekte olan" ülkeler arasında, küresel ölçekte, büyük bir "dijital eşitsiz-

¹ Örneğin, Hollanda'da yürütülen bir internet araştırmasında Fjelsten, internet kullanıcılarının daha yüksek gelir gruplarından geldiği ve daha eğitilmiş olduğu bulgusuna varmıştır.

lik" bulunmaktadır. Bu küresel eşitsizlik çerçevesinde, bilgisayar ve internet kullanımına ulusal ölçekte bakacak olursak, pek çok ülkede olduğu gibi¹, Türkiye'de de internet erişiminin sınıfsal bir karakteri vardır. Bilgisayar sahipliğinin hâlâ çok düşük olduğu Türkiye'de, sosyo-ekonomik konum bakımından büyük eşitsizlikler olduğu (Geray, 1999), ancak erişim oranındaki artmanın, orta sınıfların internete bağlanmasındaki hızlı artışla birlikte gerçekleştiği gözlemlenmiştir (Çağiltay vd., 2001). Dolayısıyla, internetin evde kullanılmasından ve aile ilişkileri ile etkileşiminden söz ederken, biraz gevşek bir şekilde "orta sınıf" denen evlerden ve ailelerden söz ediyoruz.

Açıklık getirilmesi gereken ikinci nokta ise daha temel bir soruna, ailenin tanımı konusuna dayanmaktadır. Günlük yaşamın bir parçası olan "aile", tanımlanmayı gerektirmeyecek kadar sıradan görünmekle birlikte, üzerinde fikir birliğine varılmamış, çeşitli kuramcılar tarafından değinildiği halde yeterince kapsayıcı bir kuramsal çerçeveye oturtulamamış, pek çok açıdan eleştirilmiş, gerek uluslararası gerekse Türkiye'deki yazında tüketilememiş bir kavramdır (örneğin bkz. Poster, 1989; Gürsoy-Tezcan, 1989). Türkiye'de, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, düzenlediği toplantılar (1990, 1995) ve yayınladığı derlemelerle (1993; Dilekçigil ve Çiğdem) aile tartışmalarını çeşitli açılardan sürdürmüştür. Kuramsal olarak "aile," aynı çatı altında yaşayan ve aynı ocağın yemek yiyen "hane" ile eşanlamlı kullanıldığı gibi, aynı evde, birlikte yaşamadığı halde aralarında akrabalık bağı bulunan insanları da içermektedir. Sosyal bilimlerde yazınında, "çekirdek," "geniş" ya da "parçalanmış" diye nitelenen aile çeşitleri sınıflandırılmakta, ancak alışlagelmiş kavramların dışındaki örnekler de, örneğin Scanzoni ve Marsiglia'nın "postmodern aile" dediği, kan bağı ve akrabalık ilişkisine değil de bağlılık ve dostluğa dayanarak kendini bir aile olarak tanımlayan birimler de, artık "aile" olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada, "aile" kavramını da, "orta sınıf" kavramında yaptığımız gibi, gevşek ve kapsayıcı bir anlayışla kullanıyor, ancak Gürsoy-Tezcan'ın da uyardığı gibi, "hane halkını, aile birimini

temel bir sosyal ünite ve üyelerinin çıkarları açısından homojen, yekvücut bir birim" (7) olarak kavramsallaştırmıyoruz².

Türkiye'de İnternetin Bireysel Kullanımı

Türkiye'de kaç internet kullanıcısı olduğu ya da olabileceğiyle ilgili kesin sayılar vermek güç görünmektedir. Bunun en önemli sebebi, internet kullanımının yalnızca İnternet Hizmet Sağlayıcısı (İHS) aboneliğiyle değil; internet kafeler, üniversiteler, işyerleri gibi internet bağlantısı olanağı bulunan kamusal mekânlarda da yapılmasıdır. Türkiye'de internet kullanımıyla ilgili sayılar, İHS aboneliklerinden yola çıkarak hesaplanmaktadır. Elde edilebilen en son istatistikler 2001 yılına aittir, daha sonraki yıllara ilişkin sayılar ise tahminlerden ibarettir; buna göre Türkiye'nin 2001 yılı *online* (çevrimiçi) nüfusu 4 milyon civarındadır (CyberAtlas, 2002; CIA World Fact Book, 2002). Türkiye için 2004 yılı tahminleri ise 10 milyon internet kullanıcısı öngörmektedir (Chadwick vd., 2000). 2000 yılında internet bağlantısı yaptırılanların sayısında yüzde 609'luk büyük bir artış olmuş ve internet kullanıcıların nüfusa oranı 5.5'a çıkmıştır (CyberAtlas, 2001). Türkiye, kişi başına düşen bilgisayar oranında (Japonya ve Tayvan'la birlikte) dünyanın en hızlı gelişen ilk üç ülkesinden biri olsa da, bu oran hâlâ çok düşük olduğu için internet kullanıcılarının sayısı da buna bağlı olarak Batı ülkelerinin altında kalmaktadır. Türkiye'de ne kadar internet kullanıcısı olduğunu saptayabilmek için İHS abonelerinin yanı sıra, yukarıda bahsedilen kamusal alanlarda internete bağlanan ve evlerinde internet hizmeti almayan, hatta bilgisayarları olmayan kullanıcıları da hesaba katmak gerekmektedir. Gazi Üniversitesi tarafından yapılan bir anket çalışmasında, internet bağlantısının çoğunlukla internet kafelerde yapıldığı sonucu çıkmıştır (%44). Evden bağlantı %31'i, okul ve işyerinden bağlantı ise %23'ü bulmaktadır. İnternet kafelerin sayısındaki büyük artış, internet kullanımının artık yalnızca kentlere ait bir fenomen ol-

² Bu bağlamda neler yapmadığımız ve konuya nasıl yaklaşmadığımız, belki de adı konmuş araştırma yöntemlerini sıralamaktan daha çok şey ifade edecektir: Nicel yöntemler kullanmıyoruz; istatistik verilere dayanmıyoruz; "tipik Türk ailesi" hakkında bulgulara varmak üzere rasgele örneklemelere başvurmuyoruz; seçtiğimiz örneklerin Ankara'da "orta sınıf"ı temsil ettiğini iddia etmiyoruz. İki "olay" (internet kullanımı ve aile ilişkileri) arasındaki bağlantıyı sorgulamakla birlikte, bu olaylar arasında herhangi bir sebep-sonuç ilişkisi geliştirmiyoruz; bulgularımıza dair genellemeler yapmıyoruz (tam tersine, ortalama örüntüler sunan genellemelerden kaçınarak, bulgularımızı olabildiğince ayrıntılı ve farklı modeller ortaya koymaya çalışıyoruz); bulgularımızı açıklamaya çalışmıyoruz; bir önerme geliştirmiyor, diğer bir deyişle kuram üretmiyoruz. Aile ilişkilerinden söz ettiğimiz halde, ne "aile" kavramını işlemsel olarak tanımlıyoruz, ne de Türkiye'deki aile örüntülerine giriyoruz. Belki de çalışmanın *bilimselliğini* savunmak açısından (bakınız örneğin Homans) çok tehlikeli bir yerde duruyoruz. Ancak çalışmamızın şimdiye kadar yeterince irdelenmemiş bir konuyu açmasını, bir soru yönelmesini, bir tartışma başlatmasını istiyoruz. Örneğin, Serim Timur'un şimdi klasik olan aile yapısı araştırması değerli istatistik veriler sunmakta ve

çözümlemekte; Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu ve Devlet Planlama Teşkilatı da mevcut istatistik tabana katkılarını sürdürmektedir. Oysa, Gabriele Rasuly-Paleczek'in (22) Türkiye'deki aile tiplerini gözden geçirdiği yazısında da belirttiği gibi, hane halkı kompozisyonunun, aile yapısının istatistiksel yöntemlerle incelenmesi yeterli değildir; ailenin nasıl işlediğini, aile içi ilişkilerin nasıl yaşandığını da araştırmak gerekir. Ve eksikliğini çektiğimiz konu da budur. Bireylerin ilke ve değerlerini, çeşitli davranış ve hayata bakış özelliklerini, aileleriyle ilişkilerini ve interneti anlamlandırma biçimlerini bir arada tartışmayı içeren bu yaklaşımımıza ille de bir ad takmak istenirse, bu aşamada *yöntemsel bireysellik* denilebilir (bakınız Abel). Ancak yöntemsel bireyselliğin içine düştüğü psikolojik indirgemeci yaklaşımdan uzak olduğumuzu, bütünselliği yadsımadığımızı ve bireylerin içinde buldukları, bireylerin toplamından daha büyük olan ekonomik, siyasal ve toplumsal yapıları gözardı etmediğimizi belirtmek isteriz. İnternetin bireysel kullanımındaki çeşitliliği incelemek ve farklı aile ilişkileri modelleri üretmek, küresel eşitsizliği de, internetin sunduğu özgürleştirme potansiyelini de görmemize engel değil (bakınız Kılıçbay).

madığını ve Türkiye'nin birçok yerinde bu imkânın bulunduğu göstermektedir.

Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji bölümü tarafından yapılan, Ankara'daki internet kafe kullanıcıları ile ilgili bir araştırmada, kullanıcıların %80'inden fazlasının interneti e-posta göndermek ve okumak için kullandığı ortaya çıkmıştır. Diğer etkinlikler arasında *chat* (çat), oyun, araştırma ve pornografik siteleri ziyaret başta gelmektedir (<http://gridergi.8k.com>). Araştırmaya katılan internet kafe kullanıcılarının %80'inin erkek olduğu sonucu, her ne kadar Türkiye'deki tüm internet kullanıcılarının cinsiyeti hakkında bir genelleme yapmamıza olanak vermese de, internete evden çok kafelerde bağlanılıyor olması, internet kullanıcılarının büyük bir kısmının erkek olduğunu düşündürmektedir.

İnternet ve Aile İlişkileri: Örnek Olaylar

Bireylerin internet kullanımının bağlamını ve koşullarını, internet kullanımlarının karmaşıklığını, bütünselliğini ve çok boyutluluğunu kavrayabilmek, özellikle, internetin bireysel kullanımında karşımıza çıkabilecek gizlilik ve mahremiyet konularına bağlı sorunları bir dereceye kadar aşmak, belli bir güven ilişkisi kurmuş olduğumuz kimselerle konuşarak mümkün olabilirdi. Bu bakımdan yöntemsel üstünlüğü olan geleneksel bir etnografik çalışma yapılamayacağına, katılımcı gözlem tekniği kullanılamayacağına göre, buna en yakın gelen nitel tekniği, derinlemesine görüşmeyi kullandık. İnternetin bireysel kullanımının aile ilişkileriyle nasıl etkileştiğini anlamak, internet kullanımını bağlamında bireylerin ve ailelerin nasıl konumlandıklarını, nasıl tepkiler verdiklerini ayırtmak, böylece farklı modeller ortaya koymak amacıyla, üzerinden tartışabileceğimiz örnek olaylar seçmeyi yeğledik. Bu örnekleri seçerken, ailelerin olduğu kadar kullanımın da çeşitliliğini gözönünde bulundurarak, Kasım 2002-Şubat 2003 arasında, Ankara'da "orta sınıf" ai-

lelerden, yaşları 16 ile 46 arasında on iki kişiyle derinlemesine, yüzyüze görüşmeler yaptık (bakınız ek ve dipnot 2).

Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Anlamlandırılması

Genelde ev bilgisayarlarının, özelde internetin nasıl kullanıldığını ve günlük hayatta nasıl bir yer tuttuğunu öğrenmek için, kullanıcılar tarafından nasıl anlamlandırıldığına bakmakta yarar var³.

İşlevsel anlam: Bilgisayarın ve internetin, bireysel olarak kullanan herkes için işlevsel bir anlamı var. Kimi kullanıcılar, interneti bir "günlük kullanım aracı" olarak niteliyor. Kimi evlerde bilgisayar, "buzdolabı gibi", artık olmazsa olmaz bir ev aleti konumuna gelmiş - olmazsa olmaz, ama diğer ev aletlerinden daha özel bir anlamı ve yeri de yok. Salt işlevsel bir araç. Atiye ve Güven bilgisayarı böyle anlamlandırıyor. Kaan ve Sumru da benzer bir anlayışla, evlerindeki bilgisayarın "24 saat, fabrika gibi" çalıştığını, gece uyurlarken bile bir şeylerin download* edilmesi için açık bırakıldığını söylüyorlar. Kaan da, Sumru'nun oğlu Tolga da, evdeki zamanlarının büyük bir kısmını bilgisayar karşısında geçiriyorlar; çoğu zaman internete bağlılar. O kadar olmazsa olmaz bir hale gelmiş ki, görüştüğümüz kullanıcılar arasında, birkaç gün internetten uzak kalmaya dayanamayanlar var. Kaan, Güven, Özgür, Sermet ve Bediz birkaç gün evden ayrılırlarsa, mutlaka bir internet kafe bulmaya çalıştıklarını, en azından mesajlarına bakmak istediklerini söylüyorlar. Bununla birlikte, internetin bir araç olarak görülmesi, herkes için sık kullanılmasını gerektirmiyor. Atiye, Sumru, Haldun ve Asu da "bilgiye ulaşım aracı" olarak gördükleri interneti, "yalnızca gerektiği zaman" kullanıyorlar; ancak tanımladıkları gereksinim alanları daha sınırlı olduğu için kullanım süreleri çok daha kısa.

³ "Anlam"ın anlamları üzerinde duran Reuben Abel (65), bir şeyin *ne anlama geldiğini* sorarken pek çok şey kastedebileceğimize dikkat çekiyor. "Anlam" dediğimizde kastedtiğimiz, bir *işaret* (Bu kara bulutlar yağmur anlamına geliyor.), bir *neden* (Kumdaki bu ayak izleri ne anlama geliyor?), bir *sonuç* (Bu savaş anlamına geliyor!), bir *sarı* ya da *niyet* (Ben başka türlü anlamıştım.), bir *açıklama* (Yazının şu bölümü ne anlama geliyor?), bir *amaç* (Teröristlerin şiddet kullanması anlamsızdır.), bir *ima* ya da *sezi* (Yağmur yağarsa gitmeyeceğiz anlamına geliyor.), ya da bir *önem* (İnsan yaşamının ne anlamı var?) olabilir. Burada, "internetin anlamlandırılması" derken, "anlam"ın çeşitli anlamlarını içeren bir bakışla, kullanıcıların hayatında internetin nerede durduğuna bakmak istiyoruz. Bunu yaparken de, hem kendi tanımlamalarına hem de bizim çıkarsamalarımıza dayanıyoruz.

* Dosya indirme ve yükleme.

İnternetin işlevsel anlamı, diğer anlamları gibi, kullanıcıların kişisel tarihleri içinde değişiyor. Çoğu kullanıcı, gençler de içinde olmak üzere, gerek bilgisayarla gerekse internetle tanıştıkları dönem ile şimdiki zaman arasında, ya da değişen koşullara göre hayatlarının çeşitli dönemlerinde, kullanım ve anlamlandırma farkı olduğunu işaret ediyor. Görüştüğümüz kullanıcılar arasında en uzun süre internet kullanan Güven, "84'te tanıştım, ilk e-mail kullanmaya başladım, o günden beri bağlıyım. Sadece meslekle ilgili mesaj alıp vermek için girdim, 93'te *www* başladı, daha önce *browser* (web tarayıcısı) yoktu" derken, kişisel kullanımının ve anlamlandırmasının, internetin dünyadaki gelişimiyle de bağlantılı olduğunu vurguluyor. Buradan, kullanıcının yaşına, işine, günlük hayatının gerektirdiklerine, ne zamandan beri ve ne amaçla bilgisayar ve internet kullandığına ve buna benzer pek çok etkene bağlı olarak, internetin anlamının da zaman içinde değiştiği sonucunu çıkartıyoruz.

Haberleşme anlamı: Görüştüğümüz kullanıcıların hemen hemen hepsi interneti, kimi daha yoğun kimi daha seyrek olmakla birlikte, haberleşme amaçlı kullanıyor-çoğunlukla e-posta, zaman zaman çet aracılığı ile. Örneğin, ailesi ve akrabaları Avrupa'da yaşayan Kaan, internet sayesinde birbirlerine aile fotoğraflarını gönderebildiklerini, doğum günlerinin hatırlatıldığını, aile bağlarının daha bir güçlendiğini anlatıyor. İnternet aracılığı ile, aynı evde oturmayan aile fertleri ve akrabalar arasındaki ilişkilerin, en azından iletişimin sıklığı bakımından iyileştiği sözü edilen bir konu. Konuştuğumuz kullanıcılar bunu adeta, "internetin insan ilişkilerini zayıflattığı" tezine geliştirilmiş bir karşı-tez gibi ileri sürüyorlar.

Atiye, internetle tanıştığı zaman "*mail* olsun, atayım" düşüncesinin olmadığını, ama artık haberleşmesini büyük ölçüde e-posta yoluyla yürüttüğünü söylüyor ve ekliyor: "İnsan ilişkileri anlamında bir değişiklik yaratmadı. Yalnız posta masrafında azalma oldu-yazdığım kart sayısı da azalmış olabilir; bir takım konularda hayatımı kolaylaştırdı". Elimizdeki örnekler ara-

sında, yaş ile internetin haberleşme anlamı arasında bir ilişki var gibi görünüyor. Görüştüğümüz kullanıcılardan, ikisi lise, diğeri üniversite öğrencisi olan üç genç, haberleşme amacıyla e-postaya çok seyrek başvuruyor; internet yerine cep telefonlarını, zaman zaman da -yaşlıları arasında popüler olduğu sürece - *ICQ*, *MSN** ya da *America On-Line* gibi sohbet ortamlarını kullanıyor. Dokuz yaşından beri internet, on bir yaşından beri de çet kullanan Ayşe, uzun ve kısa mesafedeki arkadaşlarıyla çet aracılığıyla ilişkisini sürdürüyor. "On bir yaşındayken yabancılarla *hotel chat*** yapardım ama artık yalnızca yüz yüze tanıştığım arkadaşlarımla çet yapıyorum" diyor ve internete her girdiğinde, otomatik olarak bu programların da açıldığını, ne ile uğraşılıyor olursa olsun, bir yandan mutlaka çet de yaptığını söylüyor. Bütün arkadaşlarında internet bağlantısı olan Yaprak, bir dönem, gündüz okulda görüştüğü arkadaşlarıyla akşam çette yeniden buluştuğunu, o zamanlar listesinde iki yüz kişi olduğunu, ama artık "çocukça" ve "asosyal" bulduğu için vazgeçtiğini söylüyor ve şöyle ekliyor: "Çette duygularını çok iyi yansıtamıyorsun. Çok arkadaşımın kavga ettim internette. Duyguları ifade etmiyor. İyi birşey kötü anlamda anlaşılabilir. Bizim nesil için bitti artık". Yaprak hiç e-posta kullanmadığını söylerken, e-posta ile haberleşmenin yavaşlığından şikayet eden Tolga da, "*mail* sevmiyorum ben; gerek yok. Yalnızca okuldan, hocalardan haber geldiği zaman kullanıyorum" diyor. İnternet kullanımı gençler arasında haberleşme anlamını kaybederken, yaşlılar tarafından keşfediliyor. Sumru, beş yıl süreyle ısrarla bilgisayar isteyen 76 yaşındaki babasının, sonunda arzusunu gerçekleştirdiğini; bilgisayar aldığını, internete bağlandığını, gazeteleri artık *online* okuduğunu, köşe yazarlarıyla ilişkiye girdiğini, bilgisayarını kullanarak kitap yazmaya başladığını, bu arada babasının arkadaşlarının da bilgisayar almaya heveslendiğini anlatıyor.

İş anlamı: Ev bilgisayarının ve internetin iş amaçlı kullanımı da yaygın. Yukarıda tartıştığımız haberleşme işlevini iş kullanımından tamamen ayırtmak mümkün değil. Üniversitede öğretim üyesi olan Kaan, Özgür ve Bediz, işyerlerindeki kulla-

* ICQ ve MSN: Çet ve dosya paylaşım programları

** Bir çet odası.

nımlarını evde sürdürüyorlar. E-postalarına bakıyor, öğrencileri ve meslektaşlarıyla bağlantı kuruyor, uluslararası projelerde birlikte çalıştıkları ortaklarıyla haberleşiyorlar. Kaan, Amerika Birleşik Devletleri'nde, Fransa'da, Japonya'da, Hırvatistan'da yaşayan çalışma arkadaşlarından sağladığı yazılımları indirdiğini; Bediz, zaman zaman öğrencilerinin ödevlerini e-postayla ek dosya olarak aldığını söylüyor. Aynı zamanda iş ortağı olan Asu ve Haldun, interneti mesleki bir kaynak olarak, danışma ve bilgilenme amacıyla kullanıyorlar. Haldun, "telefonla olmayacak bir iletişim kurulabiliyor" derken, görüntü aktarılabilmesinin internete özgü bir avantaj olduğunu ifade ediyor. Yine telefonla internet arasında bir karşılaştırma yapan Sermet ise, internetin diğer iletişim araçlarından daha hızlı, yazma eyleminin telefonla konuşmaktan daha çok kendini ifade etmeye olanak verdiğini söylüyor ve ek dosyalar göndermenin iyi bir imkân olduğunu vurguluyor.

"Hayatı kolaylaştırma" anlamı: İnternetin bir başka işlevsel anlamı da günlük hayattaki sorunları çözmekte, hayatı kolaylaştırmakta kullanılması. Görüştüğümüz kişiler, ilgi alanlarına göre, örneğin sağlık, şifalı bitkiler, köpek bakımı gibi konulardan, öğrencilerin ödevlerini araştırmalarına kadar pek çok alanda arama motorlarına başvuruyorlar. İnternet bankacılığı "hayatı kolaylaştırıcı" araçlardan biri. Ancak, Sumru'nun örneğinde olduğu gibi, "problemler" çıkabiliyor ve bizim görüştüğümüz kimseler arasında kullanımı pek yaygın değil. Haldun, genel bankacılık işlemleri, fatura yatırmak, haberleri izlemek ve millî piyango çekilişi sonuçlarına bakmak da içinde olmak üzere, "hayatı kolaylaştırma" anlamında interneti en sık kullanan kişi. Yaygın kullanılmamasını, "Soyutlamaya karşı bir yabancılık var. Bankamatik boş dururken, insanlar kuyrukta bekleyip parayı elleriyle tutmak istiyorlar" sözleriyle açıklayan Haldun, internetteki kaynaklara yeterince ulaşılmadığını savunuyor.

İnternet aracılığıyla alışveriş yapmak da, "zaman kazandırma" anlamında hayatı kolaylaştırıcı bir işlev. Yaprak, "alışveriş sitelerine giriyorum" derken, alışveriş yapmaktan çok "vitrinlere bakmak" amacını güttüğünü; Ayşe, pek sık olmamakla birlikte internet sitelerinde görmese, varlığını bilemeyeceği malları/hizmetleri almayı düşündüğünü söylüyor. Dolayısıyla internet zaman kazandırıcı değil, belki zaman harcayıcı bir rol oynuyor. Ancak bu da internet dışından kaynaklanan bir tüketici pratiğinin bir başka uygulama alanı.

Atiye internet hakkında, "birçok konuda hayatımı kolaylaştırdı" derken, bilgilenme amacıyla yaptığı araştırmaların çok daha kısa zaman aldığını, artık daha seyrek kütüphaneye gitmesinin gerektiğini söylüyor: "Bazen uzun, bazen kısa, rutin hayatımda haftada üç saat, yaptığım işe ve konuya göre değişiyor. Hayati önemi olan şeyleri araştırırken, yurtdışındaki kaynaklara ulaşmak bakımından, çok büyük birşey olduğunu düşünüyorum internetin".

İnternete hayatı kolaylaştırma anlamı atfedilirken, bir yandan da yeni yükümlülükler getirdiği teslim ediliyor. Güven, "Mail sıkıntısı diye birşey var: 100'den fazla mail birikmiş oluyor hafta sonu, ayıklamak angarya bir iş" diyerek, pek çok kimsenin yaşadığı "yeni" bir zamansızlık sıkıntısını dile getiriyor. Yine Güven, bir zamanlar aklına bile gelmeyen türde işleri artık rahatlıkla üstlenebildiğinden, artık kendisinden beklediğinden söz ederken, karısı Atiye, "fakat o gerekli miydi değil miydi ayır" diyerek kimi alanlarda bu yeni teknolojinin gerekliliğini sorguluyor.

Eğlence anlamı: Kimi kullanıcılar internetin "eğlence" işlevinden de söz ediyor. Örneğin Kaan hiç televizyon izlemediğini, onun yerine internette vakit geçirdiğini söylüyor. Genellikle televizyon ile internet arasında bir karşılaştırma yapılıyor, ya biri ya diğeri gibi bir seçme söz konusu oluyorsa da, örneğin Yaprak durumunda olduğu gibi, televizyonda Biri Bizi Gözetliyor (BBG) programını izlemek ile internette BBG sitesine girmek

* İnternette gezinme.

arasında bir koşutluk da kurulabiliyor. Ayşe için de bir seçme söz konusu değil; televizyonda kaçırmadığı programlar da olduğunu ama "popüler kültür sitelerinde *surf** yaparak, televizyon *show*larının, aktörlerin, müzisyenlerin *web* sayfalarına girmek" eğlence amacıyla interneti de kullandığını söylüyor. Görüştüğümüz kullanıcılar arasında interneti eğlence anlamında en sık ve en yoğun kullanan Tolga, internetten indirdiği müziği dinliyor, porno sitelerine giriyor ya da Rusya'dan ve Polonya'dan kaynaklandığını söylediği, filtre edemediği porno siteleri raslantıyla karşısına çıktığı zaman, onlarla vakit geçiriyor, özellikle ilgilendiği otomobil ve futbol sitelerine giriyor, zaman zaman -annesinin muhalefetine rağmen-futbolda "bahis oynuyor."

"Çevre" genişletme anlamı: Kullanıcıların yakın çevrelerinde karşılayamadıkları bilgilenme ve ilişki kurma gereksinimlerini internet aracılığıyla çevrelerini genişleterek karşılamak, çet kullanılarak yeni insanlarla tanışmak, internetin bir başka işlevi. Ancak bu kullanım konusunda, konuştuğumuz kişiler farklı eğilimler sergiliyor. Bir grup, Özgür ve "internet bir şekilde özgürlük veriyor, dört duvar arasındaki yalnızlığını aşmanı sağlıyor; çet gerçekten terapi gibi" diyen Bediz gibi, internete çevre genişletici bir anlam yüklerken, diğer bir grup, internet aracılığıyla tanışmaya ve buluşmaya "sıcak bakmıyor". Örneğin Kaan, yurtdışında bulunan öğrencileri, meslekdaşları ve arkadaşlarıyla "çetleştirdiğini", ama tanımadığı kimselerle konuşmadığını, internet aracılığıyla yeni ilişkiler aramadığını söylüyor. Tolga "yabancılarla konuşmaya gerek yok!" diye kestirip atıyor, yalnız bir kez, bir arkadaşıyla beraber, internette karşılaştıkları bir kızla randevulaştıklarını, onunla da buluşmadıklarını anlatıyor: "Buluşalım dedik. Uzaktan baktık; çirkin, kocaman, şişmandı kız. Güzel olsaydı, arkadaşım arabasını alıp gidecekti; çirkindi, buluşmadık". İnternetin "çok çevre genişletici" olduğunu özellikle vurgulayan Yaprak, önceleri çette yabancılarla konuştuğu halde, sonra "sapıklar türediği için" vazgeçmiş. Sumru da, Güven de, "zamansızlıktan" dolayı çet yapmadıklarını; Asu, bağlantısı-

nın koptuğu eski arkadaşlarını bulmak için çet yapabileceğini, ama hiç denemediğini, Haldun çet yapacağına telefonda konuştuğunu söylüyor. Atiye ise "anonim" bulduğu için kendini ait hissetmediği bu ortamı kullanmaya özellikle yanaşmıyor; yalnızca e-posta kullandığını söyleyerek, "ben bir tek mesaj yazırım, mesaj alırım" diyor. Konuştuklarımızdan bir kısmı ise, örneğin Sermet, Bediz ve Özgür, internette tanıştıkları insanlarla "gerçek hayatta" da buluştuklarını anlatıyor.

Görüştüğümüz kullanıcıların hepsi internet aracılığı ile yeni insanlarla tanışmamış-bir kısmı böyle ilişkiler kurma fikrine bile itiraz ediyor, ama hemen hemen hepsi, "internetten" tanışan, hatta evlenen birilerini kişisel olarak tanıyor. Sırf bu görüşmeler sırasında, Türkiye'de ve yurt dışında kurulan internet kaynaklı pek çok beraberlikten, evlilikten söz edildi.

Kendini ve "öteki"ni tanımlama anlamı: İnternet kullanımının önemli anlamlarından biri de, kullanıcılarıyla ilgili bazı özellikler *ima* etmesi, zaman zaman bir "öteki" yaratmakta kullanılması. Yaprak, artık internet kullanımını azalttığını, çet modasının geçtiğini anlatırken, çet kullanımını küçümseyerek kendini oraya ait hissetmediğini, çette karşısına çıkanların, "35-40 yaşında, ya da Erzincanlı Merzincanlı" olduğunu vurguluyor. Ayşe, bilinçsizce çet kullanmanın "psikolojik olarak dengesiz" kimseler için "tehlikeli" olabileceğine inandığını söylüyor. Diğer bir deyişle, "öteki" tanımını ve ait olmadıkları alanları, internet dışında, zaten varolan kavramlar ve normlar üzerinden meşrulaştırıyorlar. Kimi kullanıcılar ise "ötekileştirme" söylemlerini internet üzerinden kuruyorlar. Örneğin Özgür'ün de, Haldun'un da çet kullanımına ilişkin seçkin görüşleri var. Kendinin "çet tipi bir insan" olmadığını vurgulayan Özgür, ait olmadığı, yüksek kültür değerlerine uygun bulmadığı için biraz da hakir gördüğü, bir "çet tipi insan" kategorisi imliyor. Haldun ise;

Çeti çok kişi yapıyor, şahit oluyorum. . . . çalışabilecekleri zamanlarda, *aman patron gelecek mi* diyerek gizlice çet yaptıklarını gördüm. Bence bu bir kaçış, işten kaçma şansı, gör-

*
Internet Relay Chat adı verilen bir programın en çok bilinen ve kullanılan versiyonu.

mediğiniz-duymadığınız kişilerle konuşuyorsunuz sonuçta. Eğer bir mesleğin kaynakları internette çoksa, çet ve diğer şeyler alt sıralara düşer gibi geliyor. Çok işi olması gerekirken çet yapıyorum itirafı zor birşey, bunu herkes itiraf edemez. İş ahlakına bağlı birşey bence.

derken, kendini "iş ahlakı olan" ve "kaynakları iyi değerlendiren" birisi olarak tanımlıyor.

Kullanıcılar, internetin aile üzerindeki etkilerini tartışırken de, kendileri için ve "öteki" için geçerli farklı saptamalarda bulunuyor, ikili bir değerlendirme yapıyorlar. Özne için olumsuz yönleri olmayan, ama "toplum" ya da çeşitli nedenlerle daha ayrıcalıksız kişiler, "ötekiler" için "nesnelleştirilmiş" bir çözümleme buluyorlar. Yaprak, "arkadaş gibi bir aileyiz biz" derken, kendi yaşamının farklılığını vurguluyor; "Türkiye'de toplumda bir yere gelememiş insanlar sevgili bulmak için internette giriyorlar" derken, kendini sıradan internet kullanıcılarından ayırıyor; "MIRC'de nickinin çok erkeksi olması gerekiyor" derken de, yine kendini dışında tutarak, toplumdaki cinsiyet ayrımcılığına değiniyor. Haldun; kendisinin de eşi Asu'nun da "normal kullanım sınırları içinde" kaldığını söylerken; "saatlerce seni esir alıyor gibi bir yakınmamız olmadı" ve "her ikimiz de aynı mesleği yapıyoruz zaten" derken, internetin onların hayatında olumsuz bir yeri olmadığını, ancak *başkaları*, örneğin günlük hayatlarını daha az paylaşan çiftler arasında böyle bir sakıncasının olabileceğini vurguluyor. Yine Haldun, "internetin kitabın yerini alabileceğine inanmıyorum" ve "televizyonun yerini almasına da olumlu bakıyorum" derken, "yerini aldığı şey"e ilişkin bir değerlendirme farkı getirerek, interneti olumluyor.

Dönüştürücü anlamı: Kullanıcıların ilk izlenimleri, beklentileri ve duyguları, internete atfettikleri bir başka anlamı ortaya koyuyor. Görüştüğümüz kullanıcılardan bir kısmı için internet, kendi dışında, pratik kullanımının çok üstünde, kullanıcıların hayatındaki radikal değişimi *işaret* ediyor; kimi durumların *nedeni*, kimi durumların da *sonucu* olarak kabul ediliyor. Örneğin

Atiye, "Bir gecede dünyaya bağlandık. Mutlulukla birlikte büyük bir şaşkınlık duydum. Sınırların kalkması, özgürlük duygusu..." derken interneti, yaşamına nitel bir değişiklik getiren, dünyadaki konumunu değiştiren bir araç olarak anlamlandırıyor. Sermet de benzer bir dönüşüm, bir tür özgürleşme hissetmiş internetle tanıştıktan sonra. İlk izlenimlerini anlatırken, "Önce müzik çetlerini buldum. Dünyanın öbür ucundan insanlarla tanışmak, odamda yalnız otururken özellikle yabancı birileriyle iletişim kurmak ve onlardan yepyeni şeyler öğrenmek benim için müthiş heyecan vericiydi" diyor. İlk izlenimlerin artık şiddetini kaybetmiş olması, "artık bu sıradan bir durum benim için" demesi, Sermet'in yaşadığı dönüşümün bir göstergesi. Artık dünya ile bağlantıda olmak onun için sıradanlaşmış, çünkü artık farklı bir insan; dönüşmüş, "saf"lığını kaybetmiş. Sermet, "şimdi o kadar hayatıma girmiş durumda ki, geçmişe dönüp o zamanları hatırlayamıyorum" diyor ve internet ile birlikte hayatında pek çok değişiklik olduğunu söylüyor. İnternette aradıklarını çok daha hızlı ve verimli bir biçimde bulabildiğini, e-posta sayesinde, eski dostlarına erişebildiğini, yeni insanlarla tanıştığını, internet sayesinde dünyanın çeşitli yerlerinden, hiç tanımadığı meslektaşlarıyla bağlantı kurabildiğini, dolayısıyla iş hayatının da olumlu yönde etkilendiğini anlatan Sermet, bu işlevsel kullanımını, yaşamını dönüştürücü bir anlam ile bağlıyor. Atiye de, "internetle ne zaman tanıştığımı hatırlamıyorum" derken, bir yandan çok uzun zaman geçtiğini, ama öte yandan da, o zamanların çok geride kaldığını, bir tür geri dönüşü olmayan değişikliği ifade ediyor. Asu, internetle tanışmadan önce, onu "kavranması zor bir cangıl" olarak düşünürken ve evde kullanma gereksinimi duymazken, artık bir "açılım" ve "açılacak kapılar" olarak görüyor.

Görüştüğümüz genç kullanıcılar, daha çocuk yaşta internetle tanışmış oldukları için, hayatlarında böylesine bir radikal dönüşümden söz etmiyorlar. İnternet, neredeyse içine doğdukları, varsaydıkları, zaten "doğal" gördükleri bir olanak. İnternetle nasıl tanıştığını sorduğumuzda Ayşe;

Babam bilgisayar mühendisi olduğu için evde internet lafi eksik olmazdı. Evde internet bağlantımız vardı. Tabii o zaman tam olarak ne olduğunu anlamıyordum. İlk defa dördüncü sınıfta, bir proje için, borsa hareketlerini izlemek için girdim. Babam yardım etti. O zamanlar, ne kadar geniş bir kullanım alanı olduğunu bilmiyordum. Şimdiki kadar verimli değildim; manevra yapamıyordum.

derken, bir önceki nesil için *dönüşüm* anlamı taşıyabilen internetin, kendisi için büyürken öğrenmesi ve zaman içinde ustalaşması gereken sıradan bir beceri olduğunu dile getiriyor.

İnternet ile birlikte, iş, araştırma, iletişim tanımlarının kendisi, dolayısıyla kullanıcıların bunlardan beklentileri de dönüşüyor. Bu bağlamda, interneti yoğun olarak iş amaçlı kullanan Güven, işteki veriminin arttığını, ancak bu arada iş gereksinimlerinin de yeniden tanımlandığını, kendisinden artık daha çok şey bekler olduğunu söylüyor:

İnternet daha fazla şey yapmama sebep oldu. Eskiden yapmadığım şeyleri şimdi daha rahat yapıyorum. Şimdi öğrenmek değil bulmak yetiyor. Hiç ulaşamayacağımız kimselere kısa sürede ulaşırdık. Ciddi bir sosyal boyutu var; kaybettiğimiz arkadaşları buluyorum. Zıt ve benzer fikirleri bulmak kolaylaştı.

İnternetin yarattığı söylenen dönüşümler, her zaman, radikal, tek yönlü çizgisel değişimler değil. Kimi kullanıcılar, internette oldukları süre içinde, geçici olarak, farklı bir insana dönüşüyor. Asu, internetin "insan hayatında dönüşüm yarattığını" söylerken, bu tür bir dönüşümden söz ediyor:

İnterneti bir araç olarak da kullanabilirsiniz, onun içine girip kendinize bir başka hayat da kurabilirsiniz. İnternette başkası olan insanlar da var ... İnternetle birlikte insanlığın kötüye gittiğini düşünmüyorum. İnsanların yapmak istedikleri şeyler vardır; gerçek hayatta bunu yapamadıklarında, internette yapmış gibi davranabilirler. Bu bir fantezi gi-

bi geliyor bana; fantezilerin kötü olduğunu düşünmüyorum; bir tür kullanım olduğunu düşünüyorum.

Toplumsal Cinsiyet İlişkileri ve İnternet Kullanımı

Bilgisayar dolayımı iletişimi toplumsal cinsiyetle ilişkilendiren çalışmalar, pek çok teknolojiye geçerli olduğu gibi, internet ve bilgisayar teknolojilerinin de erkek egemenliğinde bulunduğunu, bu teknolojileri yalnızca yaratıcıların değil kullanıcıların da erkek ağırlıklı olduğunu vurgulamışlardır (van Zoonen; Hughes ve Hans; Singh; Morahan-Martin). Kadınların internet kullanımına odaklanan araştırmalarda, kadınların bu teknolojiyi kendilerine uzmanlık alanı seçmedikleri, daha çok bir araç olarak kullandıkları, ancak bu konuda kadın-erkek ilişkilerinin çeşitlilik arz ettiği ortaya çıkmıştır.

Evde bilgisayar ve internet kullanımına ilişkin görüşmelerimizde, yer yer açık, yer yer üstü örtülü bir biçimde toplumsal cinsiyet ilişkilerine gönderme yapıldığını gözlemledik. Örneğin Sumru, kocasına ve oğluna yeni bilgisayarlar alındıktan sonra evdeki eski bilgisayarın kendisine kaldığını, "evin kadını" olarak bilgisayarı en az kendisinin kullandığını, birçok şeyi kocası Kaan'a sorduğunu ve kocasıyla oğlunun bilgisayar başında bu kadar vakit geçirmelerine şaşırıldığını söylüyor. Bilgisayarı kocası kadar rahat ve güvenli kullanamayan Sumru, "Ben sıkılıyorum, ben e-mailimi bile okumaktan sıkılıyorum. Kaan e-mail gönderdi mi o iş halloldu kabul ediyor, ben hâlâ telefon edip konfirme etme ihtiyacı hissediyorum" diyerek internet teknolojisini içselleştiremediğini ifade ediyor. Evde oğluyla kocasının yoğun bilgisayar ve internet kullanımı gerginliğe yol açmasa da, özellikle kocasını "ya salonda divanda uyuyorsun, ya da internetin başındasın" diyerek şaka yollu iğneliyor. İnternet kullanımının daha ciddi tartışmalara yol açtığı da oluyor. Sumru, eski kocasının desteklemesiyle internet bankacılığını deneyip sorunlarla karşılaştığında, aile fertlerinin ilgilenmemesi üzerine

sinirlendiğini, bütün sorumluluk başına kaldığı için tartışma çıktığını söylüyor. Bu örnekte gördüğümüz gibi, yeni teknolojilerin geleneksel toplumsal cinsiyet kalıplarını değiştirmeden aile hayatına girmesi, hayatı kolaylaştıracağı yerde gerginlik ve sürtüşmelere yol açabiliyor. Bu sonuca, Sumru kendisi de varıyor. İnternet kullanımını, genel toplumsal cinsiyet kalıpları çerçevesinde değerlendiren Sumru, tıpkı "kocanın ve oğlanın futbol maçı izlemeleri gibi" benzetmesini yaparak, aile içinde erkeklerin bilgisayar alanına daha eğilimli olduklarını, bu eğilimin ise, cinsiyete bağlı işbölümünün yalnızca bir örneği olduğunu düşünüyor. Bu çerçevede, "kadının teknolojiyi takip etmesi daha geç oluyor" ve "benden üstünler, ama bu beni rahatsız etmiyor" diyor, internet kullanımında kocası ile oğlu arasında pek bir fark görmüyor; bunu da toplumsal cinsiyete dayalı işbölümüne bağlıyor.

Bu çalışmada görüştüğümüz kullanıcılar görece olarak eşitlikçi ve demokratik bir ilişki tablosu çiziyorlar. Örneğin Atiye, kocası Güven'in uzmanlık alanı bilgisayar ve internet olduğu halde, internet kullanımını öğrenirken ondan yardım almadığını ve sistemini onun kurmadığını özellikle vurguluyor. Kocası bilgisayar sektöründe çalıştığı halde, kendisi bilgisayarı yazı yazmayla ve internette arama yapmakla sınırlı olarak kullanan Atiye, sanki bu teknolojiye daha çok girerse kocasıyla arasındaki eşit ilişkinin bozulacağını, onun egemen olduğu bir alanda ikinci planda kalacağını düşündüğü için özellikle bilgisayarlardan uzak duruyor, Singh'in ve van Zoonen'in belirttikleri gibi, bu teknolojiyi, iyi tanımlanmış belirli hedeflere ulaşmak için bir araç olarak kullanıyor. Hatta, "Güven *software* ile ilgileniyor, tam işin tanımını bilmiyorum" derken, onun karasularına girmediğini de gösteriyor. Bediz'in de elektrik mühendisi olan kocasıyla benzer bir ilişkisi olduğunu görüyoruz; bilgisayarlarla ilgili ilk bilgilerini ondan almakla birlikte, bu teknolojiyle ilişkisinde kendi alanını yaratmaya ve korumaya çalışarak, kocasından sık sık gelen yardım tekliflerini de tepkiyle geri çevirdiğini söylüyor. Yeni programları, bilgisayar parçalarını ve teknolojileri takip eden kocasının bunları ısrarla bilgisayarına yüklemeye çalışmasından büyük bir rahatsızlık

duyduğunu ifade eden Bediz, Atiye gibi egemenlik alanlarını birbirinden ayırmaya çalışıyor.

Ele aldığımız örnek olayların yalnızca birinde eşlerin aynı bilgisayarı kullandığı, geri kalanların bireysel bilgisayarlarını kullanarak bir sahiplik ilişkisi geliştirdikleri gözönünde tutulursa, olası bir çatışma alanının kendiliğinden ortadan kalktığı, gerek karı-koca, gerekse ebeveyn-çocuk ilişkilerinde, kullanım kararlarına ilişkin bir iktidar ilişkisi yaşanmadığı gözlemlenmektedir. Kocası ile aynı bilgisayarı paylaşan Asu, böyle bir iktidar ilişkisi yaşamadıkları gibi, "saat paylaşımı konusunda da bir sorun olmuyor" diyor. Asu ile Haldun'un internet kullanımlarında da, Singh'in ve van Zoonen'in sözünü ettiği cinsiyet örüntülerine rastlıyoruz. Asu interneti, işte, danışma ve bilgilenme amacıyla, evde arkadaşlarıyla yazışmakta, daha tanımlı amaçlar için, kocasının ise "bildiği, merak ettiği şeyler için" daha geniş bir aralıkta kullandığını söylüyor. Haldun'un kullanımını, "daha ucu açık yerlere, daha önceden tasarlamadığım yerlere gidiyor" diye tanımlarken, kendi kullanımı için ise "benim internet kullanımım çok sınırlı, kendimi başka dünyanın içinde hissetmiyorum" diyor.

Asu ile Haldun çiftini, konuştuğumuz kullanıcılardan ayıran bir başka özellik de, Asu'nun bilgisayar konusunda kocasından daha deneyimli ve bilgili olması. "Haldun hiç bilmek istemediğinden bütün sorunlarla, teknik ayrıntılarla ben ilgileniyorum" diyor. Haldun da, "Asu'nun benden daha iyi bir kullanıcı olduğunu düşünüyorum, ilgi ve bilgi alanları daha fazla, o daha da meşgul ciddi konularla. O benden daha sosyal, arkadaşlarından gelen mesajlar daha fazla" diyerek karısını destekliyor.

Çocukların Eğitim ve Denetimi

Çocukların hayatında internet, çok farklı, zaman zaman çelişkili kullanım alanlarında karşımıza çıkıyor. Çocuklar, gerek ödevlerini hazırlarken, gerek araştırma yaparken, gerekse Ayşe'nin durumunda olduğu gibi, borsa işlemlerini izlerken, bilgi-

sayarı ve interneti, ailelerinin de desteğiyle, bir eğitim aracı olarak kullanıyorlar; geleneksel yöntemlerin dışında "öğrenmeyi öğreniyorlar". Yaprak, interneti hangi amaçlarla kullandığını anlatırken, "internette çok ödev hazırladım"; Ayşe "okulla ilgili araştırmalarda internetin çok yararını gördüm" diyor. Ancak ebeveyn-çocuk ilişkilerinde, çocuğun bilgisayar kullanımının denetlenmesi gerginliklere de yol açıyor. Gerginlik üç konu etrafında toplanıyor. Birincisi çocuğun kullanım zamanının ayarlanması, sınırlanması; ikincisi, kullanımın içeriğinin denetlenmesi; üçüncüsü ise evdeki bilgisayarın diğer fertlerle ortak kullanımı. Sumru, "Bir anne olarak Tolga'ya karışıyorum. Gece iki oluyor hâlâ çıtı çıtı bilgisayar başında. *Hadi yat artık diyoruz*" derken, oğlunun bilgisayar kullanım zamanını denetlemeye çalıştığını ifade ediyor. Ayşe de "bazen, başka saat dilimindeki arkadaşlarımla çet yaparken çok geç saatlerde *online* olunca anem sinirleniyor" diyerek aynı soruna değiniyor.

Bilgisayar ve internet, gerek çalışma zamanını bilgisayar başında geçirdiği, gerekse internette ebeveynin uygun görmediği konulara ilgisini verdiği için, hem çocuğun ders çalışmasına engel, hem de genel eğitimi içinde olumsuz bir etki olarak görülüyor. Ancak bu konuda konuştuğumuz kullanıcılar, internetin derslere engel olmakta özgül bir yeri olmadığını, internet olmasa da çocuğun nasıl olsa başka bir engel bulabileceğini söylüyorlar. Sumru, oğlu Tolga'nın kullanımından söz ederken, "çocukluğundan beri çıplak kadın fotoğraflarıyla ilgilenirdi, şimdi bilgisayarda *private* (özel) çetlere giriyor" diyor. Tolga da, "Pornoya giriyorum. *Girmiyorum* diyen varsa da yalandır. Normal giriyorum. Hayatım orda geçmiyor da! Bakıyorum. Hoş birşey bakmak" sözleriyle annesinin anlattıklarını onaylıyor. Tolga'nın internette bahislere girip para kaybetmesi üzerine müdahale eden Sumru, "ben ona kızdım mesela" diyor; ancak Tolga'nın konuşma sırasındaki tepkisi, annesinin denetim konusunda biraz da çaresiz olduğunu gösteriyor: "Oynama dediğinde de bırakmazdım, başımda dikilsen n'olacak, gider okulda oynarım, ben zevkine oynuyordum". Tolga, *ICQ* kullanmaya başlamadan

önce, "Fanatik gazetesinin çetine girip, başka futbol takımından girenlerle küfürleşiyorduk" diyerek, annesinin uygun bulmadığı, ancak denetlemekte pek de başarılı olamadığı kullanımlara başka örnekler getiriyor. Tolga'nın kullanımında internet içeriğini denetleme gereği duymayan Sumru, "odasına girdiğimde çet yapıyorsa duruyor, ama bilgisayar tehlikelidir kaygısı geçir-medik" derken, Kaan da "çet Emre'nin mahremi" diyerek karısının görüşüne katılıyor. Ancak Sumru, "Hiçbir kontrolün olmaz. Bütün gün başında duracak değilsin ya" diyerek, istese de, zaten böyle bir denetimin söz konusu olamayacağını kabulleniyor.

Görüştüğümüz gençlerin ya kendi bilgisayarları olduğu için, ya da aile içinde aynı bilgisayarı kullanmaya talep olmadığı için, bilgisayarın paylaşılmasından kaynaklanan sorunlar pek sık yaşanmıyor. Ancak Yaprak, babasının dizüstü bilgisayarını kullanırken yaşadığı gerginliği anlatırken, bu tür bir denetime örnek getiriyor: "İstanbul'dayken internete girmek gerekti, *ICQ* yükledim, akşam geldi kızdı, *batıracağım beni* dedi. İnternetime karşı çıkıldı, sildi. Boşu boşuna kuruntu yaptı".

Yaprak da Ayşe de, ailelerinin içerik konusunda bir denetim getirmediklerini, ama bir tür özdenetim ile, belli alanlardaki kullanımlarını kendiliklerinden kestiklerini ya da kısıtladıklarını söylüyor. Ayşe, anonim çet konusunda, "İnternette gizlilik kimseye zarar vermediği sürece bence bir sakıncası yok, ama çet yaparken tacizcilerin ve *hacker*ların risklerini bilmek gerekir. Psikolojik olarak dengesiz bir takım insanlar için anonim çetin tehlikeli olabileceğine inanıyorum" diyor. Bir gençlik dergisinde okuduğu bir olayı, bu tür tehlikelere örnek olarak gösteriyor: "On beş yaşında bir kız provokatif fotoğraflarını *scan* (tarama) edip *online* profiline eklemiş. Birkaç ay kendinden yaşlı adamlarla çet yapmış. Cinsel içerikli. Sonra da çet yaptığı ve buluştuğu o adamlardan biri tarafından öldürülmüş". Orta 2'de internete girmeye başlamış olan, ama artık çet kullanmayan Yaprak, "Eskiden her akşam 9-11 arasında, uyanık kalırsam 12'den son-

ra da internete girerdim. Geçen sene sapıklar türedi, girmeme-ye başladım: evlilik teklifleri, *cyber sex* (sanal seks)... " diyerek bu özdenetimi gösteriyor. Kendi kullanımında dışarıdan gelen bir denetim olmasa da, Yaprak, arkadaşlarının internet kısıtlamalarına örnek veriyor: "İki tane arkadaşım var, bir tanesi internet manyağı. Hiç dışarı çıkmıyor, aile hayatını çok etkiledi. İnternet için özel saatleri vardı. *Annem geldi kapatmam lazım* diyen çoktu, gizli giren çoktu, gizli girince daha çekici oluyor".

Gizlilik ve Mahremiyet

Aile içindeki bireysel internet kullanımı ne derecede diğer aile fertleri ile paylaşılıyor; ne derecede mahrem ya da gizli? Aile ilişkilerini etkilemesi bakımından önemle üstünde durduğumuz bu sorunun yanıtı biraz varolan aile içi ilişkilerle, biraz da aile fertlerinin bilgisayar konusundaki bilgisi ile bağlantılı. Sumru, bilgi konusunu açıkça dile getiriyor: "Kaan ile Tolga arasında internet kullanma açısından fark yok, ama biz hiç bilmeseydik Tolga ile aramızda büyük bir fark olurdu, aile için sır olurdu. Farklı bir egemenlik alanı olabilirdi".

Görüştüğümüz kullanıcılar arasındaki üç evli çift de, bireysel bir mahremiyet sorunları olmadığını, internet kullanımlarını eşlerinden özellikle gizlemediklerini söylüyor. Hatta, hem evde, hem işte aynı bilgisayarı ve aynı e-posta adresini kullanan, ender de olsa "birşey ısmarlamak için" zaman zaman internete birlikte girdiklerini söyleyen Asu ile Haldun için gizlilik koşulları bile ancak zorlamayla yaratılabilecek gibi görünüyor. Asu, Haldun'un interneti "tam olarak nasıl kullandığını bilmiyorum" dese de, "hiçbir güven sorunum olmadı, zaten ikimiz de çok az bağlantıyoruz" sözlerini ekliyor. Zaman zaman porno sitelerine giren, bu kullanımını "daimi izleyicisi değilim, çok yoğun kullananların olduğunu biliyorum, normal addedilenin dışındaki şeyler merak uyandırıyor" diyerek açıklayan Haldun, "Asu, porno sitelere girmeme kızıyor" diyor ve karısının pornografiye

de, bu sömürü biçiminin kullanılarak desteklenmesine de, ilkel olarak karşı çıktığını vurguluyor. Ancak, internetteki porno kullanımını karısından gizlemediğini söylüyor: "Çevrem kısıtlı, çet-porno siteler arkadaşlar arasında konu olmuyor. Bundan eşimin haberi var. Aile ya da aşk yaşamında dürüstlük olduğu taktirde . . . gizliliğe olan talep düşüyor". Atiye ile Güven'in ilişkisinde de benzer bir açıklık var. Atiye, "Güven'in kaç saat kullandığını bilmiyorum. Gizlilik boyutu yok bizim evde" derken, işi gereği internet güvenlik sistemlerini gayet iyi bilen Güven ise, "Hiçbir kişisel bilgimi internete koymam, hangi sitelere girdiğiniz vs. biriktiriliyor. Dünya alem biliyor porno sitelere girdiğimi, eşim bilsin ne yazar" diyerek internet kullanımında gizlilik çabalarının safdillik olduğunu vurguluyor. Aynı şekilde Özgür, internet aracılığı ile yaşadığı "aşk macerasını" bile karısından gizlemediğini söylüyor.

Görüştüğümüz kullanıcılar arasındaki karı-koca ilişkilerinde olduğu gibi, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde de özellikle gizli tutulan kullanımlardan söz edilmiyor. Ayşe, "annem arkadaşlarımla çet yaptığımı, ödevlerim için falan araştırma yaptığımı, popüler kültür sitelerinde *surf* yaptığımı biliyor, ama tabii her seferinde online olduğumda bütün ayrıntılarıyla ne yaptığımı anlatmıyorum, çünkü özellikle önemli birşey olmuyor" diyor. Bediz ise Ayşe ile ilgili endişelerinin olabileceğini, internete yanlış insanlarla karşılaşmasından korktuğunu söylüyor: "Yaptığı herşeyi bana söylediğini düşünmüyorum çünkü bazı durumlarda, bazı şeyleri söylememiş olduğu sonradan ortaya çıkıyor. *Üzülmeni istemedim; çok önemli değildi; senin güvenini kaybetmek istemedim diyebiliyor*". Nitekim, Ayşe de Yaprak da, anneleri ile birlikte yaptığımız görüşmeler sırasında, annelerinin "tedirgin olmaması" amacıyla, internete karşılaştıkları kimi tatsız durumları anlatmadıklarını söylüyorlar. Yaprak, bir kere annesinden gizli girdiğini söylerken, "boşu boşuna tedirgin olmasın diye söylemedim sapıkları" açıklamasını getiriyor; annesi de pek kaygılı görünmüyor. Yaprak;

*
e-posta hesabı

**
Bilgisayarın hafızasında tutulan ve kullanıcının hangi sitelere girdiğini gösteren etkinlik listesi.

Mesela şöyle insanlar var, bunu annemden sakladım: bir arkadaşımla konuşurken birisi bana mesaj attı, hacker girdi, bu tehlikeli birşey. Tatilde internet kafeye girdim, kendime *account** açtım, şifremi silmemişim, birisi sonradan girip bütün arkadaşlarıma küfürlü bir mesaj atmış. Buradan biri yaptı sandım, arkadaşım dediğin bir insan seni aldatıyor, internet çok güvenilir bir yer değil. *History*** değiştiriliyor, sen bana böyle demişsin deniyor.

diyor. İki genç kız da, internetin "tehlikeli" olabileceği görüşünde. Duydukları, okudukları, arkadaşlarının başına gelen, kendilerinin de teğet geçtiği kimi olayları anlatıyorlar. Yaprak "Bence internet polisi olması lazım" diyor; Ayşe ise, kullanıcıların "riskler" konusunda bilgili olması gerektiği görüşünde.

İnternet kullanımının aileden gizlenmesi, yalnızca çocuklar açısından değil, ebeveynler açısından da geçerli. Bu konuda karşılaştığımız tek örnek, kızının kendisine herşeyi anlatmasını beklemediğini söyleyen Bediz, "Benim *ICQ* kullandığımı Ayşe biliyor, fakat konuşmaların ayrıntısını anlatmıyorum. Ancak benim etkilendiğim, ilginç birşey olursa anlatıyorum; cinsellik ile ilgili bir konuşma geçerse söylemem, çette tanıştığım biriyle buluşmaya kalkarsam söylemem" diyor.

Gizlilik ve internet kullanımının denetlenmesi ya da internet kullanımı üzerinde iktidar kurma çabası, aynı çatı altında yaşayan aile fertleri ile sınırlı değil. Tolga, "Kız arkadaşlarımın *ICQ*'ya girmesine izin vermiyorum; *girmeyeceksin* diyorum, girmiyor," diyor. Kız arkadaşlarının e-posta şifrelerini bildiğini, arada sırada internete girip kullanımlarını denetlediğini, bazan kız arkadaşının farketmemesi için, denetleme işini başka bir arkadaşına yaptırdığını, olağan bir dille anlatıyor ve bu "koruma" amaçlı davranışını şöyle açıklıyor:

Belki konuşur; niye konuşsun ki elin adamıyla? Çoğu kızlar girmiyor. *ICQ*'da kızları rahatsız ediyorlar. Ben bir kere dedim; kız adıyla girince hemen mesajlar yağıyor. Normal konuşanlar da var sapıklık olsun diye konuşanlar da var.

Annesi "İnternet, eskiden sokaktaki yan bakmanın yerini aldı" diyerek, bu davranışın da, kızları koruma ve denetleme çabasının da yeni birşey olmadığını vurguluyor.

Aynı Mekân İçinde Uzaklaşma

Aile üyelerinin bir kısmının internete kilitlenmeleri, diğerlerinin iletişim, ilişki, ortak zaman geçirme beklentilerini karşılamalarına engel oluyor. Konuşmamız sırasında Sumru, zaman zaman kocasına, "haydi kalk artık; yeteri kadar oturdun başında; kalk da beraberce birşeyler yapalım" dediğini, çok büyütmeden ama memnuniyetsizliğini de dile getirecek şekilde anlatıyor. Güven de benzer bir bağlantı kuruyor: "İnternetle televizyon arasında ters ilişki var, internetten beri Atiye'yle daha az TV seyrediyorum. A, o program mı var, en iyisi ben internete gireyim, diyorum". Ancak bilgisayar kullanımı ile aile içi ilişkiler arasındaki sebep-sonuç ilişkisini tek yönlü düşünmek yanıltıcı olur. Örneğin Tolga, "Evde oturmaktan sıkıldığım için bilgisayarın başına geçiyorum. Mecburiyetten yani. Aslında dışarı çıkmayı tercih ederim" diyerek, bu sebep-sonuç ilişkisini tersine çeviriyor. Bilgisayar kullanımı yüzünden ailesiyle ilişkiye girmiyor değil; ailesiyle daha tatminkâr bir ilişkisi olmadığı için bilgisayar kullanıyor. Benzer bir tersine ilişkilendirmeyi Hal-dun'un anlatımında da görüyoruz: "internet hayatımızda ciddi bir değişikliğe yol açmadı; bizim ailevi dönüşüm sürecimiz interneti talep eder hale geldi".

Bediz, kızı Ayşe ile ilişkisinde internetin herhangi bir rolü olduğunu düşünmüyor. Zaten çok yoğun olan günlük programları içinde, evde farklı işleri ve farklı ilgi alanları olduğundan çok şey paylaşmadıklarını, ancak bu bağlamda internetin yalnızca bir araç olduğunu söylüyor. Ayşe, annesinin de, kendisi kadar uzun süre olmasa bile, bilgisayar başında zaman geçirdiğini, internete girdiğini ekliyor. Benzer bir biçimde, Sumru, aile içi ilişkilerin internet ile etkileşimi konusunda, "herkes kendi kabuğuna çekiliyor; internet ilişkimizi etkilemiyor, çünkü

ilişkimiz yok" ve "babanın gazetesini okuyup, annenin örgüsünü ördüğü gibi, doğal bir dağılım oluyor" diyor. Bu "doğal" dağılımdan şikayetçi olan Sumru, şakayla karışık, evlerindeki kedinin bile bu kopukluktan memnun olmadığını, aile üyeleri bilgisayar başında uzun zaman kalırsa, kedinin sağa sola saldırap halıları tırmalamaya başladığını anlatıyor; kocası da gülerken onaylıyor. Bu bakımdan, bir önceki nesille aralarında büyük bir fark yok: babası 76 yaşında internete girerken, annesi "mutfakta; hiç ilgilenmiyor", ama bu durum internet kullanımına mahsus değil; aynı kopukluk, bu sefer de internetle yaşanıyor. Bu kopukluğu eleştirmekle birlikte, toplumsal yapının bir uzantısı olarak çaresizce kabul etmiş görünüyor Sumru.

Yaprak, internet kullandığı dönemi anlatırken "annem orada başka bir dünyada, ben burada başka bir dünyada, konuşmuyoruz" diyor, ama aile bireylerinden birinin bilgisayar kullanımı, her zaman ilişkilerde uzaklaşma anlamına gelmiyor. Kimi zaman ilişkilerini geliştirmeye araç bile olabiliyor. Yine Yaprak, "bir arkadaşım babasıyla konuşmuyordu, sonra mailleştiler ve barıştılar" derken, aynı çatı altında, internet aracılığı ile yakınlaşmaya bir örnek gösteriyor. Benzer bir şekilde Sermet, ilk kez başarıyla çet yaptığı zaman da, ilk arama motoru kullanma deneyiminde de babasına "gösteriş" yaptığını, onun ilgilendiği alanlarda arama yaptığını, son yıllarda annesinin de hem bilgisayar hem internet kullanmaya heveslendiğini, bu konunun aralarında yeni bir bağlantıya araç olduğunu söylüyor. Ancak aile bireylerinin ilgi alanlarının farklı oluşu, internet aracılığı ile daha yoğun bir ilişki kurmalarına engel oluyor. Dolayısıyla, internet yüzünden değil, internete rağmen, aynı çatı altında uzak kaldıkları söylenebilir.

Görüşmelerimizdeki anlatılardan, internetin kendi başına ilişkileri etkilemediğini, karmaşık karı-koca ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinde kendine bir yer bulduğunu görüyoruz. Haldun bu konuda, "kendimizi kandırarak birşeyimiz yok, çet vasıtasıyla ciddi bir ilişki kurmaya ihtiyaç duyuracak bir ilişkimiz yok"

diyerek, internetin ilişkiyi etkilemeyeceğini, belki sorunlu bir ilişkinin, internette başka arayışlara zemin hazırlayabileceğini ima ediyor. Bu bağlamda internetin, Özgür'ün karısıyla ilişkilerini önce uzaklaştırıcı, sonra yakınlaştırıcı, hatta "eşitleyici" bir rolü olmuş. Özgür, evliliklerinin iyi yürümediği, karısının başka bir ilişkisi olduğu, iletişimlerinin koptuğu bir dönemde, kendini "yalnız hissettiği için," hayatında ilk kez, "neymiş bakalım şu çet, herkes bahsedip duruyor, bir de ben göreyim" deyip, biraz "can sıkıntısından" biraz da "meraktan," çet odalarına girmeye başladığını, kısa bir süre sonra da orada bir kadınla tanıştığını ve bir yıl süreyle *online* bir ilişki yaşadıklarını anlatıyor. Bu olaydan sonra karısıyla ilişkilerinin eşitlendiğini, yeniden arkadaş olduklarını, iletişim kurabildiklerini söyleyen Özgür, "gerçi bütün bunlar internet yüzünden olmadı tabii ama internet olmasa yaşanması mümkün olmayabilirdi" diyor.

Sonuç Olarak

Bilgisayarın ve internetin başka birşeylerin yerini aldığı söylemi, konuştuğumuz kullanıcılar arasında çok yaygın olmakla birlikte, internetin aile hayatında bir dönüşüm yarattığına dair bir söylemle karşılaşmadık. İnternet, televizyon seyretmenin ve kahveye gitmenin yerini alırken; gazete okumak, banka işlemleri ve alışveriş yapmak, mektup ve kart yollamak gibi işlerin kolaylaşmasını sağlıyor. Ancak aynı söylem, bütün bunların aile içi ilişkilere etkisinin, nitel değil nicel değişiklikler getirdiğini vurguluyor. Ne ebeveyn-çocuk ilişkilerinde, ne karı-koca ilişkilerinde, ne de genel olarak kadın-erkek ilişkilerinde internetten kaynaklanan bir dönüşüm var. Karşılaştığımız ikinci bir söylem de, internetin yeni gereksinimler tanımladığı, bir zamanlar yapılmayan ve gereksinim duyulmayan, ancak artık internet sayesinde yapılabilen yeni işlerin, yeni beklentilerin ortaya çıktığı görüşüne dayanıyor.

Her ne kadar bu benzerlikler üzerinde durmak ve ortak örüntüler çıkarmak mümkünse de, bu çalışmada internet kul-

lanımındaki, bu kullanımın anlamlandırılmasındaki ve internetin aile içi ilişkiler üzerindeki etkisine dair söylemlerdeki çeşitliliğin altını çizmeyi amaçladık. İnternet kullanımı bağlamında, aile bireylerinin birbiriyle ilişkileri, zaman zaman örtüşen beş model çerçevesinde tartışılabilir. Konuştuğumuz internet kullanıcılarının anlatımlarından yola çıkarak belirlediğimiz bu modelleri "güven modeli", "bağımsızlık modeli", "çifte standart modeli", "güvensizlik modeli" ve "bağımlılık modeli" olarak adlandırıyoruz.

"Güven modeli"ni, birbirinin internet kullanımının ayrıntılarını bilmeseler de, aile bireylerinin "o zaten kötü birşey yapmaz" inancında oldukları, birbirini denetleme gereği duymadıkları durumları soyutlamak için kullanıyoruz. "Bağımsızlık modeli", bir önekin çok yakın olmakla birlikte, güven ya da güvensizliğin söz konusu edilmediği, aile bireylerinin internet kullanımının kendi mahremiyetlerinde bulunduğu ve aile içi konuşmalarda paylaşılmasının beklenmediği durumlara tekabül ediyor. "Çifte standart" modeli, kendine tanıdığı internet kullanımı özgürlüklerinin, ailenin diğer bireylerine tanınmadığı durumlara uygun düşüyor. Zaman zaman kayıtsızlık, zaman zaman da çaresizlik olarak kendini gösteren "güvensizlik modeli"ni, internet kullanımının paylaşmadığı ve denetlenemediği durumlar için kullanıyoruz. "Bağımlılık" olarak adlandırdığımız model ise, teknolojik okur-yazarlık eşitsizliği dolayısıyla, aile bireylerinden birinin bir diğerine ya da diğerlerine internet kullanımı için bağımlı olduğu durumları içeriyor. Çoğunlukla, aynı aile içindeki ilişkilerin birden fazla modele uygun düşüğünü, farklı aile bireyleri farklı modeller kullanabildiği gibi, aynı birey farklı zamanlarda ve farklı bireyler karşısında, kullandığı bu modelleri değiştirebildiğini gözlemliyoruz. Bu çalışmanın sonucunda vurgulamak istediğimiz nokta, internetin "etkileri" konusundaki yaygın söylemin ima ettiğinin tersine, internetin kullanımının, anlamlandırılmalarının ve aile üzerindeki etkilerinin, hem çeşitli, hem de değişken olduğudur. Birçok özellikleri bakımından homojen ve küçük bir grupla yaptığımız

bu çalışmada bile bu çeşitlilik ortaya çıkarken, tek boyutlu genel geçer saptamaların sorgulanmasının gerekliliği aşikâr hale gelmektedir.

Ek

Mahremiyetlerini korumak için takma ad verdiğimiz, araştırma sırasında (Kasım 2002-Şubat 2003) tümü Ankara'da yaşayan, derinlemesine görüştüğümüz on iki kişi hakkında özet bilgi:

Ad	Yaş	Cinsiyet	Meslek/Uğraş
Asu	33	K	mimar
Atiye	43	K	öğretim elemanı
Ayşe	16	K	öğrenci
Bediz	45	K	öğretim elemanı
Güven	45	E	mühendis
Haldun	36	E	mimar
Kaan	39	E	öğretim elemanı
Özgür	45	E	mühendis
Sermet	28	E	öğretim elemanı
Sumru	46	K	memur
Tolga	19	E	öğrenci
Yaprak	17	K	öğrenci

Kaynakça

- Abel, Ruben (1976). *Man Is the Measure*. New York ve Londra: The Free Press.
- Bakardjeva Maria ve Richard Smith (2001). "The internet in everyday life: Computer networking from the standpoint of the domestic user." *New Media & Society*, 3 (1): 67-83.
- Çağiltay, Kürşat, vd. (2001). "Media Imperialism An Appropriate Framework for Understanding Internet Development? The Case of Turkey." *Association of Internet Researchers* toplantısında sunulan bildiri. Minneapolis. MN.
- Chadwick, T., vd. (2000). *Turkish Internet*. İstanbul: Merrill Lynch.
- CyberAtlas (2002). "The World's Online Populations."
- http://cyberatlas.internet.com/big_picture/geographics/article/0,1323,5911_151151,00.html
- CyberAtlas (2001). "Turkish ISP Subscribers Boom in 2000."

- http://cyberatlas.internet.com/big_picture/geographics/article/0,,5911_574601,00.html
- Dilekçigil, B. ve A. Çiğdem (der.). (1990). *Aile Yazıları*. 5. Cilt. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Fjelsten, Anne (2001). *Measuring Social Effects of the Internet*. yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maastricht Üniversitesi. Hollanda.
- Gazi Üniversitesi. (2003). "İnternete bağlanma anketi."
<http://www.gazi.edu.tr/anket/vote/goster.php?kac=1>
- Geray, Haluk (1999). "Network Policy Formation between Idealist and Strategic Models: A Political Economic Perspective From Turkey." *Telecommunications Policy* 23(6): 495-512.
- Gürsoy-Tezcan, Akile (1989). "Eleştirel Aile Kuramı" Türkçe Basıma Önsöz. M. Poster. *Eleştirel Aile Kuramı*. içinde. Çev. Hüseyin Tapınç. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 7-18.
- Homans, George Caspar (1967). *The Nature of Social Science*. New York: Harcourt, Brace and World.
- Hughes, Robert Jr. ve Jason D. Hans (2001). "Computers, the Internet and Families: A Review of the Role New Technology Plays in Family Life." *Journal of Family Issues* 22 (6): 778-792.
- Kılıçbay, Barış (baskıda) "Bir Teknoloji Söyleminden Parçalar." *İnternet, Toplum, Kültür*. Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay (der.) içinde.
- Morahan-Martin, Janet (1998). "Women and Girls Last: Females and the Internet." *IRISS* Konferansına sunulan bildiri. Bristol, İngiltere.
- Poster, M. (1989). *Eleştirel Aile Kuramı*. Çev. Hüseyin Tapınç. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rasuly-Paleczek, Gabriele. (1996). "Some Remarks on the Study of Household Composition and Intra-Family Relations in Rural and Urban Turkey." *Turkish Families in Transition*. Gabriele Rasuly-Paleczek (der.) içinde. Frankfurt ve New York: Peter Lang. 1-44.
- Scanzoni, John H. ve William Marsiglio (1993). "New Action Theory and Contemporary Families." *Journal of Family Issues* 14(1): 20-34.
- Singh, Supriya (2001). "Gender and the Use of the Internet at Home." *New Media & Society* 3(4): 395-416.
- Stirling, Paul ve Onaran İncirlioğlu, Emine (1996). "Choosing Spouses: Villagers, Migrants, Kinship and Time." *Turkish Families in Transition*. G. Rasuly-Paleczek (der.) içinde. Frankfurt ve New York: Peter Lang. 61-82.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (1990). *I. Aile Şurası Bildirileri*, 17-20 Aralık. Ankara.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (1993). *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*. 3 Cilt. Ankara.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (1995). *Aile Kurultayı: Değişim Sürecinde Aile: Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler*. 16-18 Kasım 1994. Ankara.
- Timur, Serim. (1972). *Türkiye'de Aile Yapısı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdleri Yayınları No. 15.
- Zoonen, Liesbet van (2002). "Gendering the Internet: Claims, Controversies and Cultures." *European Journal of Communication* 17(1): 5-23.

Modernleşmeyi Okumak:

Ülkü Dergisi (1933-1938)

Özet:

Ulus-devlet oluşumunda farklı topluluklardan insanların "vatandaş" haline getirilmesinde ve yeni ulusal kimliğin yerleştirilmesinde basın-yayın organlarına önemli rol düşmüştür. Türkiye'de 1930'lardan sonra yeni ulusal kimliği oluşturma araçları olan inkılapların benimsenmesi için kurulan Halkevleri'nin ulusal yayın organı Ülkü dergisine de böyle bir rol biçilmiştir. Medya metni olarak kabul edilen Ülkü dergisinin 1933-1938 yılları arasındaki sayıları, modernleşmenin temel parametreleri olan sanayileşme, laiklik, kentleşme, demokrasi ve modern Türk insanının gündelik yaşamı başlıkları altında araştırmacı tarafından okunmuştur. Modernleşme parametreleri başlıkları altında yapılan okumalarda, dönemin yönetici eli tarafından yeni ulusal kimliğin harcı olarak seçilen Türk Tarih Tezi'nin ve korporatizmin metinlerde baskın olduğu saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: modernleşme, medya ve modernleşme, Ülkü Dergisi, Halkevleri, Türk Tarih Tezi, korporatizm

Reading the Modernization: The Journal Of Ülkü (1933-1938)

Abstract:

The press and publication agencies played an important role in the process of nation-state formation, in transforming the people from being members of various communities to being citizens and in settling the new national identity. In Turkey, after 1930, such a role was also given Ülkü as a national press agency of Halkevleri (People Houses), which were established to promote the Atatürk's Revolutions that were the main tools of forming a national identity. In this paper, the articles of Ülkü published between 1933-1938, accepted as a media text were read by researcher, under the titles of the main parameters of modernisation such as industrialisation, secularism, urbanisation, democracy and the daily life of modern Turkish man/woman. According to these readings carried out under the titles of the main parameters of modernisation, it was observed that the Turkish History Thesis and the corporatism were the dominant themes in the texts as a chosen fabric of the new national identity by the governing elite of the era.

Key words: modernisation, modernisation and the media, the Journal of Ülkü, Halkevleri (People's Houses), the Thesis of Turkish History, corporatism.

Banu Dağtaş
Anadolu
Üniversitesi
İletişim Bilimleri
Fakültesi

Murat Tazegül
Anadolu
Üniversitesi
İletişim Bilimleri
Fakültesi

Modernleşmeyi Okumak: Ülkü Dergisi (1933-1938)*

* Bu makale, 8-10 Aralık 2003'te Viyana'da, Banu Dağtaş tarafından Transformations in Politics, Culture and Society sempozyumunda, "Transformative role of the journal Ülkü in Turkish Modernisation Process in the era of the Single Party and Leadership of Atatürk" ismiyle sunulan bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

Giriş

Modernleşme sürecinde çeşitli topluluklara ait olan bireyler ulus-devletin bir vatandaşı haline getirilirken; yeni ulusal kimliğin ve toplumsal düzenlemelerin toplum tarafından benimsenmesi ve desteklenmesi için medyaya önemli görevler verilir. Osmanlı-Türk modernleşmesinde de yeni düşüncelerin ve Batılı yaşam tarzının topluma yayılması için gazeteler, dergiler ve romanlar bu görevi üstlenmiştir. 1923'de Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte, Kemal Atatürk ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen reformların desteklenmesi ve benimsenmesinin sağlanması, yönetici elit ve onların çıkardığı, desteklediği yayınlarla yapılmaya çalışılmıştır.

1923-1946 dönemi Kemal Atatürk ve onun yakın takipçilerinin liderliğinde geçen bir "tek parti" dönemidir. Bu dönem aynı zamanda "ulusal kimliğin" inşa edilmeye çalışıldığı bir "aydınlanma" dönemidir. Ulusal kimliğin kurgulandığı bu yıllarda, hem Batılı olmak, hem de Osmanlı mirasından kurtulmak için, Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi'nin seçilmesi bu aydınlanmış aklın eseri olsa gerektir. Zira bu tezler hem Batı medeniyetine ait olma, hem de Osmanlı'yı reddetme gibi iki önemli işlevi birden üstlenir.

Bu çalışmanın konusu olan ve 1933-1950 yılları arası yayınlanan Ülkü dergisi, 1932'de kurulan Halkevleri'nin ulusal boyuttaki bir yayın organı olarak dikkat çekmektedir. "Popüler

eğitim kurumları" olarak da değerlendirilen Halkevleri (Yeğen, 1999); yeni ulusal kimliğin ve arka planında yer alan Batı medeniyetinin geniş kitlelere benimsetilmesi için kurulmuştur. Bu çalışmada Ülkü dergisinin, Kemal Atatürk'ün liderliğinde Kemalist inkılapların topluma benimsetilmeye çalışıldığı 1933-1938 yılları arası yayınlanan sayıları incelenecek ve medya metinleri olarak okunacaktır.

1933-1938 yılları, içeride Kemalizmin yerleştiği, Batı'da 1929 bunalımının etkisiyle içe kapanmanın, devletçiliğin, korporatizmin ve faşizmin yükseldiği yıllardır. Sovyetler Birliği'nde ise Stalinizm iktidardadır.

Ülkü dergisinin 1933-1938 yılları arasındaki yayınlarında yayınlanan yazılar medya metni olarak okunurken, Batı modernliğinin başlangıç parametreleri olarak kabul edilebilecek olan sanayileşme, laiklik, kentleşme, demokrasi ve modern insanın gündelik yaşam tarzı başlıkları altında toplanacaktır. Bunun tercih edilmesinin nedeni ise; inkılapların ve Kemalizmin yerleştiği bu yıllarda, modernleştirici bir kurum olan Halkevleri dergisi Ülkü'nün, Batı modernliğinin bu başlangıç parametrelerini tartışıp tartışmadığının ve yeni ulusal kimliğin harcında bunların yer alıp almadığının sorgulanmasıdır. Bu okumadan önce, Türk modernleşmesine bu çalışmada yüklenen anlam ve Halkevleri kısaca tanıtılacaktır.

1
Göle (72-73), Kemalist elitin Batı medeniyetine ulaşmak için güçlü bir ulus-devletin yanı sıra, ulusal birlik ve beraberlik, ekonomik kalkınma ve kitlelerin mobilizasyonuna da gereksinim duyduğunu ve bu tarz bir dönüşümün Fransız pozitivizminin "düzen ve ilerleme" ilkesine dayandığını ve bu nedenle de; Cumhuriyet tarihi boyunca her tür dini, etnik, ideolojik veya ekonomik farklılıkların çoğulcu demokrasinin parçası olarak değil de, birlik ve ilerlemeyi tehdit eden unsurların ve istikrarsızlığın nedenleri olarak görüldüğünü söyler.

2
Bu dönüştürücü reformlara "Atatürk İnkılapları" denmiş ve bunlar 1931 yılında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin programına alınmış ve partinin amblemi olan "Altı Ok" ile sembolize edilmiştir. Altı oku burada tekrar edecek olursak; bunlar cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılâpçılıktır.

1. Türk Modernleşmesinin Anlamı

Bu çalışmada modernleşme kavramı, Kasaba'nın yaptığı gibi; "ulus-devlet ve piyasa toplumunun eşlik ettiği, toplumsal yaşamdaki çeşitli dönüşümleri özetleyen, genelleşmiş imajlar" olarak tanımlanmaktadır (115). Batı'da modernleşme tarihsel ve sınıf temelli gerçekleşirken, Batı dışı toplumlarda üç şekilde gerçekleşir: Birinci durumda modernleşme; Türkiye, Rusya, İran gibi hiçbir zaman sömürgeleşmemiş toplumlarda, "iradi" olarak gerçekleşir. İkinci durumda modernleşme; Hindistan ve bazı Afrika ülkelerinde olduğu gibi "sömürgeleşme sonrası" gerçekleşir. Üçüncü olarak ise modernleşme; pre-kapitalist dönemde, daha önce emperyal ve çok-kültürlü ülkelerde görülür. Bu duruma örnek olarak da, Latin Amerika ve Balkanlar verilebilir (Aydın, 1993:27-28).

Türk modernleşmesi yukarıdan-aşağı modernleştirici elit tarafından gerçekleştirilen iradi bir modernleşmedir. Batı dışı iradi modernleşme projesinde; ekonomik ve politik kurumların dönüşümüne ek olarak, kültürel yaşamda ve gündelik yaşamda güçlü bir "Batılılaşma isteği" görülür. Göle, Türk modernleşme tarihinin böylesi bir iradi dönüşümün en radikal örneklerinden biri olduğunu savunur. Yaşanan dönüşüm, Göle'nin Ellias'dan devraldığı terimle söylenecek olursa, bir *medeniyet projesidir* (72-73).

Tanzimat'la başlatılan Osmanlı modernleşmesi ile Cumhuriyet modernleşmesi arasındaki sürekliliğin yanı sıra, temel farklılık olarak; Tanzimat'la başlayan ıslahat döneminde hedefin imparatorluğun kurtarılması, Cumhuriyet döneminde ise "topyekün Batılılaşma" şiarı ile ulus-devletin kurulması gösterilmektedir¹. 1923-1938 arasında uygulanan toplumu dönüştürme hedefini taşıyan devletçi politikalar, yani inkılâplar Kemalizm olarak adlandırılmıştır ve 1937'de anayasada tanımlanmıştır². Kemalizm 1931'de, yeni ulus-devleti şöyle tanımlamıştır: Ortak politik oluşum, ortak dil, ortak sınırlar, ortak ırk ve köken, ortak tarihi ve ahlaki bağlılık (İnan, 1969:22). Görüldüğü gibi yeni ulus-devlet tanımlanırken artık din, dışarıda bırakılmış, 1930'lu yıllarda

Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi ile tırmanacak olan "ırki birlik" yeni ulusal kimliğin tanımına eklenmiştir³. Yeni ulusal kimlik oluşturulurken, büyük oranda İslami olan Osmanlı kimliğini sembolize eden Arap alfabesi terk edilmiş, dil Farsça'dan arındırılmaya çalışılmış, Osmanlı'dan kalan özellikle Yahudi azınlıklara karşı "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyaları düzenlenmiş ve yeni semboller İslamiyet Öncesi Neolitik kültürden seçilmiştir⁴.

Türk Tarih Tezi'nin ırksal iddiaları şöyledir⁵:

1) Tarihte uygarlığı kuranlar ve yayanlar "Brakisefal Orta Asyalılardır."

2) Anadolu'da ve Mezopotamya'da; Batı uygarlığı'na temel olan uygarlıkları kuran eski halklar, bu Brakisefal Orta Asyalıların göçlerle buralara gelen torunlarıdır.

3) Anadolu'da bugün yaşayan Türkler, *Mongol* ırkıyla ya da Ortadoğu'nun yaşayan ırklarıyla akraba değil, tıpkı Avrupalılar gibi beyaz, Alpin ırktandır.

4) Bugün Anadolu'da yaşayan Türklerle, eski Anadolu uygarlıklarını (Sümer-Hitit) kurmuş halklar ırk açısından akrabadır ve kültürel devamlılık söz konusudur (Aydın, 2002:362-363).

Ersanlı 'ya göre de bu tez, aracılığıyla Neolitik uygarlık ile seküler Cumhuriyet arasında köprü kurulmuştur (808). Aydın ise, Türk Tarih Tezi'nin işlevlerini şöyle sıralar:

1) Türkiye Cumhuriyeti'nin Anadolu üzerindeki varlığını meşrulaştırmak.

2) Laisizmin vurgulanması ve yeni ulusal kimliğin İslam dışına taşınması.

3) Dünyadaki diğer çağdaş ve egemen uluslarla, eşitler arası ilişkilere girebilmek için, bugünkü dünya uygarlığının yaratıcıları arasına Türkleri de koyacak olan Orta Asya merkezli bir kültürel yayılım tezini savunmak (1993:227-228).

3
Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi'yle somutlaşan ırksal kökene dayalı milli kimlik inşasının seçtiği unsur, hâkim unsur olan Türklük'tür. Türk Tarih Tezi'nin "mümkünlük koşullarını" tartışan bir çalışma için bakınız. Yeğen (1996).

4
Örneğin başkent Ankara'nın sembolü, Hitit Krallığı'nın sembolü olmuş; sanayi ve kredi bankasına *Sümerbank*, madencilik bankasına da *Etibank* adı verilmiştir. Sonlarındaki "bank" kelimesinin İngilizce banka anlamına geldiği düşünülürse; bu lexical terimde Türk Tarih Tezi'ne uygun olarak, Batı medeniyetinin kendisini önceleyen Anadolu medeniyetleriyle buluşturulduğu söylenebilir.

5
Bu tezlerin kanıtlanması için yoğun *antrometrik* ve arkeolojik çalışmalar yapılmıştır. Hatta Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin bu çalışmalar için kurulduğu iddialar arasındadır. Bakınız. Aydın (1993: 2002).

Türk Tarih Tezi gibi Güneş Dil Teorisi de, bugünkü medeniyete ait dillerin öncelinin Türk dili olduğunu iddia ediyordu. 1940'ların ortasına kadar hararetle savunulan bu tezlerle ait kurumsallaşma da, 1930'ların başında kurulan Türk Tarih ve Türk Dil Kurumları sayesinde gerçekleşmiştir. Özetle, bu tezlerle hem uygar Batı medeniyetine ait olma, hem de İslami Osmanlı kimliğinin reddi gibi iki önemli işlev birden yerine getirilmiştir.

2. Halkevleri ve Ülkü Dergisi

Halkevleri'nin kökeni, 1912'de kurulan "Türk Ocakları"dır. Türk Ocakları "Türklük" bilincinin uyanmasına yardımcı olmuş, sıra "ulus bilincinin" yaratılmasına gelmiştir. Kaplan, Halkevleri'nin kuruluş amacını şöyle ifade eder: "Yapılan devrimlerin halk arasında yayılması, yaşatılması ve halkın bilincinde yerleştirilmesi için; Anadolu halkını modern bir "Türk Uluğu" haline dönüştürmek gerekiyordu. İşte bunun için Halkevleri kurulmuştur"(51). Karpat'a göre Halkevleri'nin kuruluşundaki esas amaç; modernleşmeyi bütün alanlarda gerçekleştirmektir (aktaran Yeğen, 1999). Yeşilkaya da, Halkevleri'nin Kemalist ideolojinin halka modern ve milli bir yaşam anlayışı doğrultusunda "terbiye" vermek amacıyla kurulduğunu söyler (72-78). Halkevleri 1931 yılında CHP Kurultayı'nda alınan kararla kurulmuştur ve partiye bağlıdır. Bu ilişkiyi dönemin başbakanı İsmet İnönü şöyle açıklar: "Halkevleri, CHP'nin kendi prensiplerinin memlekette nasıl tatbik edildiğini, her gün halkımıza söylemek için başlı başına merkezdir" (Çeçen, 1990:68).

Halkevleri'nin nicel ve nitel olarak hızla geliştiği dönem 1932-1940 yılları arasındadır. 1946'da Halkevleri ve Halkodaları sayısı 4521'dir. 1940 itibarıyla 23.750 konferans, 12.356 oyun, 9.050 konser, 7.850 film gösterimi ve 970 sergi gerçekleştirilmiştir (Çavdar, 1983:882). Halkevleri'nin 9 çalışma kolu vardır: 1) Dil ve Edebiyat Kolu 2) Güzel Sanatlar Kolu 3) Temsil Kolu 4) Spor Kolu 5) Sosyal Yardım Kolu 6) Halk Dershaneleri ve Kurs-

lar Kolu 7) Kütüphane ve Yayın Kolu 8) Köycülük Kolu 9) Tarih ve Müze Kolu.

Halkevleri'nin ulusal birliğin sağlanmasına katkıda bulunacak popüler eğitim örgütleri olarak kurulması; dil, edebiyat ve tarih alanlarındaki faaliyetlerin ayrıcalıklı olmasına yol açmıştır (Yeğen, 1999:182). Halkevleri'nin bu kollar aracılığıyla yerine getirdiği işlevler ise şöyle sıralanabilir: Devrimlerin aşılınması, geçmişe ait izleri silmek, kaynaşmış kitle yaratmak, sosyal yaşamı canlandırmak, laiklik, terbiye, telkin, güven verme, onore etme (Yeşilkaya, 1999:72-78). Halkevleri'nde kimi araştırmacılara göre halkçılık (Çeçen, 1990); kimi araştırmacılara göre ise milliyetçilik (Çavdar, 1983) merkezi rol oynamaktadır.

İlk Halkevi dergisi Eskişehir Halkevi tarafından yayınlanan Porsuk dergisidir. Ülkü dergisi ise 1933-1950 yılları arasında Halkevleri genel merkezi tarafından, Ankara'da yayınlanmıştır. Ülkü'de Kemalist aydınların önemli bir bölümünü oluşturan yaklaşık 350 yazar, dünya ve Türkiye'deki dönemsel gelişmelere bağlı olarak görüşlerini sergilemiştir⁶ (Varlık, 2002: 270). Derginin 1935'deki 30. sayısından itibaren "altı okun" derginin kapağında yer alması, Ülkü'nün ve Halkevleri'nin Kemalist yönetici kadro ve CHP'yle organik bağını temsil eder. Bu nedenle Ülkü'nün dönemin resmi ideolojisini temsil ettiği rahatlıkla söylenebilir.

Ülkü'nün ilk sayısında Recep Peker imzasıyla yayınlanan "Ülkü Niçin Çıkıyor?" adlı başyazıda derginin amacı ve yayın politikası şöyle anlatılmaktadır:

Ülkü, karanlık devirleri arkada bırakarak şerefli ve aydınlık bir istikbale giden yeni neslin heyecanını beslemek, cemiyetin kanındaki inkılâp unsurlarını ısıtmak, ileri adımları sıklaştırmak için...Ülkü, bu büyük yola katılanlar arasında kafa birliği, gönül birliği ve hareket birliğini yapmak için...Ülkü milli dile, milli tarihe, milli sanatlara ve kültüre hizmet için...Ülkü'de büyük davaya inananların, buna

⁶ Ülkü dergisinin yayın hayatı üç ayrı dönem olarak sınıflandırılmaktadır. Şubat 1933'ten Ağustos 1941'e kadar olan ve aylık yayınlanan 102 sayılık serisi birinci dönemini; 1941-1946 yılları arasındaki 126 sayılık ve 15 günde bir yayınlanan serisi ikinci dönemini; 1947-1950 yılları arasında tekrar aylık çıkan 44 sayılık serisi de üçüncü dönemi oluşturur. 1937'ye kadar Ülkü'nün imtiyaz sahibi Nusret Köymen, umumi neşriyatı idare eden Necip Ali Küçüka'dır. Recep Peker ise, CHP'nin dergi sorumlusudur. 1936 Temmuz'undan itibaren direktör olarak kapakta M. Fuad Köprülü'nün, umumi neşriyatı idare eden olarak da Hasan Ali Yücel'in isimleri yer almıştır. 1941'de imtiyaz sahibi F. Abdullah Tansel, umumi neşriyatı idare eden C. Kerim İncedayı ve müdür Ahmet Kutsi Tecer'dir. 1942'de imtiyaz sahibi H. Reşit Tankut, umumi neşriyatı idare eden de Bedrettin Tuncer olmuştur. 1947'de önce Tahsin Banguoğlu imtiyaz sahibi iken, yazı işleri müdürü de Mehmet Tuğrul'dur. Daha sonra Muhsin Adil ve Şevket Tezel'in isimleri onların yerini almıştır. Son sayıda ise, Ahmet Yalçın Orkun yazı işleri müdürü olarak künyede yer almıştır. Derginin 1941'den sonraki sayılarında, folklor ve halk edebiyatına çağdaş yaklaşan bir sanat dergisi niteliği ağır basar. Bakınız. (Bayraktar, 1981).

7
Dergide yer alan dönemin yazı dilinde kullanılan Osmanlıca kelimelerin karşılığı için Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe Lugatı'na başvurulmuş ve doğrudan alıntılarda bu kelimelerin karşılıkları dipnotlarda belirtilmiştir. Ayrıca dipnot ve kaynakçada, Ülkü'nün yayımlandığı aylardan Birinci Teşrin, İkinci Teşrin, Birinci Kanun, İkinci Kanun gibi Osmanlıcaları yerine, günümüzde kullanıldığı gibi Ekim, Kasım Aralık denilmesi tercih edilmiştir.

Türk toplumunu inandırmak, toplu ve heyecanlı bir millet kitlesi yaratmak hizmetinde vazife ve hisse almak isteyenlerin yazıları çıkacaktır (1933a: 1-2).

Ülkü'nün yazı bölümleri şöyledir: Edebiyat ve Dil (şiir, hikaye, roman, tasvir, tetkik); Güzel Sanatlar (resim, müzik, heykel, mimarlık); Tarih; İçtimaiyat ve Felsefe; İktisat ve Ziraat; Halk Terbiyesi; Yurt Koruma; Kadınlık; Fen; Halk Sağlığı ve Nüfus; Spor, Oyun ve Eğlence; Köycülük; Halkevleri; Bibliyografi; Halkevleri; Haberler, Teklifler.

İlk sayıda mümkün olduğu kadar sade, öz Türkçe kelimelerle ve alışılmış konuşma diliyle anlaşılır bir ifade ile yazılması istenen yazıların; "inkılâpçılık, halkçılık, halk rehberliği, memleket ve millet sevgisi, neşe ve ümit, çalışma ve başarıya heyecanı verme ekseninden ayrılmadan, dayanışmayı telkin eden, şahsi kanaatlerden çok hür düşünceye yer bırakan ve müspet müşahedelere dayanan" özellikte olması vurgulanmıştır.

3. Makalelerin Okunması

Bu çalışmada inkılâpların topluma benimsetilmeye çalışıldığı ve Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatta olduğu 1933-1938 yılları arasında yayınlanan Ülkü dergisinin tüm sayıları incelenmiştir⁷. Bu incelemede, makaleler Batı modernleşmesinin başlangıç parametreleri olarak kabul edilen; sanayileşme, laiklik, kentleşme, demokrasi ve modern insanın (Türk insanının) gündelik yaşamı başlıkları altında okunmuştur. Niceliksel olarak modernleşme başlığı altında toplam 82 makale incelenmiştir. En çok makaleyle temsil edilen konu, 46 makaleyle sanayileşme; en az temsil edilen konu ise 1 makaleyle laikliktir. Modern Türk insanının gündelik yaşamı 24, kentleşme 9 ve demokrasi 2 makaleyle temsil edilmiştir. Bu nedenle bölümler arasında, nicel açıdan bir denge söz konusu değildir.

Makaleler okunacak başlıklara göre tasnif edilirken, birkaç başlık altında değerlendirilebilecek makaleler, en çok üzerinde

durduğu konunun başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme yapılırken; bir sosyoloji son sınıf öğrencisi ve bir de kit- le iletişimi alanında çalışan akademisyene tasnif yaptırılarak ortak bir noktaya varılmaya çalışılmıştır. Makaleler okunurken metinlerin ana temaları özetlenmiş, ilgili yerlerden doğrudan alıntılar yapılmış; tarihsel ve konjoktürel etkiler dikkate alınarak tartışılmaya çalışılmıştır.

3.1. Sanayileşme

Bu bölümde genel olarak Türk sanayileşmesinin gerçekleşmesinde devletçiliğin önemi sık sık vurgulanmış; buna karşın liberalizm ve sosyalizm kavramları, "Türk'ün çıkarına aykırı" olabileceği düşünülerek olumsuz yönleriyle ele alınmış, korporatist uygulamalar ise savunulmuştur. Diğer bir dikkat çekici nokta, Türk kimliğine yapılan vurgudur. Sanayileşme açısından bu vurgu, birçok makalede "hasta adamlıktan kurtulan ve bağımsızlığını kazanan Türklerin, iktisadi alanda da bunu başaracak güçte olduğunun" altının çizilmesiyle belirtilmektedir. Bu bölümde diğer önemli bir nokta, sanayileşme ve ekonomi konularını işleyen makalelerin yıllara göre dağılımıdır. En çok makale 1933 yılında ve ardından 1935 yılında yazılmıştır. Özellikle 1936'dan sonra, Fuat Köprülü'nün direktörlüğüyle birlikte, sanayileşme ve ekonomi konulu makalelerde gözle görülür bir artış gözlenmektedir.

Sait Aydoslu, 1933 yılı Nisan, Mayıs ve Temmuz sayılarında "Milliyetçi ve Taazzuvcu⁸ İktisat" adını verdiği makalelerinde özellikle "devlet eliyle sanayileşmenin" önemini vurgulamıştır:

Devlet, ...bütünlüğün tam ve mükemmel bir halde taazzuvu ve teşekkülünü mümkün kılmak; bütünlüğün yüksek menfaatlerinin lüzum gösterdiği sanayii, mesela asker sanayii, bizzat kurmak; zümrelerden vazifelerini yapamayanların işini kolaylaştırmak veya bizzat bunların işini de kendisi yapmak; dış ticareti mürakebesi⁹ altında bulundurmak ve hatta bizzat tanzim ve idare etmek gibi salâhiyet¹⁰ ve vazifeleri haizdir (1933a:205).

8
Taazzuv: Şekillenme, ortaya çıkarma

9
Mürakebe: Denetleme, kontrol

10
Salâhiyet: Yetki

11
Dayanışmacılık (solidarizm), korporatizmin daha yumuşak şeklidir. Başta Ziya Gökalp olmak üzere dönemin aydınları üzerinde etkili bir düşüncedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız. Kansu (2002); Karaömerlioğlu (2002a).

12
Mülhem: İlham alan.

13
Sa'y: Gayret etmek, emek, çabalama, çalışma.

Aydoslu makalelerinde, sürekli *bütünlük, ahenk, kooperatif teşkilatlanmalar* gibi dayanışmacı¹¹, korporatist düşünce ve uygulamalara göndermelerde bulunur: "...taazzuv bir zarurettir. Bununla beraber, bu saydığımız teşekküller buldukları memleketin bünyesinde taazzuv edici, ahenk verici bir tesir yapamamaktadırlar, çünkü o düzenler olmayan bir ruhtan, taazzuvcu olmayan bir eşastan, yani fertçilik ve şahsi menfaatte mülhem¹²dirler" (1933b: 444).

Yine 1933'de yayınlanan makalesinde Falih Rıfkı Atay, Londra'da düzenlenen ekonomi konferansında, büyük bunalmın atlatılması için korumacı politikaların konuşulması üzerine, Türkiye'nin seçtiği devletçiliği, *milliyetçi* vurgularla över:

Londra Konferansı, sanki bizim ne kadar hata etmemiş olduğumuzu ispat etmek için toplanmıştır. Toprağımızın altını ve üstünü ve Türk iç pazarını fethederek zenginleştireceğiz. Satacağız ve alacağız: Fakat asıl inkişaf ve zenginlik haznesinin, Türk sâyi¹³, Türk toprağının altı ve üstü, Türk pazarı olduğunu hatırdı tutacağız (419).

Necmettin Sadık imzalı bir yazıda 1929 ekonomik bunalmının nedenlerine değinilerek, Türk sanayileşmesinin bu yanlışlara düşmeyeceği belirtilmiştir. Sadık'a göre "sanayi, şahsi sermaye elinde dünyanın başına bela olmuştur. Devletçi bir politika Türkiye'yi bu acı denemelerden koruyacaktır" (1935:10).

Başbakan İsmet İnönü'nün de, bu konudaki bir demecine Ülkü'de yer verilmiştir:

Türk inkılâbının hedefi milli kurtuluş ve yükseliş davası olduğuna göre, bizim için toplumun iktisadi ihtiyacını temin etmek esas vazifemizdir...Türk inkılâbı cemiyetin iktisaden yükselmesi için devletçe tedbirler almayı vazife sayar...Burada her mevzuun, millî bünye ve şerait içinde mütalaa edilmesi lâzımdır (1934:86).

İnönü'nün Ülkü'de yayınlanan "Altıncı Milli Ekonomi ve Artırma Haftası Açış Söylevi"nde; medeniyetin artık kömüre,

demire ve elektriğe dayandığından bahsettiği görülmektedir (1936:324). İnönü de tıpkı diğer makalelerde olduğu gibi; sanayileşme çabalarının *tek bir hedefe ulaştıracak bir bütünün parçası* olduğunu vurgulayarak, bütünü sağlayacak *ahenkli çalışmanın* önemini vurgular: "...Fakat bu muvaffakiyetlerin ve ilerlemelelerin esas memleketin dahilinde ahenkli bir çalışma için iyi geçinme, birbirini iyi tanıma ve tamamlama hususunda hassas ve çok olgun olmasını ister" (327).

Özellikle 1936 yılının ekonomi makalelerinde, "Türkiye'nin endüstrileşmesini mi yoksa tarımını mı" geliştirmesi gereği tartışılmıştır. Bu soruya Ülkü yazarlarının cevabı; her ikisinin birden devlet eliyle gerçekleştirilmesidir. Ancak bu devletçiliğin "ne liberalizm ne de komünizmle bağlantısının olmayacağını" altı çizilerek, korporatist özelemler ifade edilir. Bu tartışmalarda altı çizilmesi gereken nokta, Batı'da sanayileşmeyle birlikte oluşan sınıf çatışmasından kaçınılması gerektiğidir. Derginin imtiyaz sahibi Nusret Köymen, "Sanayileşmemiz Üzerine Düşünceler" adlı makalesinde; "Batı'da şehirci sanayileşmeyle grevlerin ve sınıf mücadelelerinin şehirleri kemirdiğini, köyleri ise söndürdüğünü" söyler. Bu duruma düşmemek için, çok büyük fabrikalar kurmak yerine; hızlı gelişime müsait köylerde, küçük küçük fabrikalar kurulmasını önerir (1936:22).

Köymen'le simgeleşen Ülkü'deki "Köycülük Akımı"¹⁴, Batı'daki sanayileşmeden daha çok, sanayileşmenin sonuçlarına; özellikle Avrupa'da yükselen işçi sınıfına ve kentleşme olgusuna karşı gözükmektedir: "Görülüyor ki, ancak inkılâbımıza köycü görüş ile kurulacak olan Türkiye sanayi, garbın gittiği yanlış şehirci sanayi yolunda yürümeyecek, bütün dünyaya örnek olacak sıhhatli inkişaf seyri takip edecektir" (1936:22). Köymen'in kentleşmeye karşı düşünceleri, kentleşme başlığı altında daha ayrıntılı tartışılacaktır. Köymen'le simgeleşen köycülük akımı, köylerde devlet eliyle oluşturulacak sanayileşmeyi savunur. Ülkü'de Köymen'le simgeleşen köycülük akımının, faşizmin yükselişe geçtiği Avrupa'da da rağbet gördüğü burada belirtilmeli-

14
Karaömerlioğlu, Ülkü'de Köymen'le simgeleşen köycülük akımını "romantik Halkevi köycülüğü" olarak adlandırmakta ve köyü "saf, temiz" olarak gören bu köycülük akımının, özellikle 1937'den sonra Celal Bayar'ın bu tarz köycülüğü tartışmaya açmasıyla birlikte, "devlet köycülüğü" denebilecek daha az romantik olan bir köycülük yapıldığı belirtir, bakınız. (2002b). Ülkü'de 1936'dan itibaren Nusret Köymen'in ağırlığı azalıp, Fuat Köprülü ve Hasan Ali Yücel'in etkisi artmıştır. Buradan hareketle bu devletçi köycülüğün ve aslında Köymen'le simgeleşen "romantik Halkevi köycülüğünün", 1940'lardaki Köy Enstitüleri olgusuna düşünsel bir altyapı hazırladığı söylenebilir.

dir. Burada şehir yaşamının eleştirilen kozmopolitizmi, işçi sınıfının yükselişi; Kemalizmin korporatist toplum tasavvurunun *ahenk ve bütünlüğünü* bozucu unsurlar olarak algılanmaktadır. Ülkü'ye yansıyan 1930'lu yıllarda köye yönelik bu ilginin; dışarıdaki etkenlere ek olarak, içeride de rejimin kendi tabanını artırma gayretini de eklemek gerekir.

3.2. Laiklik

Laiklik konusunu doğrudan ele alan makale sayısı sadece bir tane ve sekiz sayfa uzunluğundadır. Cumhuriyet dönemi modernleşmesinin gündelik yaşamda kendini en yoğun hissettirdiği uygulamalar aslında laikleşmeye dairdir. Bu çelişkili gibi görünen durum, 1930'larda laik olmayan Osmanlı kimliği karşısında, Türk Tarih Tezi'yle laik olarak tasavvur edilen, etnisist Türk kimliğinin konması ve bu kimliğe ağırlık verilmesiyle açıklanabilir.

Makalenin yazarı Necmettin Sadık'a göre; insanlığın en asil mücadelesi, vicdan ve fikir hürriyeti için yaptığı laiklik mücadelesidir. Laiklik önce siyasette, devlette değil; bunların temeli olan fikir ve felsefede başlamıştır (1933:371). Dinin hâkim olduğu bir yaşam tarzında, ilerlemenin mümkün olamayacağını savunan Sadık'a göre; Türklerin medeniyet dünyasında geri kalmalarının önemli bir nedeni budur. Sadık'ın makalesinde, "laik devlet" şöyle tanımlanmıştır:

Nasıl laiklik, dinsizlik demek değilse, laik devlet de din düşmanı değil, din işlerine karışmayan, din ile dünyayı birbirinden ayıran devlet demektir...Laik devlet, vatan-daşları kendi dinlerinde, inanç ve ibadetlerinde serbest bırakır. Ancak, hiç kimsenin din adına, dünya işlerine müdahale etmesine de tahammül edemez (375).

Sadık'a göre, ilmi gelişmenin zirvesinde olunan bir çağda "laiklik iyi midir, kötü müdür?" diye bir soru gereksizdir. "Bütün medeni dünyanın hallettiği laiklik; pozitif bilimlerin faydasının tartışılmaz olması gibi, tartışmaya yer bırakmayan bir ko-

nudur." Makalede ayrıca dönemin pozitivist ruhuna uygun olarak dinin, ilkel toplumların dayanışma sebebi olduğunu vurgulayarak; ilkel (iptidai) toplumlarda, ileri (müterakki) toplumlarda olan devlet, ahlak, hukuk, estetik gibi kurumların dinin içinde eridiğini belirtir (371-372). Son olarak, makalede CHP'nin laiklik okunun, "Türk inkilâbının en muazzam, en şerefli sayfalarından biri" olduğu ifade edilir.

3.3. Kentleşme

Ülkü dergisinde, modern Batı'nın şehirci sanayileşme çabaları, Batı'daki kentleşme sorunlarının sebebidir. İşçi sorunları, konut sorunları, kent ve köy arasındaki sosyo kültürel farklılıklar yanlış sanayileşmenin doğurduğu kentsel sorunlardır. İncelenen dönemdeki makalelerde köye ilgi, kente ilgiden çok fazladır. Ülkü dergisinin "Köycülük", "Köy Terbiyesi", "Köy Anketi", "Köy Çalışmaları" gibi bölümlerinden de anlaşılacağı gibi; köyün yerinde kalkandırılması, kentlerin sağlıklı gelişmesi açısından da çok önemli görülmektedir.

Kentleşme başlığı altında incelenen makalelerde farklılık, heterojenlik, sınıf çatışması gibi kentsel olgulara duyulan korku; 1930'lar Kemalizminin korporatist toplum tasavvurları ve milli kimlik oluşturma gayretleri ile açıklanabilir. *Sınıfsız ve imtiyazsız kütlenin* birlik, beraberlik ve ahengini isteyen Kemalist aydınlar da Ülkü'de Batı tipi kentleşme yerine, köyün yerinde kalkandırılmasını savunmuştur. Ayrıca köylerde yaşayan köylüler, *milli* vasıfları taşıyabilecek *saf, bozulmamış* bir karaktere sahiptir. Mehmet Saffet'in ifadeleriyle köylü şöyle tanımlanır:

İnkılâp düsturunun bu geniş mana ve şümülu içinde bugün köylü en mümtaz mevkidedir. İstiklalimizi yüksek kahramanlığı ile koruyan, uzun zamandan beri Sarayın ve Saltanat devrinin rezaletlerine tahammül ederek safiyetini muhafaza eden, milli karakterimizi içimizde taşıyan odur. O bu memleketin efendisidir (422).

15
İstihsal: Üretim

16
İstihlak: Tüketim

17
İstikraz: Ödünç para
(kredi)

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı gibi köylü; Osmanlı olmayan unsur olarak algılanmakta ve safiyeti ile milli kimliğe çok uygun düşmektedir.

1930'ların köycülük akımıyla özdeşleşen Nusret Köymen, kentleşme başlığı altında okunan "Köy Tarım Demek Değildir" adlı makalesinde; *kendi kendinin geçimini sağlayamayan kentli insanı iyi bir demokrasi yurttışı olarak görmez:*

Şehirlerdeki çok girift iş bölümü ve şehirlilerin büyük bölümünün vatanları tek tek, doğrudan doğruya veya hemen alâkadar eder hizmetler yapmakta olmamaları ve büyük çokluğun kendi toprağı üzerinde evinin yiyeceğini yetiştirmek imkanına malik bulunmaması şehirlilerin geçim bağımsızlığına (istiklaline) malik olmalarını mümkün kılmaz. Geçim bağımsızlığına sahip olmayan vatandaşlar, insanlığın henüz yeter gelişimini bulmamış dünyamızda en iyi demokrasi yurttışı olamazlar. Köylerde ise köylüler evlerinin en zaruri ihtiyaçlarını kendileri yetiştirebildikleri için oldukça geniş bir ölçüde geçim bağımsızlığına sahiptirler...(1935:310).

Köymen şehirdeki aşırı sanayileşmenin, ilerideki bir buhranda Türkiye'de protestolara, kaosa dönüşmemesi için, tek geçim kaynağını buradan elde eden sanayi işçisi yerine; ev halkının yiyeceğini ve giyeceğini temin edecek, toprak, hayvan ve diğer araçlara sahip "iktisaden müstakil" köylünün, köyde oluşturulacak sanayide çalışmasını milli birlik ve bütünlük için daha önemli ve sorunsuz görür (1935:311).

"Bir Köycülük Projesi Tecrübesi" adlı makalesinde Köymen şöyle bir köy tasavvur eder:

Memleketin medeniyet seviyesini yükseltmek demek, bir kere bütün nüfusumuzu yaşamaya ve inkişafa elverişli yerlerde iskân etmek, sonra her köyde mektep, dükkan, tamirhane, postane, dispanser, kreş açmak, evleri ıslah etmek, umumî ıslah tedbirleri almak, istihsal¹⁵, istihlak¹⁶, istikraz¹⁷

kooperatifleri kurmak, istihsal tekniğini yükseltmek, her köyü muntazam yollarla merkezler bağlamak, her köye bir radyo koymak, kitap ve gazete yollamak ve arada bir tiyatroya heyeti veya sinema uğratmak demektir (1933b: 118).

Kapitalizm öncesi esnaf yapısını korumayı amaçlayan kooperatifçiliğin (Kansu, 2002: 265), Köymen'in köycülük projesinde yer alması, yine dönemin Kemalist aydınlarının korporatist toplum tasavvurlarının ekonomik bir boyutudur. Kooperatifler yoluyla, özellikle küçük tarım işletmeleri üzerinde devlet her tür kontrol mekanizmasını işletebilmektedir.

Kentleşme başlığı altında okunan makalelerde köycülüğün dışında ikinci önemli konu, *belediyeçilik* ve *kentsel planlamadır*. Semih imzalı "Yeni Şehirler Doğarken" ve K. Naci imzalı "Belediyeçilik" makalelerinde; Belediye Kanunu, Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Yapı ve Yollar Kanunu ayrıntılı olarak gündeme getirilmiştir. Mahalli idarelere özerklik tanıyan İngiliz usulü belediyeçilik sistemi ve devlet ve hükümetin uygulamalarına öncelik tanıyan vesayetçi Fransız usulü belediyeçilik sisteminin yanı sıra, "tarihte önemli yer işgal eden Türk belediyeçiliği ve Türk şehirciliği" de vardır diyen K. Naci'nin makalesinde Türk Tarih Tezi'nden esintiler yoğunudur: "Yeryüzünde her büyük işin başında Türk vardır...Her türlü yaşayış ve ilerleyiş bakımından medeniyet tarihi, Türk eliyle yazıldığı gibi, belediye ve şehircilik tarihinin başlangıcı da Türk emeğiyle yazılmıştır" (19).

3.4. Demokrasi

Peker'in (1933b) "Disiplinli Hürriyet" ve Köymen'in (1933a) "Terbiye Meselesi" adlı makaleleri, dönemin demokrasi anlayışı hakkında fikir vermektedir. Metinlerarası okumalarla her iki aydının da korporatizmden etkilendiği; Peker'in¹⁸ Kemalizmin otoriterliğini, Köymen'in de köycülük akımını simgeleyen kişilikler olmaları bilgisiyle; her iki aydının da demokrasi tasavvurlarında özgürlüklerden daha çok, otoriteryan bir anlayışın hakim olması beklenir. CHP programlarının mimarı, partinin ge-

18
1934 yılında İstanbul Üniversitesi İnkılâp Kürsüsü'nde vermeye başladığı dersler İlkü'de yer almış ve daha sonra *İnkılâp Dersleri* adıyla yayınlanmıştır.

19
İtalik vurgular yazarlara
ait.

nel sekreteri Recep Peker "Disiplinli Hürriyet" adlı makalesinde özgürlüklerin nasıl düzenleneceğini uzun uzun anlatmaktadır. Peker'e göre hürriyetin de, disiplinin de fazlası zarar getirmektedir. "Ferdin hürriyeti düşüncesinin yanında, bir taraftan da milli disiplin fikrini yaşatacak alışkanlık ve uysallık tedbirleri kuvvetlendirilmelidir...Hürriyet ve disiplin arasındaki dengeyi kuramayan milletler her an büyük sarsıntı geçirirler." (1933b: 177).

Kemalizmin otoriterliğinin simgesi olan Peker; "Disiplinli Hürriyet" adlı makalesinde "milli şef" deyimini de ilk kullanan kişidir. Peker burada *otorite*, *itaat ve milli şef* kavramlarını dile getirirken, farklılıkların toplum için anlamını da tanımlar:

Fertlerinin yetiştirme farkları ve görüş ve düşünüş ayrılıkları ve menfaat hesaplarıyla, bir millet, hareketli bir ihtiras manzumesidir. Bu kaynaşan kalabalığın cemiyete zarar gelmeden çalışması ve yaşaması için lüzumu olan kayıtlar konulmalı ve vatandaşlar bu kayıtları severek tanımalıdır. Ferdin hürriyeti fikrinin yanında bir taraftan da millî disiplin fikrini yaşatacak alışkanlık ve *uysallık* itiyatları kuvvetlendirilmelidir...Biz, düşünen, yazan, söyleyen, çalışan ve kazanan *hürriyetli* ve aynı zamanda cemiyeti korumak ve yaşatmak için lâzım olan bütün kayıtları tanıyan, *devlet otoritelerinin*, *millî şeflerin* hükümlerine candan uyan ve inanan *disiplinli* bir cemiyet kurmak davasında (1933b: 179).¹⁹

Birinci paragrafta farklılıkların kaotik bir ortam yaratması için özgürlüklerin sınırlanması, milli disiplini sağlayıcı uysallık (itaat) tedbirlerinin artırılması önerilmektedir. İkinci paragrafta ise; milli disiplin yaratıcı kurumlar olarak devlet otoriteleri ve milli şefler işaret edilmekte ve bunlara uyan disiplinli toplum arzusu ve davası ifade edilmektedir. Burada Peker'in yine metinlerarası okumayla Avrupa'da yükselen faşizme sempatisi hatırlanacak olursa; buradaki "millî şefler" kavramının nasıyon sosyalizmden ödünç alındığı söylenebilir. Ancak Kema-

list aydınların otoriteryanizmi; dönemin otoriteryanizminin yanı sıra, Yeğen'in (1999:100), Mardin ve Küçükömer'e de atıflarla ortaya koyduğu gibi, Jön Türkler'den miras kalan "devleti kurtarmak" pragmatizmi, özellikle de İttihat ve Terakki islâhatçılığında *devletin merkezi konumu* gibi tarihsel etkenler hatırlanarak okunmalıdır. Koçak da, "Tek Parti Yönetimi, Kemalizm ve Şeflik Sistemi: Ebedi Şef/Milli Şef" çalışmasında; şeflik konusunda faşist İtalya ve Almanya'nın etkilerini kabul etmekle birlikte, şeflik sisteminin Osmanlı-Türk modernleşme dinamiğine çok uygun olduğunu savunur:

Şeflik sistemi, geleneksel Osmanlı/Türk modernleşme dinamiğine son derece uygundu. Şef'in yönetiminde bir seçkinler grubunun, toplumu kendi düşündüğü ve öngördüğü tarzda modernleştirme çabasını yansıtıyordu. Bu bakımdan, bir modelin kopyası olmaktan ziyade, toplumun tarihsel evriminin bir sonucuydu. Bununla birlikte, şeflik sistemi, zaman zaman, kendi dışındaki benzer örnekleri de dikkatle izlemiştir. Faşist İtalya bu bahistendir. Nazi Almanya'sı da, etkilerini gösterecektir. Ama gelenek, çok daha geniş kapsamlı bir geçmişin izlerini taşır. Dışarıdan etkilenmeler karşısında, söz konusu geleneğin izlerini yitirme ve konuyu, yapısal olmaktan ziyade, bir konjoktür sorunu olarak ele alma yanlılığına düşmemek gerekir (135).

Peker, bir muhalefet denemesi olan Serbest Fırka'nın kapatılmasından üç yıl sonra, Türkiye'deki özgürlükleri Türk Tarih Tezi'ne paralel olarak şöyle ifade eder:

Biz memleketimizde hür olarak düşünüyor, toplanıyor, yazıyor, söylüyor, çalışıyoruz. Hür olarak yaşıyoruz. İnanaarak söylüyoruz ki, içinde yaşadığımız şartlara uygunluk kaydıyla, bugün Türkiye'de mevcut hürriyetten daha geniş, daha üstünü dünyanın bir yerinde yoktur (1933b:178).

Aynı yıl Nusret Köymen de, "Milli Bayram ve Halk Terbiyesi" adlı makalesinde; Türkiye'deki düşünce özgürlüğü orta-

20
İstifa: seçme, seçkinlik,
ayıklama.

21
İtalik vurgular yazarlara
ait.

mını şöyle ifade eder: "Tereddütsüz diyebiliriz ki, bütün dünyada bizim gibi devrim içinde olan bir tek memleket daha yoktur ki, işbaşında olan hükümeti ve partisi vatandaşlara bizde olduğu kadar fikir hürriyeti vermiş olsun" (1933c:248).

Yine Türk Tarih Tezi'ni destekler nitelikte, demokrasiyi işaret eden bir diğer ifade de şöyledir: "Batı'ya kıyasla bizde birçok çatışma ve mücadelenin kökeni olabilecek sınıf farklılıkları yoktur. Türkler tarihlerinin her döneminde demokrat kalmış ve demokrat yaşamış bir millettir" (Halit, 1933:289).

Makalelerden hareketle demokrasi konusunda son olarak belirtilmesi gereken nokta; demokrasi-terbiye konusudur. Nusret Köymen (1933a:436) "Terbiye Meselesi" başlıklı yazısında, ülkede demokrasinin kökleşmesi ve derinleşmesi için parti ve devletin terbiye işlerine büyük önem verdiğini belirtir. Köymen'in demokrasi terbiyesinde en önemseddiği nokta; ruhi kabiliyetin yükseltilmesidir. Ruhi kabiliyetin yükseltilmesinin de yolu neslin seçilmesi/ayıklanmasıyla olacaktır:

DEMOKRASİNİN, yani halkın kendi kendini idare etmesinin memleketimizde muvaffak olabilmesi için en mühim vasıta, şüphe yok ki *yetiştirme* yani terbiyedir. Gayesi memlekette demokrasinin kökleşmesi ve derinleşmesi olan *fırka ve devlet* yetiştirme işlerine en büyük ehemmiyeti vermektedir...Demokrasinin birinci vazifesi, bugün ve dünyanın en ileri demokrasilerinde bile ihmal edilen...en mühim vazifesi vatandaşların ruhî kabiliyetlerini yükseltmektir, ondan sonra okutmak. Ruhî kabiliyetin yükseltilmesi mekteple değil *neslin ıstıfası*²⁰ ile olur...Demokraside esasen idare hakkı yalnız o hakka ruhî vasıfları itibariyle malik olanların olmak icap ettiği gibi, okutulacak çocukların da okuma okutulma kabiliyetinde olması lâzım gelir...Seçmede en büyük dikkati demokrasi için lazım gelen vasıflara yapmak suretiyle, yetişen adamlar bir fikir aristokrasisi değil, bir halk rehberleri zümresi teşkil edecektir (1933a: 438).²¹

Köymen'in de demokrasinin kökleşmesi için parti-devlet bütünlüğünü ileri sürmesi, parti ve devletin vatandaşları yetiştirme işlerini üstlenmesi; hem tarihsel etkenler (İttihat ve Terakki geleneği), hem de dönemin konjonktürü (faşizm ve sosyalizm pratikleri) düşünülerek tartışılmalıdır. Yine devletin, "halk rehberleri zümresi ile halkı terbiye etmesinin" önerilmesi, dayanışmacı düşüncenin tezahürü olarak okunmalıdır.

3.5. Modern Türk İnsanınin Gündelik Yaşamı

Dergideki yazılar, modern Türk insanının gündelik yaşamı başlığı altında okunduğunda; Türk Tarih Tezi'ne paralel olarak "geçmişten beri zaten uygar olan" Türk erkek/kadını tanımlanıyor. Yine de bu tanım sürekli olarak "Batı"ya ve "Batılı insana" referans verilerek yapılıyor. Spor konusunda yapılan aşırı vurgu da, yine dönemin faşist ideolojisinin etkisi ile açıklanabilir. Bu makalelerden bazılarının analizi, ileri sürülen savı destekler yöndedir.

Hasan Ortekin'in "Türkler ve Kayak" makalesinde, Türklerin çok eski zamanlardan beri bu güzel sporu yaptığını; Ali Rıza Seyfi'nin "Tarihte Türkler ve Spor" makalesinde ise, polonun çok eski bir Türk sporu olması anlatılmaktadır. Zehra Cemal ise, "Halkevinde Kış Sporları" adlı makalesinde; Batı'da kadınların sabah jimnastiğini yapmadan işe gitmediğini ve yüzyıllar evvel Orta Asya'daki Türk kadınının da at üstünde sportif bir hayat sürdürdüğünü irdeleyerek, Türk kadınlarına spor yapmaları telkininde bulunmaktadır:

Son zamanlarda yapılan devrimlerde Türk kadınlığı kuvvetli rol oynamış olmasına rağmen, garpta Türk kadını için klasik tip, *bir sedir üzerine uzanmış tombul bir bebektir*....Birçok şehirlerimiz gerçekten buna layıktır. Halbuki, yüzyıllar evvel Orta Asya'da, hayatını tabiatla kucak kucağa at sırasında geçiren Türk kadını düşünün. Bunun yanında atlet zerresi bulabilir miyiz? Hududa cephaneye, evine ekmek yetiştiren köylü kadını kim hareketsizlikle ittiham

22
Müsavi: Eşit, denk.

23
Derpiş: En önde, göz önünde olan.

eder?...Garpta kadın sabah jimnastiğini yapmadan işine gitmez. Köylü kızları, şehrin veya kasabanın jimnastik kursunda jimnastik idaresini öğrenmiş arkadaşıyla, muhakkak tarlaya gitmeden evvel biraz hareket yapar. Ve bir tek boş gününü, bir orman gezintisi, bir kır yürüyüşü yapmadan geçirmez (313).

Burhan Asaf da, "Spor Telakkimiz" adlı makalesinde, "Türk devriminin, Türk topraklarını ve Türk yığınlarını mutlaka yirminci asır memleketi haline dönüştürme davası olduğundan hareketle, milli beden terbiyesinin *başı boş bırakılmayacak önemi* olduğunun ve bu davanın fert işi" olmadığını altını çizerek; ülkeyi ileri seviyeye götürecektir olanların, yeni beden terbiyesinin ve spor teşkilatının yetiştirdiği "sağlam" insanlar olacağını söyler (68).

Dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın, Asaf'tan beş yıl sonra Ülkü'de yer alan nutkunda; spor ve beden terbiyesi, milli terbiyenin önemli bir parçası olarak görülür (481-482). Ancak beden terbiyesinin yanında, fikir terbiyesi de önemlidir. Kaya "sağlam kafanın sağlam vücutta bulunduğunu", Türk Tarih Tezi'ne göndermede bulunarak şöyle anlatır:

Onun için ne vakit beden terbiyesini düşünecek olursak onunla müsavi²² olarak fikir terbiyesini de derhal derpiş²³ etmekteyiz. Fikir terbiyesi, kuvvetli bir fikir terbiyesi, şüphesiz ki sağlam vücutta bulunur...Türkler bütün sporları yapmış ve onlarla vücudunu kuvvetlendirmiş bir millettir. Tarihe bu kadar şanlı zaferler verebilmek için onu, o zaferleri elde edenlerin herhalde çok kuvvetli olması lazım gelirdi. Diğer milletlere üstün kuvvetleri ve daima şuurlu kafaları sayesinde bugün medeniyet aleminin bile iftihar ettiği, birçok meydan muharebelerinde zaferler kazanmıştır (481-482).

Falih Rıfki Atay (1935) modern Türk insanına okumasını telkin ederken, Halil Bedi ise opera dinlemesini telkin eder. Ona

göre opera hiçbir Batı ülkesinde yapmadığı şeyi yapacak, halkın müzik alışkanlıklarında devrim yaratacaktır: "Opera halka en çok şey söyleyen, halkın en çok anladığı ve sevdiği bir musiki şeklidir...Opera...hiçbir garp memleketinde yapmadığı şeyleri yapacaktır; halkımızın musiki zevk ve telakkisini değiştirecek ve telakkilerimizde inkılâp vücuda getirecektir" (202). Bedi operanın "yerli" olmasını vurgularken; sanat-iktidar ilişkisi ve bu konudaki dönemin otoriter bakış açısıyla ilgili ipuçlarını da verir:

Hükümet, sanatkâra eser ısmarlayacaktır. Sanatkâr bu eseri yazmak mecburiyetindedir. Yazamazsa, yazmak iktidarını haiz değil demektir... Bestekârım diyen, memleketin istediği eseri tabii surette verir, vermiyorsa o eser, ona sipariş suretiyle yazdırılacaktır...Hakiki inkılâp bestekârı, cemiyetin istediğini, beklediğini kendi kendine verendir...Bu eser kendi seslerimiz, kendi rakıslarımızla yapılacaktır (203-204).

Ülkü dergisinde Kemalist devrimlerle, kadınlara kanun önünde erkeklerle eşit haklar tanınması; Türk Tarih Tezi'ne göndermeler yapılarak ele alınmıştır. Eski Türk topluluklarında (İslamiyet öncesi) kadının zaten erkekten farksız kabul edildiğinin altı çizilir:

Türk inkılâbı, kadına hakkını vermekte asla tereddüt etmemiştir. Kadının erkekle müsavi tanınması Türk'ün ruh ve seciyesine tamamen uygundur...Köy muhitinde ve Türk aşiretleri arasında kadın daima erkekten farksız telakki edilmiştir. Kadının aşiret reisi bile olduğu Türk tarihinde sayılamayacak kadar çoktur. Bunun sebebi Türk'ün seciyesi itibarıyla mistik olmaktan ziyade realist olmasıdır (Ali, 1933a: 273).

Necip Ali bir başka makalesinde de, İsviçre Kanunu Medenisi'nin kabulüyle, Türk inkılâbının kadını patriyarkal ailedeki tabii vaziyetten kurtararak, *konjügal*²⁴ ailenin bahşettiği hürriyet

24
Konjügal: Çekirdek aile.

25
Müsavat: Eşitlik.

ve müsavatı²⁵ kazandırdığını söyler. Bu kanunla artık, "yeni bir cemiyet ve ona uygun aile tipine, yeni bir Avrupa ailesine doğru gittiğimizi" belirten Ali, Türk kadın ve erkeğinin yeni toplumsal rollerini ve misyonunu tanımlar (1933b: 183).

Hıfzı Veldet de, 1935'te Ülkü'de yazdığı "Türk Hukukunda Kadının Yeri" adlı makalesinde; "Türk kadınının Türk ırkına yabancı bazı adetlerle kaybetmiş olduğu yerini, 8-9 yüzyıllık bir aradan sonra tekrar kazandığını" belirtir. Ayrıca Türk kadınına tanınan bu hakların, Fransa, İtalya, Portekiz gibi ülkelerde olmaması karşısında da övünülmektedir (268).

Sonuç yerine

Bu çalışma şu sorulardan hareketle oluşturulmuştur: Halkı merkezi yaygın organı Ülkü dergisinde, yayına başladığı 1933 ile 1938 yılları arasında, 19. yüzyıl Batı modernleşmesinin parametreleri olarak kabul edilen, sanayileşme, laiklik, kentleşme, demokrasi ve modern insanın (Türk insanının) gündelik yaşamına dair tartışmalar yapılmış mıdır? Yapılan bu tartışmalar, tarihsel ve konjonktürel olgulardan etkilenmiş midir? Bu tartışmalar ulusal kimliğin tanımlanmasını göstermekte midir? Ülkü dergisinde bu tartışmaların izini sürmenin itici gücü ise, Halkı'nın farklı araştırmalar tarafından "modernleştirici" bir kurum olarak, tarihsel rolünün teslim edilmesidir.

Ülkü dergisinde dönemin Kemalist aydınları, eşit ağırlıkta olmamakla birlikte, 19. yüzyıl Batı modernleşmesinin parametrelerini tartışmıştır. Yapılan metin analizleri, bu tartışmaların (aslında doğal olarak) hem tarihsel mirastan, hem de konjonktürel gelişmelerden etkilendiğini göstermektedir. Konjonktürel etkilerin daha çok korporatizm ve devletçilik yönünde olduğu gözükmektedir. Aslında devletçi temaların da bir miras, Osmanlı modernleşmesiyle bir süreklilik olduğu tartışılabilir. Diğer bir konjonktürel etkinin, özellikle modern Türk insanın gündelik yaşamındaki, "yoğun" spor tartışmalarıyla, birlikte faşizm

olduğu okunmaktadır. Yine metinlerde rastlanan diğer bir tema olarak otoriteryanizmin; hem tarihsel bir miras, hem de konjonktürel bir etki olduğu düşünülmektedir.

1930'lu yıllarda Batı'da 19. yüzyıl modernleşmesinin sonuçları alınmıştır: Kentler kozmopolitleşmiş, kentlerde kapitalizmin kendilerine verdiklerinden hoşnut olmayan bir proleter sınıf yükselmiş ve bu sınıf kendi sınıfsal mücadelesini vermiştir. 1917'de Rusya'da proletarya iktidar olmuş ve otoriter bir yönetimi tercih etmiştir. 1929'da ise kapitalizm, 20. yüzyılın ilk bunalmını yaşamıştır. Tüm bunlara karşı 20. yüzyılın cevabı; içe kapanma, devletçi-korumacı kapitalizm, korporatizm, otoriteryanizm ve faşizm olmuştur.

Tüm başlıklar altında incelenen metinlere yayılmış olan Türk Tarih Tezi ise, ulusal ve laik bir kimliği simgelerken, aynı zamanda Batı medeniyetinin parçası olduğumuzu da simgelemektedir. Hem Batı medeniyetine ait olanı, hem de Osmanlı olmayanı simgeleyen Türk Tarih Tezi'nin simgeselliğini, Hamdullah Suphi 1923'te, yani tez oluşturulmadan 8-9 yıl önce şöyle dile getirmiştir: "Kendimizi Avrupalı hissettikçe Türk kalacağız. Türklüğümüzü Avrupalı olmaya yüz tuttuğumuz zaman bildik" (Üstel, 1986:139). Avrupalı olundukça, modernleştikçe öğrenilen bir Türklük, yeni bir ulusal kimlik, ulus-devletin bir meta anlatısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm başlıklar altında incelenen metinlere yayılmış olan diğer bir tema, korporatist toplum tasavvurudur. Bu tasavvurun tarihsel arka planı, Göle'nin (72-73) işaret ettiği gibi, "düzen ve ilerleme", "ittihat ve terakki"dir. Bu tasavvurun çağcıl, modern olan izleği ise, 19. yüzyıl Batı modernleşmesine duyulan tepkiler ve kaygılarda sürülmelidir.

Kaynakça

- Ali, Necip (1933a). "Türk İnkilabında Bir Adım Daha." *Ülkü* 10: 273-276.
Ali, Necip (1933b). "İnkilap ve Türk Kanunu Medenisi." *Ülkü* 9: 78-185.
Asaf, Burhan (1933). "Spor Telakkimiz." *Ülkü* 1: 68-69.

- Atay, Falih Rifki (1933). "Londra Dersi." *Ülkü* 6: 417-419.
- Atay, Falih Rifki (1935). "Bilgi Menfaati." *Ülkü* 34: 241-242.
- Aydın, Suavi (1993). *Modernleşme ve Milliyetçilik*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Aydın, Suavi (2002). "Cumhuriyet'in İdeolojik Şekillenmesinde Antropolojinin Rolü: Irkçı Paradigmanın Yükselişi ve Düşüşü." *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 4: Milliyetçilik*. Murat Belge (der.) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 344-369.
- Aydoslu, Sait (1933a). "Milliyetçi ve Taazzuvcu İktisat-1." *Ülkü* 3: 201-208.
- Aydoslu, Sait (1933b). "Milliyetçi ve Taazzuvcu İktisat-3." *Ülkü* 6: 440-452.
- Bayraktar, Zerrin (1981). "Ülkü Dergisi : Halkevleri Merkez Yayın Organına Bir Bakış." *İletişim 3 (AİTİA Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Y. O. Yayınları)*: 113-136.
- Bedi, Hali (1934). "Halk Terbiyesi ve Operalar." *Ülkü* 15: 202-205.
- Çavdar, Tevfik (1983). "Halkevleri." *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 882-901.
- Çeçen, Anıl (1990). *Halkevleri*. Ankara: Gündoğan Yayınevi.
- Cemal, Zehra (1935). "Halkevinde Kış Sporları." *Ülkü* 34: 311-313.
- Ersanlı, Büşra (2002). "Bir Aidiyet Fermanı: Türk Tarih Tezi." *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 4: Milliyetçilik*. Murat Belge (der.) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 800-811.
- Göle, Nilüfer (1998). "Modernleşme Bağlamında İslami Kimlik Arayışı." *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. Sibel Bozdoğan-Reşat Kasaba (der.) içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 70-82.
- Halit, Osman (1933). "Cumhuriyette Halk Terbiyesi." *Ülkü* 10: 289-293.
- İnan, Afet (1969). *Vatandaş İçin Medeni Bilgiler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnönü, İsmet (1934). "İnkılap Kürsüsünde İsmet Paşa'nın Dersi." *Ülkü* 14: 81-88.
- İnönü, İsmet (1936). "Başbakan İsmet İnönü'nün Altıncı Milli Ekonomi ve Artırma Haftası Açış Söylevi." *Ülkü* 35: 321-328.
- Kansu, Aykut (2002). "Türkiye'de Korporatist Düşünce ve Korporatizm Uygulamaları." *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 2: Kemalizm*. Murat Belge (der.) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 253-267.
- Kaplan, Kadri (1974). "Halkevlerinin Doğuş Bilinci ve Tarihsel Görevi." *Atatürk ve Halkevleri*. Ankara: Atatürk Enstitüsü Yayınları.
- Karaömerlioğlu, M. Asım (2002a). "Tek Parti Döneminde Halkçılık." *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 2: Kemalizm*. Murat Belge (der.) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 272-276.
- Karaömerlioğlu, M. Asım (2002b). "Türkiye'de Köycülük." *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 2: Kemalizm*. Murat Belge (der.) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 284-297.
- Kasaba, Reşat (1998). "Eski ile Yeni Arasında Kemalizm ve Modernizm." *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. Sibel Bozdoğan-Reşat Kasaba (der.) içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 12-28.
- Kaya, Şükrü (1938). "B. Şükrü Kaya'nın Nutku." *Ülkü* 66: 481-485.
- Koçak, Cemil (2002). "Tek Parti Yönetimi, Kemalizm ve Şeflik Sistemi: Ebedi Şef/Milli Şef." *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 2: Kemalizm*. Murat Belge (der.) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 119-137.
- Köymen, Nusret (1933a). "Terbiye Meselesi." *Ülkü* 6: 436-439.
- Köymen, Nusret (1933b). "Bir Köycülük Projesi Tecrübesi." *Ülkü* 8: 118-125.
- Köymen, Nusret (1933c). "Milli Bayram ve Halk Terbiyesi." *Ülkü* 9: 243-248.
- Köymen, Nusret (1934). "Köycülük Esasları." *Ülkü* 20: 145-153.
- Köymen, Nusret (1935). "Köy Tarım Demek Değildir." *Ülkü* 28: 308-310.
- Köymen, Nusret (1936). "Sanayileşmemiz Üzerine Düşünceler." *Ülkü* 37: 16-22.
- Küçükömer, İdris (1989). *Düzenin Yabancılaşması*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Mardin, Şerif (1989). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895-1908)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Naci, K. (1934). "Belediyeler." *Ülkü* 19: 19-23.
- Ortekin, Hasan (1938). "Türkler ve Kayak." *Ülkü* 60: 511-513.
- Peker, Recep (1933a). "Ülkü Niçin Çıkıyor?" *Ülkü* 1: 1-2.
- Peker, Recep (1933b). "Disiplinli Hürriyet." *Ülkü* 3: 177-180.
- Sadık, Necmettin (1933). "Laik Ne Demektir?" *Ülkü* 11: 370-377.
- Sadık, Necmettin (1935). "Buhranın Sebepleri ve Türkiye'de Devletçilik." *Ülkü* 30: 401-402.
- Saffet, Mehmet (1933). "Köycülük Nedir?" *Ülkü* 6: 421-422.
- Semih (1935). "Yeni Şehirler Doğarken." *Ülkü* 23: 343-351.
- Seyfi, Ali Rıza (1933). "Tarihte Türkler ve Spor." *Ülkü* 6: 476-477.
- Ülkü Dergisi*. Cilt: 1-12, Şubat 1933- Şubat 1938 arasındaki tüm sayılar .
- Üstel, Füsün (1986). *Türk Ocakları (1912-1931)*. Ankara: AÜSBF Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Varlık, Bülent (2002). "Ülkü: Halkevleri Mecmuası." *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 2: Kemalizm*. Murat Belge (der.) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 268-271.
- Veldet, Hıfzı (1935). "Türk Hukukunda Kadının Yeri." *Ülkü* 28: 268-276.
- Yeğen, Mesut (1996). "Türk Tarih Tezi Bir 'Kaza' An'ı mıdır?" *Mürekkep* 6: 19-24.
- Yeğen, Mesut (1999). *Devlet Söyleminde Kürt Sorunu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yeşilkaya, Neşe G. (2003). *Halkevleri : İdeoloji ve Mimarlık*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Screening Transnational Turkish Community In Fatih Akin's *Kurz und Schmerzlos* (Short Sharp Shock)

Abstract:

Since the mid 1990s, a number of innovative filmmakers of Turkish descent have come to the forefront in German cinema—mainly in Berlin and Hamburg—whose transnational/transcultural films reflect a new attitude in the self-image of the second and third generation Turkish migrants. Contrary to the historical representation of Turks in Germany as objects and/or victims in paternalistic textual and filmic discourses, the young minority filmmakers have found their own voices in this popular culture-forum, allowing their protagonists to speak up about their opinions, their life-expectations, or their criticism of the social and political status quo. Of the minority filmmakers in recent German cinema, Fatih Akin's film *Kurz und Schmerzlos* (Short Sharp Shock 1998), illustrates the multi-ethnic social reality in urban Germany by telling the dramatic story of the friendship between three young men, the Turk Gabriel, the Greek Costa and the Serb Bobby. The film raises questions about the way cross-cultural social contexts mold individual processes of self-definition and determine subject agency, and about how individuals in this liminal state of inbetweenness negotiate and reconfigure their assigned positions. The following analysis of Akin's film *Kurz und Schmerzlos* focuses on the Turkish characters and examines their strategies for making their way within a society that still considers the children and grandchildren of migrants as *Ausländer* (foreigner, stranger), and in which ethnic minorities keep experiencing exclusion, discrimination and xenophobia.

Karin Hamm-Ehsani
Union College,
Department of
Modern Languages
and Literatures

Uluslararası Türk Topluluğunun Fatih Akin'in Kısa ve Acısız'ında (Kurz und Schmerzlos) Gösterimi

Özet:

1990'ların ortalarından bu yana Alman sinemasında -özellikle Berlin ve Hamburg'da-, bazı Türk asıllı yeni film yapımcıları ikinci ve üçüncü kuşak Türk göçmenlerin kendilik-imgelerindeki yeni bir tutumu yansıtan uluslararası/kültürarası filmleri ile ön plana çıktı. Paternalistik metinsel ve filmsel söylemlerde Almanya'daki Türklerin nesnelere ve/veya kurbanlar olarak tarihsel temsiline karşın, genç azınlık film yapımcıları bu popüler kültür-forumunda önderlerinin düşüncelerini, yaşam beklentilerini ya da toplumsal ve politik statüye yönelik eleştirilerini cesurca dile getirmelerine izin vererek kendi seslerini buldular. Son dönem Alman sinemasının azınlık film yapımcılarından Fatih Akin'in filmi *Kısa ve Acısız (Kurz und Schmerzlos, 1998)* kentse Almanya'nın çok-etnikli toplumsal yapısını üç genç adam - Türk Gabriel, Yunan Kosta, Sırp Bobby- arasındaki arkadaşlığın dramatik öyküsünü anlatarak resmediyor. Film karşı-kültürel koşulların nasıl kendini tanımlamanın bireysel süreçlerini biçimlendirdiğini ve özne durumunu belirlediğini, ve bireylerin bu aradakalmışlık içinde verili konumları ile nasıl başa çıktıklarını ve bu konumları nasıl yeniden biçimlendirdiklerini sorguluyor. Akin'in *Kısa ve Acısız* filminin aşağıdaki analizi Türk karakterler üzerine odaklanıyor ve göçmenlerin çocuklarını ve torunlarını hala *Ausländer* (yabancı) olarak gören, etnik azınlıkların dışlamaya, ayrımcılığa ve yabancı düşmanlığına maruz kaldığı bir toplumda bu karakterlerin varolma yollarını inceliyor.

Screening Transnational Turkish Community In Fatih Akın's *Kurz und Schmerzlos* (*Short Sharp Shock*)

1
The series was shown as a "3sat Special." The TV-program 3Sat was founded in 1984 by three major stations from Germany, Austria and Switzerland (ZDF, ORF and SRG). In 1993 the major German station ARD was added. For more information on the program and the entire series, see the web-site <http://www.3sat.de/3sat.php?http://www.3sat.de/filmlisten/38239/>.

-2
Cinéma du métissage is the name of a film genre that deals with issues of France's migrant population. "Métissage" refers to a life in two cultures. The term was also used in the 3sat description of its special program series.

3
In the French Caribbean, the concept of *Créolité*, or Creoleness, emerged in the late 1980s, in particular through the studies of three Martinican intellectuals, Jean Bernabé, Patrick Chamoiseau and Raphaël Confiant, who published in 1989 the founding text of Creoleness: *Éloge de la Créolité* (translated in 1990

"Germany long ago became part of us German Turks. Now a question is being posed that we cannot answer alone. Are we also a part of Germany?" (Şenocak, 2000: 98).

"Young, German and Turkish": the title of this German television series in October 2002¹, portraying the circumstances of young Turkish-Germans, can be seen as programmatic for socio-cultural changes palpable in unified Germany. The second and third generations of Turkish immigrants are increasingly claiming a space in Germany's to date immigration unfriendly, but de facto poly-ethnic contemporary society (Chapin, 1997: xii; Horrocks and Kolinsky, 1996: 71-111). The aforementioned TV-series presented a number of new made-for-television and short films, as well as documentaries and full-length features, that signify the crucial (even if slow and subtle) changes occurring in the self-definition of the migrant populations, as well as in their self-representations in the narrative of Germany.

Since the mid 1990s, a number of innovative filmmakers of Turkish descent have come to the forefront in German cinema—mainly in Berlin and Hamburg—whose transnational/transcultural films reflect the new attitude in the self-image of the second and third generation Turkish migrants. Bearing similarities to the French *Cinéma du métissage*² with its concept of *creolization*,³ and even more to the French *Cinéma Beur*⁴, these films tell stories about personal searches of minority

protagonists for a personal and social identity in which "the strange and the intimate" are touching each other (Şenocak, 2000: 4). As a result, they articulate and visualize the nature of Germany's pluralistic society today that has evolved through the continuing influx of migrants from all parts of the world, particularly after WWII. In this essay I argue that these films, made by cross-cultural Turkish-Germans or Turkish nationals living in Germany, enter forcefully into the renewed discourses about so-called *Germanness* or German national identity in the wake of the reunification of East and West Germany. By doing so, they join other socio-cultural forces that are beginning to destabilize traditionally fixed notions of a homogeneous German national and cultural identity. In other words, these films help expose nationalistic, monocultural and essentialist attitudes as illusionary vis-à-vis the multicultural social reality not only in contemporary Germany, but in the entire European Union.

While much has been debated in German cultural studies about minority literature within the past twenty or so years, scholarship on Turkish-German film has remained rather scarce, despite the substantial work done by Deniz Göktürk in the past decade (2002a; 2002b, 1998). In the context of the debates about minority discourses in Germany, this essay therefore intends to sharpen the focus on film and media representations of the Turkish diaspora. Imagination and

as *In Praise of Creoleness*). With this concept, the scholars tried to summarize and explain the increased and accelerated processes of cultural mixing around the world that have produced new configurations of identity.

4
While *Cinéma du métissage* is more concerned with migrants from the Caribbean and Sub-Saharan Africa, *Cinéma beur* deals with the second generation of North African immigrants (generally known as the Maghreb: North-West Africa, consisting of Algeria, Tunisia and Morocco), who are of Arab origin but were born and raised in France and have French citizenship. The term *beur* is derived from the inversion and mixing up of the word "Arab"—it is a deliberate self-description in a form of slang known as *le verlan*. Like *Créolité*, *beur* expresses a hybrid cultural identity of Arab-French citizens, living mostly in the *banlieue*, the poor housing projects in the cities' suburbs. *La génération Beur* emerged as a movement in the early eighties in the context of

widespread social turmoil and protests against discrimination and racism. The *beur*-culture found expression in a multitude of forms in literature, film, music, art, and photography. Hamid Naficy explains, that while 'their internal culture in France is predominantly Islamic and Algerian, their external culture is secular and mediated by Western mass media and pop culture. However, the increasing antiforeign and anti-Muslim mood in the 1990s and the contestatorial public positions of Muslims, such as girls insisting on wearing the hijab in schools, gradually dislodged the neat divide implied by the "dual cultural heritage." Indeed, these uncertainties, tensions, and militancies, associated with divided, contested, and hybridized identities, form the central drama of many *beur* novels and films' (2001: 96). For more information on the *Cinéma beur*, see Naficy, 2001: 95-100; also Hargreaves, 1990 and 1997. While not possible in the framework of this article, a more detailed exploration of similarities between the French *Cinéma beur* and the Turkish-German films since the 1990s certainly merits further consideration.

5

In his 1990 essay "Germany -Home for the Turks?" Zafer Şenocak insists that "change and contact are key words for a multicultural social perspective." The "fears of contact" must be overcome, "to create the atmosphere that will allow the strange and the

imagery in film arguably play a considerable role in corroborating or subverting ideologies and socio-cultural attitudes in any given society. Turkish German films therefore need to be explored in regards to how they relate to and connect with the narrative of Germany's history-its past, present and future (Adelson, 2000: 103), and in which way they participate in the process of interrupting and undoing the "historically ingrained notion of an essential German identity rooted in biological heritage and a fixed cultural tradition" (Teraoka, 1997: 71). In the following, a brief outline of thoughts on the way Turkish German films add to emerging notions of the transnational nature of the Federal Republic of Germany will precede a close analysis of Hamburg filmmaker Fatih Akın's *Kurz und Schmerzlos (Short Sharp Shock)*, released in 1998. Akın's film serves as one example to illustrate how filmic productions of the German Turkish community intersect with or -in the words of Zafer Şenocak, probably the most influential Turkish German intellectual and writer today- "touch" German narratives of identity and history⁵.

The Turkish community, one of the largest minority groups now permanently residing in Germany, consists today of roughly two and a half million people. Despite the significant presence of this ethnic minority in the Federal Republic's public space, the personal perspectives and experience of members of this community have remained largely invisible to a majority of German society. Since the nineties, representations of individual Turkish Germans' concerns, desires and aspirations within public forums like television and cinema have finally made the increasingly diversified Turkish community, which has become such an integral part of German society since the 1960s⁶, visible to a predominantly German and European spectatorship.

It is difficult to categorize these new *auteur* films made in Germany and in the German language under a generic term

such as "Turkish German Film," because this designation does not really account for their variation in terms of narrative and cinematic language. What these films have in common, however, and what perhaps has led to this somewhat indiscriminate designation, is that their protagonists are German born descendants of Turkish migrant workers. In answer to the question what "cultural labor" minority discourses actually perform (Adelson, 2002: 326), I argue that, during the decade following the unification of West and East Germany and into the twenty-first century, these Turkish-German films engage in a critical discourse that reflects the transformation of the (chimerical) German nation-state into a more pluralistic country with transnational structures. By directing the viewers' focus away from Eurocentrist hegemony toward the experience of the marginalized who substantially contribute to the shape of socio-cultural life in Germany, these films contest assumptions of "the harmonious totalities" within a nation-state (Bhabha, 1994: 312), a concept which has had a long tradition in Germany with its historically monolithic and homogenous views of (German) culture. Stories and characters in these films highlight the actual constructed and fluctuating nature of cultural and national identities as they unsettle the "ritualized configuration of historical narrative and cultural alterity" (Adelson, 2000: 108). In their efforts to destabilize traditional modes of representing the Other within the popular parameters of binary oppositions, the films have moved away from the established "one-dimensional" ethnocentric roles that Turks as "foreign" and therefore subaltern outsiders have historically been assigned in German film (Göktürk, 2002a: 248). The new protagonists represent instead individuals who defy ideas about essential ethnic and cultural identities and who have embraced rather flexible forms of selfhood that enable them to navigate their lives across and beyond national and cultural borders. This does not mean that the socio-cultural contexts depicted in these films are devoid of contradictions or

intimate to be in constant touch, in order to allow something new to grow- a process that can be pleasurable but equally painful, like rubbing a wound" (4). Leslie Adelson expounds this line of thought in her incisive essay "Touching Tales of Turks, Germans and Jews" (2000).

6

For a brief history of Turkish migration in Germany, see Faruk Şen, "1961 bis 1993: Eine kurze Geschichte der Türken in Deutschland," in *Deutsche Türken - Türk Almanlar*, pp. 17-37; see also Eva Kolinsky, "Non-German Minorities in German Society," *Turkish Culture in German Society Today*, 71-113.

7 In January 2000, Germany added a new regulation to its right of citizenship by decent (*jus sanguis*). A person born in Germany to non-German parents is automatically entitled to German citizenship if one of the parents has lived permanently in Germany for at least eight years. Until the age of twenty-three, this person is allowed to have double-citizenship; after that, s/he must decide which citizenship s/he wants to retain and which one to give up. See Gerald L. Neumann's essay, "Nationality Law in the United States and the Federal Republic of Germany: Structure and Current Problems." Another concise description of German citizenship laws and their changes during the last decade can be found in Joyce Marie Mushaben's *From Post-War to Post-Wall Generations*.

8 Within this rather heterogeneous group, one can find, for example, films like Seyhan Derin's *Ben Annemin Kızıyım—Ich bin Tochter meiner Mutter* (I am my mother's daughter, 1996); Sinan Çetin's *Berlin in Berlin* (1993); Hussi Kutlucan's *Ich Chef, Du Turmschuh* (Me Boss, You Sneaker, 1997); Yüksel Yavuz' *Aprilkinder* (April Kids, 1998); Kutlug Ataman's *Lola und Bilidikid* (Lola and Billy the Kid, 1998); Thomas Arslan's trilogy *Geschwister -Kardaseler* (Siblings, 1997), *Dealer* (1999) and *Der schöne Tag* (The beautiful Day, 2000); Fatih Akin's newest film *Gegen die Wand* (Head on, 2004), to name only a few.

conflicts. The films do raise questions regarding definitions of home or homeland, belonging and loyalty. They articulate generational conflicts, conflicts with sexuality, encounters with the law or the practice of deportation and their effects on the everyday life of Turkish-Germans. Yet by overturning the protagonists' position from being talked about to becoming the subject who is talking, the films can be said to mark a new chapter in the history of representations of the Turkish minority population in Germany. Tired of seeing Turks in Germany represented as objects and/or victims in paternalistic textual and filmic discourses, the young minority filmmakers have found their own voice in this culture-forum, allowing their protagonists to speak up about their opinions, their life-expectations, or their criticism of the social and political status quo. Because they were born in Germany, they are de facto Germans with Turkish heritage, but their legal status within German society is still a controversial issue, as Germany's enduring political dispute about dual-citizenship illustrates.⁷

Among the minority filmmakers in recent German cinema⁸, director Fatih Akin has gained considerable attention, even of mainstream domestic and international audiences, with his first full-length feature *Kurz und Schmerzlos* (Short Sharp Shock) in 1998. Akin, the son of Turkish migrants, was born in Hamburg in 1973 and grew up in Hamburg-Altona, the social milieu he describes in his film *Kurz und Schmerzlos*. He went on to study Visual Communications at Hamburg's College of Fine Arts and in 1995, he wrote and directed his first short feature called *Sensin—Du bist es* (Sensin—Your're the One) which was awarded the "Audience Award" at Hamburg's International Short Film Festival. His next short feature with the title *Getürkt* (Weed) in 1996 won several national and international awards. In 1998, Akin's *Kurz und Schmerzlos* won the "Bronze Leopard" award at the Locarno film-festival, and the "Bavarian Film Award" for "Best Young Director."⁹ *Kurz und Schmerzlos* illustrates the multicultural social reality in contemporary urban Germany by

featuring the dramatic story of the friendship between three young men, the Turk Gabriel, the Greek Costa and the Serb Bobby. In portraying a friendship that spurns historical hostilities between members of these three ethnic and national groups (Yalçın-Heckmann, 2002: 309, 319), Akin's film affirms the growing significance of multi-ethnic communities and of the increasing solidarity among different minority groups against an often hostile social environment in Germany. *Kurz und Schmerzlos* therefore merits an examination of the way it interrupts familiar constructions of film-narratives about the Turkish diaspora in Germany, and of the way its characters negotiate their identities across and against fixed national and cultural boundaries, creating a liminal space for themselves that Homi Bhabha has termed the "third space."¹⁰ But rather than interpreting this "third space" as yet another closed entity located in the space between two other neatly delineated national and cultural bodies, it is more useful and more realistic to view "culture" or "nation" as projects in constant development and flux. In this view, then, Bhabha's "third space" becomes something of a shared space where German and Turkish cultures converge, a common space that renders the notion of a homogeneous ethnic community (the German romantic idea of *Volk*) utterly futile. Akin's film *Kurz und Schmerzlos* interrogates this common space, and how subjects configure and re-configure their positions in it. The film forces the viewers to ask themselves what exactly it means to be a "German," or a "Turk," or both, as it explores the ways transcultural and transnational contexts affect individual processes of self-definition. In presenting each character's own personal strategies for finding their way within a society where many people still consider the children and grandchildren of migrants as *Ausländer* (foreigner, stranger), and in which ethnic minorities keep experiencing exclusion, discrimination and xenophobia, if not racism¹¹, the film makes a significant contribution to the renewed discussions about German identity

9 Akin's other films since then include the short film *Wir haben vergessen zurückzukehren* (We forgot to return, 2001), and the full-length feature films *Im Juli* (In July, 2000), *Solino* (2002), and *Gegen die Wand* (Head on).

10 The term "third space" was coined by Homi Bhabha in *The Location of Culture*. In his discussion of cultural hybridity, i. e. new transcultural forms, he concludes that identities formed in this *inter* or *inbetween* space on the borderline of different cultures are constructed in this "third space," which he defines as a hybrid space. "This interstitial passage between fixed identifications opens up the possibility of a cultural hybridity that entertains difference without an assumed or imposed hierarchy" (1994b: 4).

11 I refer here to the sharp increase in physical and lethal attacks on Turks and other foreigners right after the unification of Germany, ranging from the 1991 attacks in Hoyerswerda and Rostock-Lichtenhagen, to the arson attacks in 1992 in Mölln, leaving one woman and two children dead, and in 1993 in Solingen, where five women and children died in the fires. For more information on the xenophobic and racist attacks, see Joyce Marie Mushaben's *From Post-War to Post-Wall Generations*, 329ff.

12

Multi-kulti is an abbreviation for the German word *multikulturell* (multicultural). It is commonly used in colloquial speech, giving the concept a somewhat ironic or even pejorative meaning. Bobby, Gabriel's Serb friend, uses this term in connection with the local mafia as a joking reference to the multicultural Hamburg crime-scene to which they belong.

since the fall of the Berlin Wall. My analysis of *Kurz und Schmerzlos*, in particular of the main character Gabriel and his family, who are of Turkish descent and whose lives the film depicts in more detail, seeks to highlight prominent aspects of the characters' self-understanding within that shared third space in "German" society as they are trying to resolve tensions between their ethnic origin and their life in post-wall urban Germany.

Kurz und Schmerzlos is a film that Akin himself describes as a mix of "Liebe, Sex, Tod, Gewalt, Action, HipHop, Rausch, Schicksal, Religion und Spass (love, sex, death, violence, action, hip-hop, ecstasy, religion and fun)" (*Ehrlacher*). While the action of the film starts off in a rather comedic tone introducing the *multi-kulti* friendship¹² of the three protagonists, the story quickly develops into a gripping crime drama featuring the three men's genuine friendship, as they are all caught in a downward spiral of violence that ends in tragedy. Costa, Bobby and Gabriel are part of the youth-gangs in their city district. They are small time criminals stealing and selling stolen goods and engaging in street-fights. Their preferred hangout is the famous nightlife district in Hamburg-Altona, particularly the streets of the crime-ridden red-light district St. Pauli, known as the *Kiez*, where the trio moves on the fringes of the criminal scene. Gabriel, a legendary thug and, according to his friend Bobby, the toughest guy on the *Kiez*, has been in prison for two years and is just being released as the film begins. Gabriel seems a changed man; he wants to come clean, work honestly in his brother Cem's taxi business and make some money so that he can go to Turkey to open a business of his own. At Cem's wedding, Gabriel and his two friends meet again for the first time after Gabriel's imprisonment, trying to pick up their friendship where they left off two years ago. But it immediately becomes evident that Gabriel has outgrown the relationship in the past two years. He has "grown up," as Costa puts it at one point in the film, while Costa and Bobby have remained the

'juvenile' delinquents they were before. Bobby now even dreams of making it big by hooking up with the local Albanian mafia. Bobby and Costa are pushing aside Gabriel's advice not to get involved with the ruthless Albanian "padre" Muhamer, and while they are trying to handle a deal with weapon smugglers, Gabriel and Bobby's girlfriend Alice, one of the only two indigenous German characters in the film, start an affair and fall in love. After the weapons deal with the Latin-American smugglers runs afoul, Bobby, desperate and fearing for his life, runs to Alice for help, only to find her and his best friend in a compromising situation, refusing to let him in and thereby sending him into his death. Just minutes after he leaves Alice's place, Bobby is shot by Muhamer in a struggle for his gun. Costa, in his grief and rage about Bobby's death, runs amok, gets a gun and tries to shoot Muhamer. Gabriel, already ridden with guilt and remorse about his betrayal, is now overcome by anguish about Bobby's murder. He goes after Costa to prevent him from facing Muhamer and to take revenge himself, but he comes too late. Muhamer has already overwhelmed and stabbed Costa fatally. When Gabriel arrives, he finds his friend Costa dying from his wounds, with Muhamer lying hurt next to his car. Gabriel then calmly walks up to Muhamer and shoots him, killing him on the spot, and returns to Costa to hold him while he is dying. The next morning, he says good-bye to Alice and flees to Turkey into an unsure future.

In contrast to earlier films about migrants in Germany, it is not a central concern of Akin's *Kurz und Schmerzlos* to raise social consciousness about the plight of minorities in Germany. The film's main intention is to attract not just the minority community or a cult-movie audience, but also appeal to and entertain a broader, more mainstream audience. In addition to the self-conscious mix of such popular genres as gangster-movie, love-story, melodrama and comedy, the film even shows a strong influence of the violent realism seen in Martin

Scorcese's *Mean Streets* (Göktürk, 2002a: 254), evident in the film's representation of the rough and gritty every-day life of the city streets in which the threesome tries to make a living. Underneath the surface of a melodramatic Scorcese gangster flick, however, Akın's film offers a more profound reading in that it frequently plays on, and thus challenges, the viewer's expectations and assumptions concerning the representation of minority characters and their stories. Akın does not shy away from employing some of the long established clichés about ethnic minorities by positioning his protagonists within the crime milieu. But even as he employs stereotypes and conventional cinematic tropes, Akın's film differs significantly from German films produced in the 1970s and 1980s featuring the Turkish *Gastarbeiter* (guestworker). These movies, called films of *Betroffenheit* (personal experience of social victimization), presented an avowedly ethnocentric focus and were often directed by indigenous Germans. As Angelica Fenner points out, they depicted the Turkish protagonists as subalterns who "never really achieve[d] the status of agent or truly serve[d] as an object of identification" (116). Fenner goes on to say that

the abject figures in such a diverse historical cross section of contemporary West German films as Rainer Werner Fassbinder's *Angst essen Seelen [sic] auf [Ali: Fear eats the soul]* (1974), Helma Sanders-Brahms *Shirins Hochzeit (Shirin's Wedding)* (1976), Jan Schütte's *Drachenfutter (Dragon's food)* (1987), and Hark Bohm's *Yasmin* (1987), to name just a few, address a hegemonic viewership by evoking the viewer's pity and sympathy, emotions which essentially affirm and perpetuate the static Manichean configuration of oppressor and oppressed. (116-7).

Akın's film could not be more different. Despite their representation as petty criminals, the characters in *Kurz und Schmerzlos* have come a long way from the subaltern Turkish

migrants in the earlier paternalistic films that have always enabled German viewers to feel superior (Kuhn 1989: 192). For Gabriel and his sister Ceyda, the imagined mentality of the *Gastarbeiter* generation is a thing of the past. Unlike the first migrant generation who, because of their lacking language skills, mostly figured as the "mute Turk" in the earlier films (Bhabha, 1994: 315-17; also Göktürk, 2002b), the second generation as portrayed in Gabriel and Ceyda in Akın's film are completely bilingual, able to communicate in perfect German as well as in Turkish. As the children of migrants, they are fully aware of their inter- or transnational status in Germany, but they do not perceive that as problematic for their self-definition. They live their lives at the interface of different cultures simply as a matter of course. With their mutable self-image, shaped by both German and Turkish cultures, they exemplify what Akın himself has described as a new kind of Germans: "We are brought up in two cultures, we are the new Germans" (Yalçın-Heckmann, 2002: 308). Thus, in contrast to the 'pathetic' Turkish characters in most older films dealing with ethnic minorities, Gabriel and his friends in *Kurz und Schmerzlos* are no longer "stigmatized as forever strange" (Şenocak, 2000: XL), but instead come across as funny and likeable characters, inviting the spectator's identification—despite their all too human weaknesses, and despite the escalating violence in the film. In many scenes they appear goofy and playful, and like all young people they are filled with grand dreams about their future; in other scenes, they move the viewer by their genuine loyalty in friendship and deep passion in love.

Gabriel in particular appears as a point of identification for the spectator. His tall and ruggedly handsome looks and cool dressing style are attractive to the viewer's gaze and thus constitute an inversion of the former stereotypical representation of the physically dark, small and poorly dressed Turkish migrant. More importantly, it is Gabriel's congenial and caring interaction with his family and friends that contribute to

his positive reception by the audience and creates a strong contrast to the earlier minority films of *Betroffenheit*. Films like Tevfik Başer's *Vierzig Quadratmeter Deutschland* (40 Square Meters of Germany 1986) for instance, were -despite their good intentions- instrumental in perpetuating the indiscriminate image of Turks in the minds of the Germans "as rural, backward people with archaic manners and an inferior culture" (Göktürk, 2002a: 250). One of the predominant clichés about Turkish migrants has long been that they belong to a rigidly repressive patriarchal society and culture, where the father often brutally rules over the family, and where women are oppressed by both the males in the family as well as by the strict behavior- and dress-codes of the wider Muslim society. Defying such fixed and undifferentiating images, Akin's film represents Gabriel's family as typically middle-class with two children, like other families in Germany. The wedding ceremony at the beginning of the film functions to introduce Gabriel's family background and to position the family within the German social class structure. Considering the size of the rented ballroom with its decorations and live entertainment, as well as the large number of invited guests, viewers can assume that the family belongs to the middle, or lower middle class. Their social status is also evident in the family's and the guests' fashionable and festive attire, which is remarkably devoid of any obvious ethnic insignia. At the same time, though, Turkish culture is celebrated in food, music and dance, as well as in customs linked to the wedding ritual, such as attaching money bills to the front of the bride's and bridegroom's dress, or the wedding couple's traditional hand kiss for the parents to show respect. Except for the parents, who only communicate in Turkish with their children, the younger generation comfortably and easily switches back and forth between German and Turkish. Thus, the family generally appears to be well adjusted in Germany while also preserving Turkish cultural heritage. But the film is nevertheless adamant in foregrounding the characters'

individual struggles to establish themselves in the Federal Republic. The following analyses of the film's representations of Gabriel's sister Ceyda, Gabriel's father and of Gabriel himself will demonstrate their different approaches.

While Gabriel's mother disappears from the screen after the wedding ceremony, his sister Ceyda plays a small but important role in the film regarding the question of female self-understanding and self-determination in relation with the social context. Ceyda's portrayal as a woman belonging to the second generation of Turkish migrants is crucial here because it is used to deconstruct the common notion of Turkish women as subordinate or oppressed. The film presents her as a typical modern, western and emancipated young city-woman who apparently is able to express herself freely in her personal style as well as her sexuality. At some point in the film we learn that Ceyda's older brother Gabriel, as her friend, has always supported and defended her freedom and independence in front of their traditional parents. In tune with the film's general interruption of stereotypes, Ceyda's and Gabriel's relationship thus also contradicts common notions of the traditional Turkish sibling relationship, according to which the brother always subjugates his female siblings. From the beginning of the film, Ceyda is intentionally portrayed as quite different from the stereotyped -and in this film absent- image of a Turkish (Muslim) woman wearing the traditional headscarf. Pierced and tattooed, with her long hair dyed a provocative purple-red, and dressed in a very sexy and revealing dress at the wedding, Ceyda's body is modeled upon the clichéd and racialized image of the "white" western woman. Yet, while seemingly feeding into the viewers' stereotyped assumptions about cultural Others, the film at the same time questions and corrodes the logic of such assumptions. Instead of supporting the conceit of fixed and essential characteristics diametrically opposed to each other, the film promotes ethnic and cultural multiplicity as one possible strategy for social interconnection. An example for this

13

The idea of the pun implied in the name "Alice" belongs to Leslie A. Adelson, a leading scholar in the field of Minority Discourses in Germany, who explained the pun (in reference to the book *Alice in Wonderland*, read by the protagonist in Emine Sevgi Özdamar's short-story *Der Hof im Spiegel*), during a talk she gave at a recent conference "Good Bye Germany? Migration, Culture and the Nation State" at the University of Berkeley (October 2004). Adelson's talk was entitled "Hello Germany! Towards a New Critical Grammar of Migration." The addition of "rather / somewhat Ali" is my own. For explanations of the suffix -ce see also <http://www2.egenet.com.tr/mastersj/adverbs-ad-nauseam.html#toomanyuse-so-ce>.

can be seen in a scene in which Ceyda and Alice, her German friend, talk to each other in the bathroom during the wedding celebration. Alice looks much more conservative in comparison to Ceyda, who smokes a cigarette and checks herself out in the mirror while talking about breaking up with her boyfriend. This scene is indicative of the film's ironic play with imagery that results in subverting and deconstructing prevalent notions of essential ethnic and cultural markers. Part of this play with imagery is revealed in the choice of actors and the choice of names: Alice's dark-haired beauty, for instance, could easily be taken for "Turkish" in the stereotypical sense, indicating that such essential ethnic or racial delineations are as pervious and deceptive as cultural or national blueprints. Further proof of the film's attempt at blurring and disrupting established boundaries is the pun implied in the German woman's name "Alice": The first part of the name, "Ali," is also a very common name for Muslims, denoting the prophet Ali, and the Turkish phrase "Ali-ce" can be translated as "in the manner of (the prophet) Ali," or "rather / somewhat Ali."¹³ As part of the ironic play with names and imagery, the mirror trope employed in this scene warrants special attention because it serves to underscore the constructedness of Ceyda's persona. Framed in the mirror like a picture, Ceyda is exposed to both the viewer's as well as her own probing gaze as an image, that is, as a mere reflection of what is in the western mind commonly conceived as a (post-) modern urban woman. The refracted gaze at Ceyda raises questions about the integrity of this image, as it also subtly implicates the German legal system that requires of the *Ausländer* assimilation and ethnic denial in order to become a German citizen. Ceyda's identity as second generation Turkish migrant living in the Federal Republic cannot, however, be reduced to a simple copy of so-called *Germanness*. Values and beliefs inherited through her parents' cultural up-bringing in Turkey are guiding her actions in the scene where she, calmly but firmly, prevents a crying and desperate Alice from holding

Gabriel back as he is leaving her apartment with the gun to seek revenge. Ceyda fully understands and condones Gabriel's need to avenge the murder of his friend Bobby, even if that means killing a person. In this crucial situation, both she and Gabriel think, feel and act according the Turkish concept of *namus*, i.e. honor (Schiffauer, 1983), which demands the defense and preservation of the family honor if it becomes violated by, for instance, the murder of a close friend. Through Ceyda's multifaceted character, the film thus illuminates the ambivalence inherent in the identities of migrants and their descendants whose hybridity or liminality can be defined, in Hamid Naficy's words,

as a *slipzone* of denial, ambivalence, inbetweenness, doubling, splitting, fetishization, hybridization, and syncretism. Located in the slipzone, ... the liminar exiles are inbetween the structural force fields of both social systems, and as a result they are able to question, subvert, modify, or even adopt attributes of either or both cultural systems (1993: 86).

Ceyda's fluid identity enables her agency within the framework of the German society. Earning her own living as an artist and a businesswoman, she runs -together with her friend Alice- a folksy jewelry store called "Kısmet," the name symbolizing that she likes to be in charge of her fate. Ceyda's self-determination and independence become further apparent when she resolutely breaks up with her irresponsible boyfriend Costa, Gabriel's friend, and then immediately moves in with her new boyfriend Sven (who has a telling name, too, that in his case ironically alludes to his Germanic origin.) Ceyda comfortably inhabits the "third space" of shared German Turkish experience in that she represents a Turkish German identity that is relatively successfully engaged with the dominant society while choosing in appropriate situations to act according to cultural values that are rooted in her Turkish

background. As a German resident of Turkish background, her body is inscribed with both the familiar and the strange, thus representing what Zafer Şenocak has called "a new concept of identity." It is the kind of identity that allows us "to live together without having to sacrifice difference and personality on the altar of identity" and that needs "to have gaps through which what is different and foreign could come and go. Identity would then not manifest itself as hegemony" (5).

While Ceyda's character in *Kurz und Schmerzlos* signals a new orientation within the second generation Turkish community in Germany, one that links the lives and experiences of the Turkish minority with those of the German majority, her father, who is a first generation migrant, is still caught in a "one-sided orientation to Turkey" and to Islam (4). That notwithstanding, the film's representation of Gabriel's father is another example of how the film interferes with traditional narratives and defies common stereotypes about the Turkish family. Unlike the stereotypical patriarchal tyrant, Gabriel's father seems more concerned with Islam and life in the hereafter than with controlling his family in everyday life. In most of the scenes in which he appears on screen, he is either shown praying or getting ready to pray. For him, religion has obviously become the pillar of internal support and security that has helped him deal with the existential upheaval resulting from his displacement through migration. As for many migrants of the first generation (Şen and Goldberg, 1994: 86), his cultural identity is founded on being a Muslim. In prayer he feels at home, and he tries to get his son to pray with him, wanting him to feel that same comfort and security he sees missing in Gabriel's life. When Gabriel at one point in the film comes home after a violent street fight, his face bloody and bruised, the father curiously never mentions a word about his son's condition, or his apparently unsound activities outside the house. All he quietly says in Turkish is: "Willst du mit mir beten, Sohn? (Do you want to pray with me, son?)," as if this could lead

the way out of trouble and 'home' for Gabriel as well. The two scenes with the father's invitation to prayer are not without a subtle sense of humor that is both touching and effective in tempering the violence of the previous scenes. At the end of the film, when Gabriel returns home from his revenge killing and secretly tries to put the gun back into the drawer behind his praying father's back, his father interrupts his prayer, turns around to him and, in a tongue-in-cheek self-reference to the film, invites him to prayer by reminding him of life's end: "Wie ein Film geht auch das Leben irgendwann zu Ende. (Like a film, life will come to an end at some point.)" With this ironic allusion to the prior killing scenes as well as to "kitsch romantic language and parlance in Turkish popular culture" (Yalçın-Heckmann, 2002: 309), the film ends on an almost tragic-comic note, with Gabriel finally joining his father in prayer.

As Akin's film counters the common stereotype of the strictly controlling Turkish parents, a new attitude emerges: that of a conflicted closeness of the second generation with their migrant parents. The film's perspective from the view-point of the younger generation is significant for the change that has occurred within the artistic representations of migrant history. Lale Yalçın-Heckmann explains this new view-point in "Negotiating Identities: Media Representations of Different Generations of Turkish Migrants in Germany:

Until recently, the parental generation was commonly represented as ignorant of the needs and concerns of coming generations; now it is the second generation's turn to look back at the parental one and be equally perplexed and ignorant, albeit with a sensitivity to difference and towards the depictions and representations of the *other: German society*. The parental generation is the *intimate other*, hence a point of departure for them, different to the point(s) available to mainstream German youth and a social category which could now be re-created from their

own eyes, with their own narratives and reclaimed with new subjectivities and meanings (309-10).

In *Kurz und Schmerzlos*, Gabriel and his sister Ceyda illustrate this new attitude of the second Turkish migrant generation toward the parental one. Growing up in Germany, their socialization outside the home has taught them ideas and values that make following or even comprehending many of their parents' imported traditional views difficult, if not impossible. Yet, through their life at home they have also internalized enough of the Turkish culture to understand and respect where their parents are coming from. They are German Turks whose wish for conformance with the predominant culture in Germany is counterbalanced by their desire to maintain an identity of their own that also reflects their ethnic heritage.

In contrast to Ceyda, however, Gabriel's orientation toward his Turkish cultural heritage becomes increasingly important in the course of the film. This explains why Gabriel at first politely, but firmly refuses his father's attempts to bring him home to Islam, only to reconsider later when he becomes hopelessly trapped in the circle of crime and violence he had wanted to get out of after his time in prison. The film's reference to religion as a potential bridge leading to the "third space" of connectedness across social and cultural echelons is underlined by the suggestive use of the name "Gabriel" for the protagonist. "Gabriel" is the name of an archangel revered in Christian, Jewish as well as the Muslim traditions. While Judaism calls the archangel Gabriel the angel of Judgement, the Christian tradition considers him the bearer of good news (i.e. the arrival of the messiah) and "the comforter and helper of man." In Islam, Gabriel is "the angel who served as the mouthpiece of God in dictating the Koran to Mohammed" ("Archangel Gabriel"). Thus, the figure of Gabriel in the film becomes a site where the three religious traditions converge and touch, reminding the

viewer that the shared "third space" of understanding and coexistence is already anticipated in the shared roots of Christians, Muslims and Jews.

In order to find himself, Gabriel turns to the religion of his forefathers, but his display of ignorance of the required rituals for prayer, and his awkwardness while trying to copy them, show the film's subtle humor in treating the issue of Islam and the different meaning religion has for the two generations. While the humor is perhaps intended to assuage typical western fears about Islamic fervor within the Turkish community, the role of religion in the film is nonetheless a crucial one in Gabriel's search for alternative ways to find meaning in his increasingly unraveling life. Although the events force him to leave Germany in order to escape imprisonment for shooting a man, Gabriel has been contemplating moving to Turkey for quite some time before that. His attempts to pray are part of the transition in his identity and constitute an important leitmotif in the film. Its recurring variations throughout the film parallel Gabriel's increasing desire to identify with his Turkish origins, supported atmospherically by frequent infusions of wistful Turkish music in the otherwise hip-hop and rapping sound track. As the music mix suggests, Gabriel's self-image, a result of having grown up in the city of Hamburg, considerably complicates the transition to a more Muslemic identity. During a scene in a mosque -after having been badly beaten up by mafia-boss Muhamer and his thugs- Gabriel looks extremely uncomfortable and misplaced. It seems as though he wanted to give religion a try, but neither his appearance nor his demeanor really fit in with the sanctified place and with the other prayers' devoutness. Suddenly unsure about what he is doing there, he abandons his place in line and walks out behind the backs of the other prayers. This frame acutely brings into focus the difference between Gabriel, who grew up in Germany, and the older men, who had migrated here from Turkey as young adults. Yet, when at the end of the film Gabriel is kneeling

alongside his father for prayer, he seems ready to embrace Islam. He has taken off his leather jacket, which throughout the film symbolizes his macho ruffian identity on the Hamburg *Kiez*. With the camera framing father and son as they are kneeling side by side, both wearing the white *kufi* for prayer, the film clearly wants to emphasize the renewed kinship between them. By showing that Gabriel is still not able to coordinate his prayer movements with those of his father's, however, the film simultaneously indicates skepticism about Gabriel's new self-definition as a practicing Muslim.

Akın's film illustrates a new self-understanding and self-definition among the second generation Turkish migrant population. It shows that they are claiming their right to agency, even though, for Gabriel's and his friends, agency is often still defined by criminal gang-activities. By using the gang subculture as part of plot, Akın's film highlights another site of shared German Turkish history. During the mid 1980s, many Turkish youth-gangs developed in cities as a result of a sharp increase in racist and xenophobic neo-nazi and skinhead activities within the German society, and as a result of the spectacular successes of the right-wing parties in several big cities in Germany. Eberhard Seidel-Pielen notes that the Turkish youth-gangs were a response to the re-nationalization of German social discourses and a reflection of the *Ausländerpolitik* (policies for foreigners) of then Interior Minister Zimmermann, who in 1983 publicly stated that the number of foreigners in Germany, especially those of the Turks, needed to be restricted in order to avoid social conflict (43). In this hostile socio-political environment, forming gangs became a relevant activity for young Turks who wanted to stand up for themselves in order to "defy victimisation and confront neo-Nazi or skinhead gangs in defense of their Turkish identity and their neighbourhoods," as David Horrocks and Eva Kolinsky explain (xx). Although the opening credits of *Kurz und Schmerzlos* show a Turkish gang fight against (presumably) neo-nazis, during the rest of the film

conflict between Turks and Germans seems to be of little concern, since there are almost no indigenous Germans represented in the film. Thus, on the surface, the film appears to present the story of individuals who happen to be part of a German minority, but whose ethnicity is of minor importance. This impression is deceiving, however. One has to ask why the three friends do not have more interaction with indigenous Germans, aside from Alice and Ceyda's boyfriend Sven. Is it not precisely through absence and exclusion that the film ultimately raises questions about the main characters' opportunities for agency and self-determination in this society? The absence of daily interaction with indigenous Germans indicates an exclusion from the dominant part of society and its privileges. It is noteworthy that throughout the film, the scope of the main characters' daily activities never really exceeds the *boundaries* of their multi-ethnic neighborhood in Hamburg-Altona, thus confirming common perceptions of the ghettoization of minorities. By implying exclusion and restriction through absent representation, the film indicates the socio-political reality in Germany today that is marked by inadequate laws and practices concerning immigration, minority protection, and integration as well as by a lack of significant minority representation within the body politic.

The physical absence of dominant German society notwithstanding, the film evokes from the beginning a sense of the sanctioning nation-state looming over the characters' existence. This notion is visualized at the beginning of the film as Gabriel is leaving the prison. The eye of the camera captures him in a tightly framed close-up from a slightly low angle, picturing his head and body literally confined within the surrounding brick-walls of the prison. Seeing a young Turk leave prison as a starting point of the narration instead of him entering it is a positive aspect, but the way Gabriel is framed in this scene has a rather oppressive effect. Gabriel's body and movements appear overpowered and entrapped by the sinister walls on the left and

right, running in converging lines into a solid back wall located behind Gabriel. His body is blocked in from all sides so that he can only move forward. With this claustrophobic spatial metaphor, the film articulates an underlying premise: Gabriel's life and identity are not solely determined by himself, but also by powers over which he has little control, leaving him with limited choices concerning his life.

One could be tempted to conclude that these powers simply mean fate, since the concept of *Kismet* seems to play some role in Akin's film. The fact that Alice's and Ceyda's little jewelry store is called "*Kismet*" and appears twice as the focal point of the *mise en scène* at the end of the film, points to the importance the film attributes to the role of fate regarding the characters' lives. However, the prison trope and its association with confinement and restriction can also be seen as an allusion to adverse powers opposed to the idea of a common social, political and cultural space for ethnic minorities in Germany. Akin's film indirectly points to the problems with the German government's as yet non-existent immigration law and its unsuccessful integration policies that still reflect the classical nation-state's goal "to align social habits, culture attachment and political participation" (Ong, 1999: 2). To become citizens, ethnic minorities are required to assimilate, in other words, to become like Germans in manners, attitudes, beliefs, behavior and appearance. For many Turkish Germans that is a high price to pay and they reject this path to social integration. They prefer, and are comfortable with, an identity that transcends the two nations and cultures, but this kind of positioning is not yet viable in the traditional conception of the German nation-state.

To follow their own rules and laws is what Gabriel, Bobby and Costa in *Kurz und Schmerzlos* have opted for and what guides their actions. That they first try their chances at the margins of the dominant society, that is, in the criminal milieu, is a reflection of the still prevailing inequality regarding

employment opportunities for members of the Turkish minority in Germany (Şen, 1994: 28-31). After his release from jail, Gabriel is determined to earn an honest living in his brother Cem's taxi business. With the savings from this work, he intends to move to Turkey and become self-sufficient as an entrepreneur there. Unfortunately, his friends, and with them his past association with the city's underworld, will not let go of him and drag him back down. A repetition of the visual prison trope in the middle of the film emphasizes Gabriel's entrapment in this milieu. When the trio runs into Ceyda and her new German boyfriend Sven after she just broke up with Costa, Costa's hurt ego sets off a fight in which the viewer sees Gabriel suddenly transformed into a violent thug, uncontrollably beating and kicking Sven. This unexpected and misplaced fit of rage reveals how much frustration and anger must be bottled up inside of him. After the fight he runs away in despair and ends up in a narrow back alley, the eye of the camera again capturing him in a medium close-up shot, his head and body surrounded by brick walls, in a visual parallel to the prison scene in the beginning. The darkness and the frog-eyed perspective render this frame especially claustrophobic, symbolizing Gabriel's ensnarement in this kind of life. His anger and despair, visible in his distorted face, are now directed towards his friends who dragged him into this situation and into his old habits. Interestingly, however, in this frame the claustrophobic walls do not run into a back wall like in the scene when Gabriel is leaving prison. Behind him, the end of the brick wall opens up into another lit up alley, as if offering him an exit out. However, in his anger and remorse about his violent relapse Gabriel does not pay attention to the exit possibility; instead, he chooses to storm out the same way he came in. The implication here is that at this juncture of the film's plot, he fails to turn around the chain of events in his favor. Instead of taking the "exit," he remains stuck in his old tracks and is therefore doomed to continue the downward spiral into tragedy.

14
In an interview Akin states "Meine Filme sind biografische oder zumindest sehr persönliche Arbeiten. Bei *Kurz und Schmerzlos* war das Motivo sehr autobiografisch, weil der Film viel mit meiner Jugend zu tun hatte." (Buhre, 2002). (My films are biographic or at least very personal works. In *Short Sharp Shock*, the motive was very autobiographic, because the film has much to do with my youth.)

The film's *mise-en-scène* parallels the action spiraling into more violence. With the developing plot, more action takes place at night in the dark and gritty streets of the *Kiez*. Since the filmmaker himself grew up in this environment, his film has strong autobiographical traits.¹⁴ But although Akin recreates familiar surroundings in his film, he does not intend to identify the city of Hamburg in particular. None of the attractive sites usually associated with the city of Hamburg are featured in the film, because Akin is more concerned with representing another vision of urban space. The film's *mise-en-scène* increasingly positions the protagonists in dark and wet back-alleys where they are prone to have violent encounters, or next to dreary greyish-white walls covered with undecipherable graffiti typifying the impoverished and run-down districts of the city. Thus, the urban landscape in *Kurz und Schmerzlos* is represented not as a civic space that the characters "own" and identify with, a place they associate with home, but rather as a site that has a cold, menacing and alienating effect. As a foil for the characters' identity, the city is represented as an anonymous, dispassionate space that becomes more hostile with progressing action. In addition, much of this disaffected city-space is seen through the windows of moving or standing cars. Driving in cars, sitting in cars or standing around cars is an ever present leitmotif in the film, beginning with the hip-hop music-video "*Dein Herz schlägt schneller*" by the *Fünf Sterne Delux* that serves as leader into the opening credits of Akin's two films *Getürkt (Weed)* and *Kurz und Schmerzlos*. As an appropriate metaphor for migration and the processes of identity formation in constant motion and transition, the car motif also inscribes onto the film a sense of the volatile and mutable resident status of minorities in Germany.

Considering his social environment and his situation in it, it is not surprising that Gabriel has grown increasingly uncomfortable with his life in Germany and is yearning to start anew in Turkey. However, the viewer is well aware of the fact

that Gabriel does not want to go to the country of his parents because he identifies with the Turkish body politic. His transnational identity disregards loyalty to either the German or the Turkish nation-state. What Gabriel associates with Turkey has nothing to do with national loyalty. In a conversation with Alice he says that the loneliness in prison made him dream about a life in Turkey, because *in der Türkei bist du nie allein. Jeder kennt jeden, wie bei Verwandten, weißt du, das ist so warm und so lebendig*. (In Turkey, you are never alone. Everybody knows everybody, as if they were relatives, you know, that is so warm and so lively.) Life in Turkey has assumed for Gabriel the function of a positive contrast to life in Germany. He imagines it as a sunny and warm place at the southern coast, close to the sea and the beach, where he sees himself owning a "*Strandcafé*" (beach café) renting boats and hanging out all day long, surrounded by friendly people. Being the son of Turkish parents and in command of the Turkish language, Gabriel cannot see any problems with his finding a new life in Turkey. He is not aware that there might be difficulties in that place, too, considering for instance the common reluctance in Turkish society to fully acknowledge German Turks, who in popular Turkish parlance are often called somewhat derogatorily "*Almancis*" (Yalçın-Heckmann, 2002: 317). The film leaves no doubt that Gabriel's desire to go to the country of his ancestors is rooted in an unrealistic vision of an all too cozy existence there. His vision of Turkey is an idealized construct, mirroring clichéd tourist posters like the one he has in his room. The poster pinned to the wall above the top of his bed not only suggests the dreamlike quality, but also indicates the consumerist and neo-colonialist nature of such images, thereby raising doubts about the reality of Gabriel's vision of an idyllic life in Turkey.

Fatih Akin's film *Kurz und Schmerzlos* demonstrates that a substantial change in consciousness among Germany's Turkish community has taken place. In the past decade, Turks have

spoken up in literature and in film to define and posit themselves anew in contemporary German society. The second generation of Turkish migrants, like Ceyda and Gabriel, no longer see themselves as lost in an "inbetween" of cultures and nations, but they are living "right in the middle of a European context" (Şenocak, 2000: 4). The same change of consciousness is also required of the dominant German society, and films like Fatih Akin's contribute to make that change happen. The new law in 2000 regarding the entitlement to German citizenship of Turks born in Germany is a first step in the right direction that will eventually allow the familiar and the strange to coexist in creatively new ways within a shared social, political and cultural space. Maybe Turkish German films speak that "third language" that Zafer Şenocak imagines in his essay "Dialogue about the Third Language":

A language that would inject us into each other so that we can be together without hurting each other. A third language, in which our children can tell each other about the beauties of their common father- and motherland, can complain to each other about the love and affection that each side withholds, can come together in cold and warmth without neutralizing each other. A third language crafted from the alphabet of the deaf and the dumb, from the broken sounds, a bastard language that transforms misunderstandings into comedy and fear into understanding. (35)

References

"Archangel Gabriel." Catholic-pages.com. <http://www.catholic-pages.com/angels/gabriel.asp>

Andelson, Leslie A. (2000). "Touching Tales of Turks, Germans and Jews: Cultural Alterity, Historical Narrative, and Literary Riddles for the 1990s." *New German Critique* 80: 93-102.

Adelson, Leslie A. (2002). "The Turkish Turn in Contemporary German Literature and Memory Work." *Germanic Review* 77 (4): 326-338.

- Bhabha, Homi (1994). "DissemiNation: time, narrative and the margins of the modern nation." *Nation and Narration*. Homi Bhabha (ed.). New York and London: Routledge. 291-323.
- Bhabha, Homi (1994). *The Location of Culture*. London: Routledge.
- Buhre, Jakob (2002). "Ich könnte gar keine Filme machen, die keinen persönlichen Bezug zu mir haben." Interview mit Fatih Akin vom 16.10. 2002. www.planet-interview.de/interviews/print.php?interview=akin-fatih.
- Chapin, Wesley D. (1997). *Germany for the Germans? The Political Effects of International Migration*. Westport, CT: Greenwood.
- Ehrlacher, Frank (2003). "Kurz und Schmerzlos." web-site: Movie-Master. <http://www.moviemaster.de/index/htm?archiv/film/film.php?nr=1241>.
- Fenner, Angelica (2000). "Turkish Cinema in the New Europe." *Camera Obscura* 15 (2): 105-148.
- Göktürk, Deniz (2002a). "Beyond Paternalism: Turkish German Traffic in Cinema." *The German Cinema Book*. Tim Bergfelder, Erica Carter and Deniz Göktürk (eds.). London: BFI. 248-57.
- Göktürk, Deniz (2002b). "Turkish delight - German fright. Migrant identities in transnational cinema." *Turkish cinema newsletter*. <http://www.turkfilm.net/arc106.html>
- Göktürk, Deniz (1998). "Verstöße gegen das Reinheitsgebot: Migrantenkino zwischen mitleidiger Pflichtübung und wechselseitigem Grenzverkehr." *Globalkolorit: Multikulturalismus und Populärkultur*. Ruth Mayer and Mark Terkissidis (eds). St. Andrä/Wödern: Hannibal. 99-117.
- Hargreaves, A.G. (1997). *Voices from the North African Community in France: Immigration and Identity in Beur Fiction*. Oxford: Berg.
- Hargreaves, A. G. (1989). "Beur Fiction: Voices from the Immigrant Community in France." *The French Review* 62: 661-68.
- Horrocks, David and Kolinsky, Eva (eds.) (1996). *Turkish Culture in German Society Today*. Providence, RI: Berghahn Books.
- Kuhn, Anna (1989). "Bourgeois Ideology and the (Mis)Reading of *Ganz Unten*." *New German Critique* (Special Issue on Minorities in German Culture) 46: 191-203.
- Leggewie, Claus and Şenocak, Zafer (eds.) (1993). *Deutsche Türken – Türk Almanlar*. Reinbeck bei Hamburg: Rowohlt.
- Mushaben, Joyce Marie (1998). *From Post-War to Post-Wall Generations: Changing Attitudes toward the National Question and the Nato in the Federal Republic of Germany*. Boulder, Co: Westview Press.
- Naficy, Hamid (1993). "Exile Discourse and Televisual Fetishization." *Otherness and the Media. The Ethnography of the Imagined and the Imaged*. Hamid Naficy and Teshome H. Gabriel (eds.). Chur (Switzerland): Harwood Academic Publishers.
- Naficy, Hamid (2001). *An Accented Cinema: Exilic and Diasporic Filmmaking*. Princeton, NJ: Princeton UP.
- Neumann, Gerald L. (1998). "Nationality Law in the United States and The Federal Republic of Germany: Structure and Current Problems." *Paths to Inclusion: The Integration of Migrants in the United States and Germany*. Peter H. Schuck and Rainer Münz (eds.). New York: Berghahn. 247-97.

- Ong, Aihwa (1999). *Flexible Citizenship: The Cultural Logics of Transnationality*. Durham, NC: Duke UP.
- Schiffauer, Werner (1983). *Die Gewalt der Ehre. Erklärungen zu einem türkisch-deutschen Sexualkonflikt*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Seidel-Pielen, Eberhard (1994). "Politik auf der Strasse: Türkische Jugendliche zwischen Ohnmacht und Militanz." *Deutsche Türken – Türk Almanlar*. Claus Leggewie and Zafer Şenocak (eds.). Reinbeck bei Hamburg: Rowohlt. 37-49.
- Şen, Faruk (1994). "1961 bis 1993: Eine kurze Geschichte der Türken in Deutschland." *Deutsche Türken – Türk Almanlar*. Claus Leggewie and Zafer Şenocak (eds.). Reinbeck bei Hamburg: Rowohlt. 17-37.
- Şen, Faruk and Goldberg, Andreas (1994). *Türken in Deutschland: Leben zwischen zwei Kulturen*. München: Beck.
- Şenocak, Zafer (2000). *Atlas of a Tropical Germany. Essays on Politics and Culture, 1990-1998*. Leslie A. Adelson (transl. and ed.). Lincoln: UP Nebraska.
- Teraoka, Arlene A (1997). "Multiculturalism and the Study of German Literature." *A User's Guide to German Cultural Studies*. Scott Denham, Irene Kacandes, and Jonathan Petropoulos (eds.). Ann Arbor: UP of Michigan. 63-79.
- Yalçın - Heckmann, Lale (2002). "Negotiating Identities: Media Representations of Different Generations of Turkish Migrants in Germany." *Fragments of Culture: The Everyday of Modern Turkey*. Kandiyoti, Deniz (ed. and introd.); Saktanber, Ayşe (ed.); Stokes, Martin (afterword). New Brunswick, NJ: Rutgers UP.

Değini

Yurt Dışındaki Türk Medyası Sempozyumu

Türkiye'nin alanında 4 yıllık eğitim veren ilk yükseköğretim kurumu olan Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin 40. kuruluş yıldönümü etkinlikleri kapsamında 27 Mayıs 2005 tarihinde Ankara'da "Yurt Dışındaki Türk Medyası" konulu bir sempozyum düzenlendi. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM) Konferans Salonu'nda gerçekleştirilen Sempozyum, Türkiye'den göç eden ve buldukları ülkelerde büyük sayılara ulaşan Türk göçmenler arasında önemli sosyal ve kültürel işlevler yerine getiren Türkçe gazete ve dergiler ile televizyon ve radyo yayınlarının tanınması, işlevlerinin sorgulanması ve işbirliği olanaklarının geliştirilmesi için yapılması gerekenlerin tartışılması amacını taşıyordu.

Türkiye'de söz konusu alanla ilgili olarak gerçekleştirilen ilk etkinlik olma özelliğini de taşıyan Yurt Dışındaki Türk Medyası Sempozyumu Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi ve İletişimliler Vakfı'nın işbirliği ile gerçekleştirildi. Türk Tanıtma Fonu tarafından da desteklenen sempozyum'a 8 ülkeden konuşmacılar katıldı.

60'lı yılların en önemli olgularından biri olan, Türklerin yurt dışına işçi olarak göçünün, yaklaşık 40 yıl sonra yeni an-

Abdülrezak Altun
Ankara Üniversitesi
İletişim Fakültesi

lamlar kazandığı bir gerçek. Soğuk savaş döneminin bittiği, küreselleşme furyasının alıp yürüdüğü, sermayenin uluslar arası dolaşıma hız verdiği, Avrupa Birliği'nin kurulup genişlediği bir dönemde, önce Almanya'ya başlayan, ardından Avrupa ülkelerine yayılan, 70'lere gelindiğinde ise başka kıtalara, Avustralya ve Kanada'ya ulaşan bu göç dalgasının ve sonuçlarının çok daha iyi analiz edilmesi gerekliliği ortaya çıkıyor. Bu göçler sonucu, şimdilerde, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere, çeşitli ülkelerde sayıları 4-5 milyonu bulan bir Türk topluluğu yaşıyor.

Türkiye için "işçi döviz", Türkler için "Alamancı" ya da "gurbetçi" olan, mizah dergilerinde yıllarca "tüylü fötr şapka ve transistörlü radyolarla" tipleştirilen, tatillerde Türkiye'ye otobilleriyle gelip, Kapıkule'de uzun kuyruklar oluşturan yurt dışında yaşayan Türkler artık giderek, Türkiye'nin uluslar arası etkinlikleri açısından bir özne ya da aktör konumuna yükseliyor.

Buldukları ülkelerde yıllar içinde yabancılıktan, vatan-daşlığa terfi etseler de, Türkler açısından topluluk yaşamının gerektirdiği iletişim ihtiyaçlarının karşılanması önemli bir sorun olarak duruyor. Çevrelerini en önemli araçla, "anlayabildikleri dil ile" algılama ve ifade etme ihtiyacı başta olmak üzere, kültürel kimliğin, özellikle de anadilin korunması ve geliştirilmesi için büyük önem taşıyan kitle iletişim araçları bu yeni dönemde giderek daha önemli hale geliyor.

Kuşkusuz "*diyaspora*"daki Türklerin toplumsal düzlemdeki iletişim ihtiyaçları önemli oranda değişmiş durumda. İkinci üçüncü kuşaklar açısından bulunulan ülkenin diliyle ilgili bir sorun yok. Kaldı ki gelişen teknoloji, uydular ve internet Türkiye'deki ve dolayısıyla Türkçe medyayı bulunulan ülkenin ayağına taşıyor. Ama bütün bu gelişmeler, bulunulan ülkelerdeki Türk toplulukları tarafından ve onlar için yayın yapan medyanın varlığını ve önemini ortadan kaldırmıyor. Türkiye'den yayın yapan medya yerli unsurları barındırorsa da, bulunulan ülkenin gündemi açısından "yerel" unsurlara yer vermiyor. Sadece

bu nedenle bile, yurt dışındaki Türk medyası *diyasporadaki* Türkler açısından önemli bir işlevi karşılıyor.

Konuşmacılar uygulamanın içinden seçildi

Türkiye'de ilk kez düzenlenen ve yurt dışındaki Türk medyasını bir ölçüde tanımayı, işlev ve sorunlarını tartışmayı amaçlayan sempozyumun fikri yaklaşık bir yıl önce ortaya çıktı. Hazırlıklarına ise Eylül 2004'te başlandı. Yurt dışındaki Türk medyası hakkında en iyi bilginin yine oralarda, bu işle uğraşanlar tarafından verilebileceği düşüncesi üzerinde uzlaşıncı, bunların kimler olabileceği hakkında Dışişleri Bakanlığı kanalıyla yurt dışındaki temsilciliklerden isim önerileri istendi. İlki, Ocak 2005'te gelmeye başlayan isimler neredeyse 30'a yaklaşıyordu. Bunların hepsinin daveti mümkün olmadığı için, her ülkeden bir kişinin davet edilmesi durumu ortaya çıktı.

Bu doğrultuda, Kanada'dan Bizim Anadolu Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ömer Faruk Özen, Avustralya'dan Avustralya Türk Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Hulusi Şenel, İsveç'ten, İsveç Radyosu Türkçe Yayınlar Bölümü'nden Osman İkiz, Hollanda'dan Anadolu Ajansı Hollanda Temsilcisi Yusuf Bakırcı, Belçika'dan Beltürk Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Yusuf Çinal, Fransa'dan *Radio France Internationale* Yabancı Diller Koordinatörü ve Türkçe Yayınları Sorumlusu Uğur Hüküm, İsviçre'den *Ses Media & Advertising GmbH* kurumunun sahibi ve işletmecisi olan Hakan Özarslan ve Almanya'dan da Metropol FM'in kurucularından redaktör ve sunucu Ceyhun Kara davet edildi.

Tümü davete olumlu yanıt veren konuşmacılardan bir izlenec doğrultusunda, hazırlayacakları tebliğlerde, buldukları ülkelerdeki Türk nüfusunun oluşumu ve yapısı da dahil olmak üzere, medya faaliyetlerinin tarihçesi, bugünkü durumu, işlevleri, sorunları, ihtiyaçları ve Türkiye'deki kurumlarla işbirliği olanakları ile görüşlerini aktarmaları istendi.

Açılış oturumunda ise Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden Doç. Dr. Mutlu Binark tartışmaların kavramsal çerçevesini çizmek için bir sunuş yaptı. Sunuşunu üç ana bölümde gerçekleştiren Binark ilk bölümde, bireyin kimliklenme süreci ile kimliğin inşasında rol oynayan etmenler ve göçmen kimliklerinin farklı evrelerde ev sahibi ülke ve anaülke tarafından tanımlanma politikaları üzerinde durdu. Daha sonra, Türkiye sınırları dışında yaşayan Türkiye kökenli bireylerin oluşturduğu göçmenlerin "kimlik inşasında" kullanabilecekleri medya ortamları hakkında bilgi veren Binark, son bölümde ise, ev sahibi ülkelerde göçmenlerin sahip oldukları yerel etnik medyanın veya ürettikleri yerel etnik medya metinlerinin ev sahibi ülkelerde kamusal yaşama siyasal-ekonomik ve kültürel olarak katılım konusunda sağlayacağı olanaklar üzerinde durdu.

Sempozyumu, Türkiye'de yurt dışındaki Türklerle ilgili çalışmalar yapan kamu kuruluşlarından çok sayıda davetli de izledi.

Yurt Dışındaki Türk Medyası Sempozyumu'nda yapılan sunuşlardan ortaya çıkan ana noktalar ise şöyle özetlenebilir:

1. Yurt dışındaki Türk medyasının özellikle ülke içindeki yerel medya ile benzer sorunları bulunuyor. Bu sorunların başında, finansman geliyor. Bulunulan ülkede Türklerin ekonomik ve ticari faaliyetlerinin güçsüzlüğü bu yayınların finansmanını destekleyecek etkin bir reklam gelirinden yoksun kalmalarına neden oluyor.

2. Finansman sıkıntısının aşılması için Türkiye'nin yurt dışında yayınlanan gazete ve dergilere mali destek sağlaması ile ilgili talepler var. Katılımcılar bu konuda özellikle İtalya, Yunanistan ve Arap ülkelerinin kendi vatandaşlarının ana dillerinde çıkardıkları yayın organlarına yaptıkları mali yardımı örnek olarak gösteriyorlar. Ancak kurulacak bu ilişkinin doğuracağı sıkıntılara da ayrıca dikkat çekiliyor.

3. Başta 2.5 milyon Türk ile Almanya ve 500 bin Türk ile Fransa'daki gazete ve dergiler ilan ve reklam gelirleri açısından daha şanslı görünüyorlar. Bu nedenle de bu ülkelerde Türkçe yayınlanan gazete ve dergiler ile radyo istasyonlarında daha profesyonel bir yapılanma görülebiliyor.

4. Özellikle gazete ve dergiler açısından en önemli sorun satın alınma olarak ortaya çıkıyor. Bu yayınlardan pek azı bayiden satın alınma ya da abonelik sistemi ile okura ulaşıyor. Reklam gelirleri ile finanse edilen bu yayınların büyük kısmı, Türklerin yoğun olarak bulunduğu merkezlerde ücretsiz dağıtılıyor.

5. Bu yayınların Türkiye'den içerik temini ile ilgili sorunları var. Gerçi son yıllarda internet kullanımının yaygınlaşması ile bu sorun önemli oranda çözülmüş görülmekle birlikte, özellikle Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü ile Anadolu Ajansı Genel Müdürlüğü tarafından sağlanacak ücretsiz haber servislerinin bu yayınların içeriğini destekleyeceği vurgulanıyor.

6. Avrupa'da kamu yayın kuruluşlarında göçmen dillerinde yapılan yayınlara ilişkin de bir sorun ortaya çıktığı görülüyor. Ağırlıklı olarak radyolarda olmak üzere televizyonlarda yayınlanan Türkçe programlar "Türklerin artık buldukları ülkenin ana dilini öğrendikleri ve bu yayınlara gerek kalmadığı" gerekçesiyle bütçe ve süre olarak kısıtlanıyor.

7. Özellikle Kanada ve Avustralya gibi yüzölçümü geniş ve Türklerin yoğun olarak bir arada yaşamadıkları ülkelerde yayınların dağıtımını önemli bir sorun oluşturuyor.

8. Türklere yönelik radyo ve televizyon yayınlarının tesisi ve sürdürülmesi ile ilgili sorunlar var. Türkiye çıkışlı ve uydu ile izlenen yayınlar arasında özellikle TRT-İNT yayınlarının içeriğinin yayınların izlendiği ülkelerin gündemi de göz önüne alınarak düzenlenmesinin izlenme oranını artıracığı görüşü hakim.

9. Yerel düzeydeki radyo ve televizyon yayınlarının tesisi ve sürdürülmesi açısından ise finansman ve işletme problemleri hep bir sorun olarak ortaya çıkıyor. Bu konuda yerel otoritelerden kaynaklanan yasal bir sorun olmamakla birlikte, ağırlıklı kurdukları dernekler vasıtasıyla bu işe kalkışan Türkler girişimlerini uzun süreli ve etkili kılamıyorlar. Radyo yayıncılığı konusunda özellikle Almanya'da Alman sermayesi ile kurulan ve Berlin'den yayın yapan Metropol FM başarılı ve sürekli bir örnek olarak beliriyor.

Sempozyumda sunulan bildiriler kitap olarak da basılacak. Kitabın yayınlanması ve temini ile ilgili bilgiyi altun@media.ankara.edu.tr adresinden alabilirsiniz.

Kitap Eleştirileri

Hacker Etiği:
İş Hayatına Yıkıcı Bir Yaklaşım
Pekka Himanen (2005)
Çeviri: Şebnem Kaptan.
İstanbul: Ayrıntı. 188 sayfa.

Oğuzhan Taş

"Enformasyon toplumu", geleneksel kapitalizmden ayrı olduğu varsayılan günümüzün toplumsal örgütlenme tarzlarını ortak bir terim etrafında toplamaya ve iktisadi etkinlikte enformasyonun işlenmesinin belirleyici olduğu bir küresel ekonominin gelişimini çözümlenmeye yönelik yazının temel kavramlarından biri haline gelmiştir. Teknolojinin "demokratikleştirici" potansiyeline güven duyanların iyimser senaryoları, enformasyonun merkezi rolü etrafında kurulan bir toplum yapısında teknolojik ilerlemeyi, ekonomik refah artışını tetikleyecek, bilgiye erişim olanaklarını artırarak hem yurttaşların öz gelişimlerini destekleyecek hem de yönetime katılım için yollar açarak liberal demokrasinin

meşruiyet krizinin çözümüne katkı sağlayacak bir "gizil güç" kaynağı olarak görmektedir. Teknolojik ilerlemenin eşitsiz yapılar içindeki mevcut işleyişini sorun-sallaştırmayan "enformasyon toplumu" savunucularına karşıt duran, enformasyonun "merkeziliğini" reddetmeyen ancak bunun kapitalizmin yarattığı eşitsizliklerin aşıldığı yeni bir aşama olarak öne sürülmesine muhalif konumdaki isimlerden biri Manuel Castells'dir.

Castells'in ilk cildi 1996'da yayımlanan özgün çalışması *Enformasyon Çağı*¹, enformasyon devrimi, küreselleşme ve sosyo-kültürel dönüşüm mekanizmaları arasındaki ilişkileri çözümleyen en kapsamlı çalışmalardan biri olarak kabul edilmektedir. Enformasyon toplumunun ilerlemeci tezlerinin eleştirisini yapan Castells bu dönemi, yeni bir toplumsal değişim çağı değil, kapitalizmin yeniden yapılandığı bir aşama olarak görme yanlısıdır (Timisi, 2003: 99). "*Network toplumu*" olarak tanımlan-

ladığı bu yeni aşamanın en belirgin özelliği, temelinde enformasyonun işlenmesinde, yeniden üretiminde ve dağıtımında kullanılan bilgi-işlem teknolojilerinin yatasıdır. Castells'in (29-30), Brooks ve Bell'in izinden giderek kavramsallaştırdığı biçimiyle teknoloji; bilimsel bilginin, yeniden üretim tarzlarının belirlenmesinde izleyeceği yolları sunar. Bu tanımdan yola çıkarak, enformasyon teknolojilerinin kapsamına, mikro-elektronik, bilgi-işlem (cihaz ve yazılımlar), telekomünikasyon/yayıncılık ve optik-elektronik (fiber-optik, genişbant vs.) arasındaki yondeşme (*convergence*) biçimlerinin sonucu oluşan yeni teknikleri hatta genetik mühendisliğindeki gelişme ve uygulamaları da dahil eder (30).

Castells'in *Hacker Etiği* açısından önemli, hem "network toplumu"na yönelik gelişkin bir analitik çerçeve sunarak bu alanda kuramsal bir açılım sağlaması, hem de bizzat kitabın kapanış bölümünün yazarı olarak, Himanen'in çözümlerinin arka planını oluşturmasıdır. Himanen ve Castells ortaklığının ilk ürünü olan kitapta², *Linux* sisteminin yaratıcısı Linus Torvalds da kısa giriş yazısında, *hacker*'ların temel motivasyonlarını tartışır.

"Bağlayıcı bir sistematize etme girişimi olmadığı belirtilmiş olsa da" (13), Castells'in enformasyonculuğun ve *network toplumu*'nun çerçevesini çizdiği bölümün kitabın "sonsöz"ü olarak yer alması, Hima-

nen'in çözümlerinin açıklık kazanması için çizgisel olmayan bir okuma yapmayı gerektirir. Himanen'in, yeni bir teknoloji paradigmasının etkisi altında olan, ancak hala kapitalizmin yerleşik değerlerinin hükmettiği *network toplumu*'nun içinde bir karşı duruş olarak gördüğü *hacker etiği*'nin toplumsal anlamına ilişkin analizi, Castells'in kapsamlı tasviri içinde Torvalds'ın *hacker* örneklemeyle anlam kazanır (13).

Castells, bilgi ekonomisi ya da enformasyon toplumu yerine, bilgi-işlem teknolojilerinin bilgi üretimi ve uygulaması üzerinde etkide bulunmasına doğrudan atf yapan "enformasyonculuk" terimini kullanır. *Enformasyonculuk*, mikro-elektronik ve genetik mühendisliğinde gerçekleşen ikiz devrimler etrafında, insanın bilgi-işlem konusunda yeteneğini artırmaya dayanan bir teknoloji paradigmasıdır (148). Castells'e göre, *network toplumu* enformasyonculuğun altyapısından doğmakta ve zamanımızdaki hakim toplumsal organizasyon şekli olarak gezegene yayılmaktadır. "*Network toplumu*, enformasyonculuk paradigmasının özelliği olan bilgi-işlem teknolojileri tarafından harekete geçirilen, bilgi-işlem *network*'lerinden oluşmuş bir toplumsal yapıdır" (152).

Birbirine bağlı düğümlerden oluşan toplumsal *network*'ler, insanlık kadar eski olmakla birlikte enformasyonculukla yeniden hayat kazanmıştır. Çünkü yeni teknolojiler, tarih boyunca hiyerarşiye dayalı or-

ganizasyonlarla olan rekabetlerinde *network*'lere engel olan koordinasyon ve yönlendirme sorunlarını çözerek, *network*'lerin tabiatında var olan esnekliği artırmıştır (153). *Network*'ler ikili bir mantıkla çalışır: kapsama ve dışlama. Her şey belli bir *network*'ün hedeflerine ve bu hedefleri gerçekleştirmede en üstün, ekonomik ve kendi başına üretilebilen biçimine bağlıdır. Bu anlamda *network* bir otomasyondur (153). Bu örgütlenme tarzının en açık örneği, günümüzün piyasa ekonomisinde karşımıza çıkmaktadır. Küresel finans pazarları, sinyalleri işleyen elektronik *network*'ler üzerine kuruludur ve bunlar rekabetle, daha az verimli olan organizasyon biçimlerini aşma aşama eleyerek, dünyaya boydan boya yayıldığı için; yeni "*networklenmiş*" ekonomi, her yerde hakim ekonomi haline gelmektedir (154). Bu ekonomide iyi performans gösteremeyen veya egemen *network*'ler için olası bir kazanç arz etmeyen ekonomik birimler, bölgeler ve insanlar dışarıda bırakılır. Diğer yandan, herhangi bir yerden ve kişiden gelecek her muhtemel değer kaynağı, yeni ekonominin verimli *network*'leriyle birleştirilir ve programlanır (154). Küresel finans hareketlerini yönlendiren bu mekanizmalar karşısında Castells, ulus-devletlerin de yeniden yapılandığını, küreselleşme kahinlerinin ulus-devletin batışı iddialarının aksine, yapılarını ve performanslarını uyarlayarak, kendilerini de birer *network* haline getirdiklerini savunur (156). Castells'e göre,

"*network toplumu*, Bilgi Çağı'nın cennet toprağı değildir. Yalnızca, insanlık yararına etkileri belirsiz olan, yeni bir özgül toplumsal yapıdır" (158). Böyle bir tabloda, "*network*'ün vasıta olma mantığı henüz gezegenin tümünü kapsamasa da, yavaş yavaş yayılmakta, toplumun hakim kesimlerini de bireyselleşen çalışmanın esnek biçimlerinde ve elektronik hipermetninde (*hypertext*) kayıtlı olan sanallık kültüründe birleştirmektedir" (155).

Bu noktada Castells, enformasyonculuğun ve *network toplumunun* ortaya çıkışındaki kültürel mantığı devreye sokar. "Enformasyonculuğun kaynağında yer alan hızla devleşen şirketlerin (*Cisco Systems, Dell Computer, Oracle, Apple* vs.), enformasyonculuğun temel bir unsuru; teknolojik yeniliğin *hacker* kültürü tarafından temsil edilen kültürel kaynağı üzerine yapılandığını" öne sürer (160).

Peki Castells'in göndermede bulunduğu *hacker*'lar kimdir? Gündelik dildeki kullanımda, kimlerin *hacker* olarak adlandırılacağına ilişkin bir kavram kargaşası yaşanmaktadır. Himanen, bilgisayar korsanlarının *hacker* olarak adlandırılmasıyla ilgili yanlış kullanıma dikkat çekerek sözcüğün nasıl ortaya çıktığını anlatır.

60'ların başında Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'ndeki bir grup programcı, kendilerini ve amaçlarını tanımlamak için *hacker* kavramını ortaya atmış ancak sözcük, 80'lerin ortalarında medya tarafından

bilgisayar korsanlarına yönelik olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu duruma karşılık *hacker*'lar, kendilerini virtüs yazıcıları ve bilgi sistemlerinin davetsiz misafirlerinden ayırmak için, bahsi geçen yıkıcı bilgisayar kullanıcılarına "*cracker*" (kırcı) demeye başlamıştır (10)³. Bu anlamıyla *hacker*'lar, "teknoloji çağı"nın merkezinde yer alan internet, Web ve kişisel bilgisayar gibi temel teknolojileri geliştiren insanlardan başkası değildir (9). Ancak, tümüyle bu değil. *Hacker*'lar *Net*'te ortaklaşa derledikleri "*Jargon File*"da kendilerini; "hevesle programlayan, bilgi paylaşımının gerçekten etkili ve işe yarar bir şey olduğuna inanan, özgür yazılım yazıp, bilgi ve bilgisayar işlem kaynaklarına mümkün olan her yerde ulaşım sağlayarak uzmanlıklarını paylaşmayı etik görevleri sayan insanlar" (9-10) olarak tanımlarlar. Günümüzün teknolojik ortamını oluşturan gelişmelerin pek çoğu böyle bir etik tavır ve çalışma anlayışı içinde ortaya çıkmıştır. *EK*'te yer alan "*Bilgisayar Hacker'lığının Tarihçesi*"nden birkaç örnek verirsek bu tavır netlik kazanır.

1976'da Steve Wozniak, yirmi beş yaşında üyesi olduğu *Computer Club* içerisinde serbestçe paylaşılan bilgiyi kullanarak, ilk kişisel bilgisayar olan *Apple I*'i yaratmıştır (170). İnternetin temelini oluşturulan, küresel hipermetin *World Wide Web*, bir şirket ya da bir hükümet kuruluşu değildir. Bugünden bakıldığında ironik bir şekilde, *www*'nin kurucusu Tim Berners,

"*Web*'in teknik olmaktan çok, toplumsal bir yaratı olduğunu, teknik bir oyuncak olarak değil, insanların birlikte çalışmalarına yardımcı olmak amacıyla toplumsal bir etki için tasarlandığını" söyler (166). Yazılım endüstrisine karşı muhalif tavrıyla en çok ses getiren örnek ise *Linux* olmuştur. *Linux* projesinde yer alan *hacker*'lar, başkalarının programlarını kullanmalarına, test etmelerine ve geliştirmelerine izin vermiş, bu durum *Linux* sisteminin gelişimi ve paylaşımı konusunda kilit bir rol oynamıştır. Araştırmacılıkta bilim etiği olarak kabul edilen bu tavır, bilgisayar programcılığı alanında, "*açık kaynaklı model*" olarak adlandırılır (162).

Himanen için *hacker*'ları araştırılmaya değer kılan, bu etik tavır ve yaratıcı enerjidir. "Bu hareketin içsel mantığını ve itici gücünü nereden aldığını anlamak istediğini" söyleyen Himanen (10), *hacker*'ları insani açıdan daha da ilginç yapanın, çağımıza karşı büyük bir ruhsal meydan okuyuşu temsil etmeleri olduğunu söyler (11). Hatta, hareket tarzına yaptığı vurgu üzerinden *hacker*'lık daha geniş alanlarda da anlaşılabilmektedir. "Herhangi bir konuda uzman ya da hevesli kimse, bilgisayarlarla hiç ilgisi olmadığı halde *hacker* olabilir" (11). Bu durumda *hacker*'lık, kişinin çalışma ile kurduğu "*tutkulu ilişki*"yi tanımlayan bir kavrama dönüşür. Himanen'in asıl ulaşmak istediği nokta da budur. Böylece, kitap boyunca ikili karşıtlıklar içinde karşımıza çıkacağı şekliyle *hacker etiği*, "Max

Weber'in klasik yapıtı, *Protestan Etiği* ve *Kapitalizmin Ruhunu*'nda izah edilen, uzun zamandır bizi esareti altında tutmuş, çalışmaya olan yaklaşıma, yani *Protestan çalışma etiğine* meydan okuyan yeni bir çalışma etiği'ne" (11) karşılık gelir.

İnsan yaşamının tümüyle çalışma merkezli hale gelmesi ve işin kendi içinde bir amaç haline dönüşmesiyle yalnızca işlikte geçirilen zamanın değil, yaşamın tüm alanlarının kapitalist ruhun yansımalarına dönüşmesi karşısında *hacker etiği*, muhalif bir tavır alışı işaret eder. Weber'in Protestan ahlakının ikinci ana unsuru olarak tanımladığı *para etiği*'nin, *hacker* camiasındaki karşılığı ise, bilgi ekonomisinin doğasına yönelik tartışmalarla şekillenen *hacker para etiği*'dir. *Hacker etiği*'nin başından beri yer alan son unsuru ise *network etiği* ya da *netik*'tir. "Netik, *Net*'te ifade özgürlüğü ve herkes için *Net*'e erişim özgürlüğü gibi fikirlere gönderme yapan" (12) bir kavramdır.

Himanen, "bilgi çağının etik meydan okuyuşlarının temelinde yatan" (12) kavramsal düzeyleri üç ayrı kısımda çözümlemeye girişir, *çalışma etiği*, *para etiği* ve *netik*. Fakat sözü öncelikle Torvalds'a bırakır. *Linux*'un yaratıcısı, "*Hacker'lık Dürtüsü nereden gelir? Öteki adıyla Linus yasası*" başlıklı önsözde *hacker*'lığın başarısına katkıda bulunan etkenlere nasıl baktığını anlatır. Linus Yasası'na göre, tüm insani motivasyonlar 3 kategoride toplanır; "*hayatta kala-*

bilme", "*toplumsal hayat*" ve "*eğlence*" (15). Hayatta kalma dürtüsü ve insanın toplumsal bağları kimi zaman öncelik sırasına göre yer değiştirebilir. Eğlence ise basitçe bir atari oyunundan alınan zevkten daha fazla anlam ifade eder ve nihai anlamda yaşamın amacını oluşturur. Torvalds'ın "*eğlence*" üzerindeki vurgusu önemlidir çünkü, Himanen'in iddia edeceği gibi günümüz koşullarında yaşamsal bir dürtü olan eğlence de tümüyle *kapitalist çalışma etiği*'nin diline çevrilmektedir.

Bu üç temel motivasyon doğrultusunda *hacker*, bilgisayarını hayatta kalmak için kullanmaktan diğer iki aşamaya atlamış kişidir. *Net* üzerinden kurulan ilişkiler, toplumsal yaşamın gereksinimlerine karşılık gelir. "Fakat *hacker* için bilgisayar aynı zamanda da eğlence demektir" (17). Bir *hacker* deneyimi olarak *Linux*'un geliştirilmesinde bu iki düzey iç içe geçmiştir. Torvalds şöyle der: "İlginç bir şey yapıyor olmanızdan ötürü hem eğlenirsiniz hem de toplumsallaşmış olursunuz... *Hacker*'lara göre bundan daha yüksek bir motivasyon düzeyi yoktur" (17). Demek ki, *hacker*'ların bilgisayarla kurdukları ilişki, çoğu kez düşünüldüğünün aksine bir asosyalleşme durumuna karşılık gelmez. *Hacker*'lık, yeni bir toplumsal ilişki kurma biçimine, ortak bir yaratma heyecanı etrafında eğlenceli bir çalışma pratiğine dönüşmektedir.

Himanen kitabın "*Çalışma Etiği*" başlıklı ilk kısmında, Torvalds'ın öne sürdüğü "eğlence" dürtüsünü irdeleyerek işe başlar ve hızla Weber'i devreye sokar. Amacı, *hacker etiği*'nin temsil ettiği değerleri geniş bir tarihsel bağlama oturtabilmektir. *Hacker* etkinliğinin özünü tanımlamak için "*eğlence*" yerine tutku kelimesini kullanmayı önerir. "Tutku sezgisel açıdan, özünde ilginç, ilham ve keyif verici bir faaliyete kendini adamayı eğlence kelimesinden daha iyi ifade etmektedir" (24). Çalışmayla kurulan bu türden bir ilişki, Weber'in XVI. yüzyılda *Protestan Reformasyonu*'yla ortaya çıktığını söylediği kapitalist ruhun özündeki "bir ödev olarak çalışma fikri"yle doğrudan bir karşıtlık içine girmektedir (25). "Tanrı, varlığımızın ve etkinliğimizin sürmesine, hareket adına göz yumar; çalışmak, gücün hem ahlaki hem de doğal gayesidir" (25-26). Protestan vaiz Baxter'ın bu sözleri, "çalışmanın kendi içinde mutlak amaçmış gibi görülmesini; çalışmanın, yapılması gerektiği için yapılması gereken bir vazife olarak kabul edilmesini" salık verir (26).

Protestan çalışma etiği'nin tarihsel öncülü olan manastırın zihniyeti, reformasyon sonrasında, dini bağlamını büyük ölçüde aşarak, inanç ve kültür ayırt etmesizin dünyanın geneline yayılan, kendi kurallarına göre işleyen bir kapitalist iş ahlakına dönüşmüştür. Protestanlık öncesinde kilise mensuplarının, çalışma zahmetini ceza olarak algıladığı göz önüne alındığın-

da, reformasyonun çalışmaya karşı olan tavırda ne büyük bir değişikliği zorunlu kıldığı daha iyi anlaşılmaktadır. Himanen'e göre bu değişim; "alegorik olarak hayatın çekim merkezini pazardan cumaya geçirmiştir" (33).

Hacker'lar içinse hayatın maksadının, cumadan çok pazara yakın olduğu söylenebilir. Fakat *hacker etiği*, hiçbir şey yapmadan geçen bir cennet hayatı tasavvur etmez. *Hacker*'lar tutkularını hayata geçirmek isterler. Örneğin, Linus Torvalds, *Linux* üzerinde çalışmasını, "keyifli bir hobi ve ciddi bir çalışmanın bir araya gelişi" olarak betimler (36). Bu yanıyla, kapitalizmin çalışma-merkezli ruhunun temsilcisi reformasyon öncesi manastır iken, *hacker çalışma etiği*'nin tarihsel öncülü akademidir. Burada kastedilen, akademik etkinliğin, *hacker*'ların işle kurdukları tutkulu ama işin kendi başına bir amaç haline gelmediği, çalışmanın toplumsal etkileşim ve bireysel varoluş çabasının bir aradalığına dayandığı idealist biçimidir.

Himanen, günümüzün *network toplumu*'nda çalışma-merkezli anlayışın sürdürdüğünü savunurken Castells'e başvurur; "*Network toplumu* önceki endüstri toplumundan, pek çok açıdan farklı olduğu halde, kapitalizmden tam bir kopuş değil, yeni bir tür kapitalizmdir ve bu anlamda Protestan etiğinin süregiden hakimiyeti çok da şaşırtıcı değildir" (29). Teknolojik gelişmeler beklendiği gibi yaşamlarımızı

otomatik olarak daha az çalışma-merkezli yapmamış, Protestan etiğinin sorgulanmadığı bu ortamda çalışmanın sonu gelmemiştir. Himanen için, "*hacker*'lığın radikalliği, *network toplumuna* alternatif bir ruh; sonunda hakim Protestan etiğini sorgulayan bir ruh önermesinden kaynaklanır" (30).

Endüstriyel kapitalizmin genel karakteristiğinin günümüzde devam ettiğinin diğer bir göstergesi, zamanla kurulan egemen ilişki biçimidir. Yaşam tümüyle organize edilmektedir. Çalışma-merkezli yaşam, profesyonel görevler ve gündelik zorunluluklara yetişmenin telaşı içindeki bireyleri, her gün yenilenen bitimsiz bir zaman çizelgesinin uygulayıcıları haline getirmekte ve hep aynı mesajı vermektedir; "acele etmek lazım". Endüstriyel kapitalizmin otomasyon sistemi de büyük ölçüde geçerliliğini korumaktadır. "Yüksek teknolojiye dayanan işler hakkındaki haberlerin, halen insanları sıklıkla bir montaj hattında göstermesinin anlamı vardır" (42). Çalışanlar geçmişe göre üretimde daha az yer alsın bile, *zaman optimizasyonu* temel ilke olarak kalıcıdır.

Himanen'in, *vakti idealize etme* olarak tanımladığı bu çaba artık iş yerinin dışına da taşmış durumdadır. "Çalışma hayatı son raddeye kadar optimize edildikten sonra; optimumu yakalama zorunluluğu, insanın diğer tüm yaptıklarına da el uzatır.

İnsan artık boş vaktinde bile yalnızca *olmak* için özgür değildir; oluşunu en iyi şekilde icra etmelidir" (42). Horkheimer ve Adorno, işlik dışındaki boş zaman etkinliklerinin de sistemik dayatmalardan kaçış için bir yol olmadığını 1940'lerde fark etmiştir:

Eğlence geç-kapitalizm koşullarında çalışmanın uzatılmasıdır ve mekanikleştirilmiş çalışma süreciyle yeniden başa çıkmak için bu süreçten kaçmak isteyenlerce aranmaktadır... Eğlence bir kaçıştır ancak, iddia edildiği gibi değersiz, bayağı gerçeklikten değil, bu gerçekliğin hala tüketemediği son direniş düşüncesinden kaçıştır (27-36).

İş dışındaki yaşam, tümüyle çalışma-merkezli davranış kalıplarına hapsedildiğinde, spor yapmak bile idealize edilmiş, optimum zaman kullanımının konusu olan profesyonel bir etkinliğe dönüşmektedir. Willis (85), çalışma ve boş zamanın çelişik bir sentezi olan egzersizin, yirminci yüzyıl sonu tüketim toplumunda ortaya çıkan en gelişmiş meta biçimi olduğunu iddia eder. Egzersiz, bireyi iyi bir vücut geliştirmek amacıyla enerjisini *seçerek* ve *optimum*'u biçimde harcaması için yalıtılan bir etkinliktir. Himanen de benzer bir ironiyi örneklendirir: "Ancak bir acemi, rahatlatma teknikleri üzerine bir kur almadan rahatlamaya başlar" (43).

Enformasyon toplumunun iyimser yorumcuları, yeni iletişim teknolojilerinin iş saatlerini azaltacağını ve işyerinin dışında etkileşimli çalışma ortamları yaratarak klasik mesai anlayışını esneteceğini düşünmüştür. Oysa Himanen, bilgi teknolojilerinin çalışma-merkezliliği zayıflatma konusunda pek de etkili olmadığını düşünür. Yeni bilgi teknolojileri zamanı sıkıştırıp, esnekliğine karşın, hala çok az kişi düzenli çalışma saatlerinin dışına çıkabilmektedir.

Hacker çalışma etiği ve *hacker*'ların zamanla ilişki kurma biçimleri bu anlamda da farklıdır. *Hacker*'lar vakitlerini gerçek bir esneklik içinde organize edebilmekte, iş hayatı ve özel yaşamın karmaşık biçiminde iç içe geçtiği bir kullanımı savunmaktadır. Bu noktada Himanen, akademi ve *hacker*'lık arasındaki koşutluğa bir kez daha dikkat çeker: "Vakti kendi kendine organize etme özgürlüğünün öncüsü, akademidir" (48). Öyle ki, Platon, akademik bir hayat yaşayan kişiyi, vaktini isteği doğrultusunda organize edebildiği için özgür saymıştır. Himanen'e göre *hacker*'lar, "bireyin değerinin ve özgürlüğünün çalışmak adına bunca sınırlanışının ortasında bize, hayatımızın burada ve şimdi olduğunu hatırlatarak *vakit nakittir* özdeyişi yerine *bu benim hayatım*" (53) önerirler.

Çalışmanın ikinci kısmı "*Para Etiği*"ne ayrılmıştır. Enformasyonculuğa dayalı yeni ekonomideki "*yenilik*", para kazanma

amacı üzerinde hiçbir değişim yaratmamıştır. Hatta, Himanen'e göre, yaşadığımız dönem, tarihin en bütüncül kapitalist çağıdır. Dinlenmeyi çağrıştıran Pazar günü tümüyle tüketimle özdeş hale gelmiş, "Weber'in tutumlu, XVII. yüzyıl püriteninin yerini; XXI. yüzyılın her şeyi yalayıp yutan, hazza sürüklenmiş tüketicisi almıştır" (58). Yeni ekonomide para, çalışmadan daha öncelikli, özerk bir değer haline gelmiş, kapitalizmin ruhunun temelindeki mülkiyet fikri ise bilgi alanına doğru hızla genişlemiştir. *Hacker*'ların özgür bir şekilde dağılımını savundukları bilgi, yeni ekonominin en kıymetli yatırım aracına dönüşmektedir. Artık şirketler para kazanmak için, patentler, ticari markalar, telif hakları gibi, temelde bilginin mülkiyetini korumaya amaçlayan fikri ve sınai hakları elde etmeye çabalamaktadır. Himanen'in, Protestan para etiğinin yeniden canlanması olarak gördüğü bilgi mülkiyeti fetişizmi karşısında *hacker*'lar, ücretsiz yazılım yazıp, uzmanlıklarını paylaşmalarının etik görevleri olduğuna inanırlar (59).

Himanen, klasik psikolojideki ihtiyaç hiyerarşilerini dikkate alarak, "Protestan etiğinin aşılandığı toplumumuzda işin, toplumsal açıdan bir kabul edilme kaynağı olarak işlev gördüğünü söyler" (61). Bunun uç bir örneği, Saint-Simon'un XIX. yüzyılda, ideal toplum için yaptığı Protestan plandır. Bu planda yalnız çalışanlar yurttadır (başka bir deyişle "kabul gören"). Yani, Aristonun *Politika*'sında yalnızca ça-

lışmak zorunda olmayanların yurttaş sayıldığı polis'in tam tersi bir durum söz konusudur (62).

Hacker'lar için de benzerlerinden kabul görme temel bir motivasyondur. Ancak, "*hacker*lar için, tutkularını paylaşan bir toplulukta kabul görmek, tıpkı akademisyenler için olduğu gibi, paradan daha önemli ve derinden tatmin edici bir şeydir. Protestan etiğinden kesin farkı ise, *hacker*lar için benzerlerinden kabul görmenin, tutkunun yerini almamasıdır" (63-64). Torvalds gibi *hacker*lar için, temel motivasyonun para olduğu hareketler, toplumsal fayda üretmekten uzaktır ve ne yazık ki, çalışma ve para merkezli dünyamızda insanlar, ihtiyaç hiyerarşisinin en alt düzeyindeki hayatta kalma seviyesinin üzerine çıkmamaktadır. Himanen, yeni teknolojilere "kurtarıcı" görevi atfedene seslenircesine şöyle der:

Gerçekten de tüm bu teknolojik ilerlemeye karşın insanların günlerini neden hala ağırlıklı olarak ekmek kazanma dedikleri şeye adanmış oldukları haklı bir merak konusudur. Bu inanılmaz teknolojik devrim bizi, hayatta kalma seviyesinden daha yukarıya çıkarmış olmamalı mıydı? (64).

*Hacker*lar için hayattaki temel organize edici unsur, iş ya da para değil, tutku ve birlikte toplumsal değeri olan bir şey üretmek olsa da, bu tümüyle bir paradan hoşlanmama durumu değildir. *Hacker eti-*

ği'nde kilit nokta, "her şeyden önce, paranın bir dürtü olarak neyle bağdaştığı ve diğer dürtülere olan etkisinin hangi türlerinden sakınılması gerektiğiyle ilgilidir" (66). Ancak *hacker para etiği*'nin tümüyle ortak bir tavır alış olduğunu söylemek zordur. Günümüzün küresel enformasyon şirketlerinin başındaki önemli isimlerin çoğu *hacker* camiasından çıkmıştır. Belki de, sistemin en büyük çelişkisi budur; özgürce paylaşılan bilginin ürünlerinin bilgi kontrolünün güçlerine dönüşmesi. Himanen'e göre bunun nedeni, *hacker*'lığın hayli geleneksel bir kapitalizm içinde yer alması nedeniyle tabiatında barındırdığı gerilimdir. "Kapitalizmin en yüce gayesi sermayenin artması iken, *hacker*'ların çalışma etiği, tutkulu ve özgür ritimde ısrar eder. Ancak, iş uygulamaya geldiğinde kimi kez, *hacker*'lığı bir tarafa bırakıp, Protestan etiğinin ana hatlarını takip etmekle çözülür" (67). Bilgisayar *hacker*'larının bir numaralı düşmanı Bill Gates'in *Microsoft*'u buna iyi bir örnek-tir.

Yine de bu çıkarımlar gerçekliğin tümünü yansıtmayabilir. Kapitalist *hacker*'lığı seçmiş birçok örnek, sistemde geçici olarak rol almaktadır. Bu şekilde kısa bir süre çalışıp, mali bağımsızlıkları kazandıktan sonra hareketlerini özgürce seçebilmektedirler. *Hacker* olmanın aslen tutkuyla hareket etme ve kendi vaktini organize etme özgürlüğünden ibaret olduğunu ve bu çalışma etiği hayata geçirildiği sürece, kalıcı olarak geleneksel kapitalizm yoluyla para

kazanmanın bir sorun teşkil etmediğini düşünen hackerlar da vardır (66).

Bir grup hacker ise kapitalizm içinde alternatif yollar bulmaya çabalamaktadır. Bu hackerların para etiği yorumu, para kazanmaya değil, sadece başkalarının bilgi erişimini engelleyerek para kazanmaya karşı çıkar. Çünkü, kendi ürettiği bütün bilgiyi gizleyip, başka herkesin ürettiği bilgiyi almak, etik bir açmaz meydana getirir. Bu kişiler, hacker'lıkla kapitalizmin bugünkü şeklini birleştirmenin yarattığı problemleri göz önüne alarak, açık bir modelde yazılım üreten ve açık kaynaklı girişimlere dayalı, gerçek anlamda "serbest" bir piyasa ekonomisinin olanaklarını sorgular. "Acaba, rekabetin bilgiyi kontrolünde tutmaya değil, başka etkenlere bağlı olacağı bir serbest piyasa ekonomisi olabilir mi?" (71). Bu tür sorulara verilen cevaplar konusunda hackerlar fikir birliği içinde değildir, ancak Himanen'e göre, "bilgi ekonomisinin göbeğinde, bu sorular hakkında bir tartışma başlatmış olmak bile yeterince radikal bir meydan okuyuştur" (71).

Hacker çalışma ve para etiği'nin ardından, üçüncü önemli seviyesi olarak netik diyebileceğimiz "network etiği" gelir. Çalışmanın üçüncü kısmı, ifade özgürlüğü ve mahremiyet gibi temel hakların korunması bağlamında Net'in olanak ve sınırlılıklarının hacker'lar tarafından nasıl algılandığına ayrılmıştır. Net'in demokratik gelişmeye katkı sağlayıcı bir mecra olarak des-

teklenmesi konusundaki hacker girişimlerinin ilk etkili örneği, 1990'da kurulan *Electronic Frontier Foundation* (Elektronik Sınırlar Vakfı) olmuştur (92). "Bilgisayar ve internet alanında, konuşma ve mahremiyet dahil olmak üzere, temel vatandaşlık haklarını koruyarak halk yararına çalışan, kar etmeyen, partizan olmayan bir organizasyon olarak tanımlanan girişim", hükümetlerin ve şirketlerin Net'le geniş ölçüde ilgilenmeye başlamalarından beri, Net'in hacker ideallerine aykırı bir şekilde gelişmesi karşısında gösterilen bir tepkidir (94). Elbette ki, böyle bir girişimin ardında hackerların demokratik ifade yollarının geliştirilmesi konusunda Net'e duydukları inanç yatmaktadır. Geleneksel medyanın merkezi ve kontrol altına alınması kolay yapısına karşın Net, denetimin oldukça güç olduğu merkezkaç yapısı nedeniyle bireysel ifade için önemli bir araç olarak görülmektedir. Diğer yandan Net, paradoksal olarak bir gözetleme aracına da dönüşebilir. Himanen'in dikkat çektiği gibi, hükümetler kişilerin e-postalarını ve web'i tarama şekillerini sürekli olarak gözetlemek ve takip altında tutmak için Net'i kullanabilir (102). Yalnızca hükümetler değil, şirketler de insanların tüketim alışkanlıklarını kayıt altına alıp, kişiselleştirilmiş pazarlama tekniklerinin geliştirilmesinde Net'te bırakılan elektronik izleri takip etmektedir. *Network toplumu*'nun koşullarında geleneksel medya da uygulamalarını Net'e yayarak kullanıcıları hakkında detaylı bilgi edinmeye

çalışır (108). Bu durum, mahremiyet özgürlüğünün açıkça ihlali anlamına gelmektedir.

Elektronik mahremiyeti korumak için güçlü şifreleme gerektiğinden, birçok hacker, hükümetlerin onaylamadığı türden güçlü-şifreleme teknolojilerinin kullanılmasını savunarak, elektronik çağın, mahremiyete saygı duymasını sağlayacak çözümler bulmaya çalışmaktadır (105). Himanen, Net'in yayıncılık için ticari bir kanal işlevi görmesi noktasında yine, yaşamın çalışma-merkezli hale gelmesine atıf yapar: "Protestan çalışma etiği, hayatlarımızı bu derece belirlediğinde ve insanlar sadece çalışma için tüm enerjilerini tüketip tutkularının peşinden gitmek için fazlaca yorgun olduklarında, televizyon için uygun bir alıcı durumuna düşerler" (109).

Enformasyonculuğun ruhuyla örülmüş bu yeni kapitalist dönem, sürekli değişen yeniliklere ayak uydurarak "öz-programlama yapabilen", hızla eskijen bilginin seyrini takip edebilen yeni bir çalışan tipolojisi önermektedir. Yeni dönemde, gündelik sorunların ve iş yaşamının idealist dayatmalarının eşzamanlı baskısı altındaki birey, kişisel gelişim edebiyatı'ndan (KG) medet umar hale gelmiştir. *Hacker Etiği*'nin en özgün bölümlerinden biri budur. Himanen, KG'nin başarıya ulaşmak için verdiği önerilerin, Protestan çalışma etiğiyle nasıl uyum içinde olduğunu gösterir.

KG rehberlerinde savunulan hedef belirleme, optimumu yakalama, istikrar, sabırla bekleme, çalışkanlık gibi temel erdemler adeta kapitalizmin ruhunu özetleyen başlıklardır (114-117). Paranın değeri de bu rehberlerde belirgin şekilde yer alır. "Hedef seçimi için verilen modellerde para, seçilen hedefe örnek vazifesi görür, kimilerinde ise yerleşik bir amaçtır" (117). Himanen, *network* girişimlerinin, KG yazınının abartılı biçimde öğrettiği değerlerin aynalarıyla bir araya geldiğini söyler. Bunlar eski etik değerlere benzemeseler de hareketleri yönlendiren ve her şeyden üstün olan hedeflerdir (122).

KG'nin değer sistemi, aslında girişimlere ait değerlerin, bireyin kendi hayatı üzerindeki uyarlamasıdır. KG'de bir kişi hayatına, *Vizyonum nedir?*, *Gerçekleştirmek için stratejim nedir?* diye soran bir *network* girişimiymiş gibi muamele eder. Hayat üç aylık gelişme raporlarıyla bir proje haline gelir (124).

İş yaşamı böylesine rasyonelleştirilmiş projeler doğrultusunda planlandığında, bireye kalan dışsal bir sorgulamaya girişmeksizin kendisinden beklenenleri uygulamaktan öteye geçemez. Himanen için sorun, "bu ilkelerin hedeflere ulaşmada başarı sağlayamayacak olması değil, insan olmanın ne olduğunu nasıl nitelendirdikleridir" (125). Temelinde bilgisayar *network*'ü olan bir toplum mantığı, insanlara ve onların ilişkilerine tatbik edilerek insa-

na, her zaman daha iyi şekilde yeniden programlanabilecek zihinsel rutinleri olan bir bilgisayar gibi muamele edilmektedir. İnsanlığın yeni ideali, "finans pazarının küresel bilgisayar *network*'ündeki işleyişini engellemeyerek istikrarlı olan bir toplumdur" (125).

Bilgisayar mantığına göre işleyen bir toplum tasarımı, hızla hareket etmenin zorunlu olduğu, bir anlığına da olsa durup düşünmenin sistemi yavaşlatacak bir yüke dönüştüğü bir süper-yazılıma benzemektedir. Himanen'in kurduğu analogi ise bir araba yarışıdır: "Yüksek hızlarda toplumsal hedef, yarış arabası sürücülerininkiyle aynı olur. Yoldan ayrılmaması için aracı dengede tutmak. Bu aşamadan sonra geriye kalan tek hedef, o andan sağ çıkabilmektir." (127). Himanen, bu noktada etik bir sorunun açığa çıktığını düşünür. Hayatta kalmak için şimdiye odaklananlar başkalarını düşünemez. Oysa etik standart, acele etmeden düşünmeyi, hakim gelişmelerin gelecekte doğuracağı sonuçların sorumluluğunu hesaba katma ve dünyanın şimdi olduğundan farklı olabileceğini hayal edebilme yeteneğini gerektirir (127). *Network toplumu*'nda ortadan kalkan olanak budur. Bilgisayarın "hız" mantığı insanlığı, kapitalist sistemdeki yabancılaşmanın daha ileri bir aşamasına sürüklemektedir.

Himanen'in *hacker etiği*'nden umduğu, *network toplumu*nun hakim yapısına

yönelik eleştirel bir düşünümü yaygınlaştırabilmesidir. Bilgi çağında, bazı *hacker*ların temsil ettiği bu düşüncelerin artmasına ihtiyaç vardır. Ancak bu duyarlılığı şirketlerden ya da hükümetlerden beklemenin bir yararı yoktur. "Tarihte bu tür yapılar hiçbir zaman yeni etik düşüncenin kaynağı olmamıştır" (130). Himanen'in çalışması bize, "teknolojik yeniliğin" tahakkümü altındaki günümüz toplumlarında direnişin, teknolojinin hakim mantığını sorgulamaktan ve dönüştürmenin yollarını aramaktan geçtiğini hatırlatır. İşte, *hacker*lar tam da merkezinde buldukları *network toplumu*nda, çalışma, para, özgürlük etiği gibi kavramların "yeni" söyleminin eşlik ettiği ekonomi ve toplum yapısıyla ilişkisi üzerine düşünüp, farklı bir yaşam için alternatifleri gözden geçirerek bunu yapmaya çalışır. Bu anlamda *hacker etiği*, yeni dünya düzeninde henüz ortaklaşmamış değişim umutlarına düşünsel bir kaynak sunmaktadır.

Notlar

¹ Castells'in yapıtı *The Information Age: Economy, Culture and Society* 3 ciltten oluşur; *The Rise of the Network* (Ağ Toplumunun Yükselişi), *The Power of Identity* (Kimliğin Gücü) ve *End of Millennium* (Binyılın Sonu). Bu eleştiri yazıldığı sırada serinin ilk cildi Türkçe olarak yayımlandı (*Ağ Toplumunun Yükselişi*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları).

² 2001'de yayınlanan *Hacker Etiği*'ni, 2002'de *The Information Society and The Welfare State: The Finnish Model* (New York: Oxford University Press) takip etmiştir. Bu çalışmada yazarlar, ABD tarafından *Silikon Vadisi* merkezli olarak dünyanın geri kalanına yeni bir "modernite standardı" olarak pazarlanan *network toplumu* modelinin alternatifsiz olmadığını göstermeyi amaçlar (Castells ve Himanen, 2002: 3-4).

³ Sözcük, Türkçe'ye de benzer şekilde geçmiştir. *Bilişim Terimleri Sözlüğü*'nde *hacker*, "bilgisayar korsanı" ifadesiyle karşılanmaktadır. Diğer elektronik

sözlüklerde ise, "izni olmadan başkasının bilgisayar ağına giren kişi", "başkasının bilgisayarına giren ve zarar veren kişi" olarak tanımlanır. Yalnızca, *Çağdaş İş Dünyası Sözlüğü*'nde yukarıdakilere ek olarak, "hobisi bilgisayar programları düzenlemek olan kişi" şeklinde bir karşılık vardır.

* İtalikler bana ait. (O.T)

Kaynakça

- Castells, Manuel (1996). *The Information Age: Economy, Society and Culture Volume I: The Rise of Network Society*. Massachusetts: Blackwell.
- Horkheimer, Max ve Adorno, Theodor W. (1996). *Aydınlanmanın Diyalektiği: Felsefi Fragmanlar II*. Çev. Oğuz Özgül. İstanbul: Kabcacı Yayınları.
- Timisi, Nilüfer (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Willis, Susan (1993). *Günlük Hayat Kılavuzu*. Çev. Aksu Bora ve Asuman Emre. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

İran Entelektüelleri ve Batı

Mehrzad Boroujerdi (2001)

Çeviri: Fethi Gedikli.

İstanbul: Yöneliş Yayınları. 311 sayfa.

Tezcan Durna

Sokrates ve Platon'dan bu yana entelektüelin toplumun eleştirel vicdanı olduğunu söylemek mümkündür. Bir yandan bu yönüyle diğer yandan düşünme ve düşündüğünü topluma aktarma yetisiyle entelektüelin ayrıcalıklı bir yeri vardır. Bu anlamıyla değerlendirdiğimiz zaman yine Said'in tanımına göre entelektüelin, herhangi bir topluluğun, hükümetin, cemaatin, şirketin vs. hedeflerine teslim olmuş bir profesyonel ya da memur olmak yerine, sürekli kendi vicdanına hesap vermek durumunda olan bir amatör olması gerekir (1995: 83). Burada entelektüel tanımlayana en temel ve önemli unsur olarak karşımıza vicdan çıkmaktadır. Entelektüel hiç kimseye değil de sadece vicdanına hesap vermek durumu nedeniyle yine bu tanıma göre, hiçbir dine, etnisiteye ya da dogmatik düşünceye bağlı olamaz. Kendisi belki sırf bir ana-babadan doğmuş olması nedeniyle bir etnik kimliğe ya da dine bağlı olabilir ama, tamamen bu nedenle içinde bulunduğu topluluğa değil de kendi vicdanına hesap vermek durumundadır. Çünkü böyle davranan bir entelektüel, Said'e göre bağlılık duyduğu dinin, etnik topluluğun ya da ulusun yaptığı zulüm, haksızlık vs. konusunda tavır almakta çekince yaşayacak, gerçek entelektüel kimliğin gerekleri-

ni yerine getiremeyecektir. Bu nedenle entelektüel, Said'in kendi özyaşam öyküsüne verdiği isimde de olduğu gibi, "yersiz, yurtsuz" (2004) ve sürgün olmalı, sürekli bir rahatsızlık ve tedirginlik içinde yaşamalıdır. Hiçbir değeri bir dogma haline getirip, ona tümüyle bağlanmamalı; sürekli vicdanının sesinden esinlendiği bir eleştirelilik içinde olmalıdır.

Kuşkusuz, yukarıda, Said'in tanımlarına yaslanarak tarif ettiğimiz entelektüel, içinde kartezyen düşünümelliğin arızalarını taşımaktadır. Zira bir entelektüel her şeyden önce bir insan olması nedeniyle bir toplum içinde yaşar, bir takım değerlere yaslanır ve kendi eleştirel tavrını oluştururken bütün beslendiği değerlerin bir sentezini oluşturmaya çalışır. Said'in tarifinden entelektüeli, değeri tamamen kendinden menkul bir "üstvarlık" olarak anlamamak gerekir. Entelektüel, içinde yaşadığı toplum, kültür ve değerlerden tamamen arınmış bir "kendilik" değildir. Ancak belki entelektüeli diğer insanlardan ayıran şey, varolan bilgi, kültür, değer ve siyasal süreçleri yaşarken, onlara eleştirel yaklaşmasıdır. Bu anlamıyla ele alınınca entelektüel kendi düşüncesini de düşünebilmesi ve bu düşüncelere sık sık mesafe ile bakabilmesi nedeniyle "başkalarından" farklılaşır. Ancak denildiği gibi, entelektüel tamamen çağının olaylarından ve gelişmelerinden uzak, kendi içinde düşünüp eski deyimle "tefekfüre" dalan bir varlık değildir. Üçüncü dünyanın entelektüelleri ise hiçbir

zaman tamamıyla siyasal süreçlerden uzak olmamışlardır. Üçüncü dünya entelektüellerinin tarihini yazacak olsak, karşımıza aynı zamanda o ülkelerin bağımsızlaşma/sömürgeci kurtulma, uluslaşma (modern anlamda), modernleşme/batılılaşma tarihlerini de yazma işi çıkacaktır. Çünkü üçüncü dünyanın entelektüelleri, hiçbir zaman bahsi geçen bu süreçlerin dışında değil, bilakis bu süreçlerle bitişik olarak anılmak zorunda olmuşlardır.

Her ne kadar doğrudan bir sömürgecilik sürecini yaşamamış olsa da, Türkiye gibi yarı sömürge dönemi yaşamış bir ülke olan İran'ın entelektüellerini inceleyen bir çalışma da kuşkusuz, modernleşme ve bağımsızlaşma pratiklerini beraberinde incelemek zorundadır. Yüksek öğrenimini Amerika'da yapmış ve özellikle de Orta-doğu entelektüellerinin, modernliğin çok yönlü meydan okumalarıyla nasıl yüzleştiklerini ele alan ve bu çerçevede sivil toplum, insan hakları, demokrasi, sekülerizm ve modernlik sorunsallarını inceleyen İranlı akademisyen Mehrzad Boroujerdi'nin *İran Entelektüelleri ve Batı* başlıklı kitabı da İran entelektüellerinin bir soykütüğünü yazma kaygısı ve iddiası taşıyor. Yazar, İran entelektüellerinin düşünce serüvenini incelerken, bir yandan düşünsel ikilemleri, diğer yandan İran'ın siyasal tarihinin seyrini anlatıyor. Yazarın İran entelektüellerinin bilinç oluşumunu kavrayan dikkat çektiği "ötekileştirme" mantığı oldukça özgün bir kurgu olarak karşımıza

çıkıyor. Çünkü yazarın iddiası, en azından 1960'lardan sonra İran entelektüellerinin kimliklerini oluştururken kendilerine iki temel öteki seçtikleri yönünde: Bu iki ötekiden biri Batı/Avrupa, diğeryerse rantçı Şah devletidir. Bu iki öteki, zaman zaman İran entelektüellerinin gözünde birbirinin yerini almaktadır. Çünkü rantçı Şah rejimi sömürü açısından bağımsızlıktan sonra, Batı/Avrupa'yı aratmayacak bir mantığın içine girmiştir. Ancak yazar en azından başlangıç itibarıyla entelektüellerin devlet eliyle yetiştirildiğini de teslim ediyor. Bu bağlamda İran entelektüellerinin gelişim seyrini değerlendirirken temel dört aşama tespit ediyor: 1) Başlangıçta modernleşmenin araçları olarak devlet eliyle yetiştirilen entelektüeller. 2) Kapitalist bir büyük işletme olarak gelişen rantçı devlete ve bunun etrafında öbeklenen devlete bağımlı burjuvaziye yabancılaşan ve devleti bir öteki olarak seçen entelektüeller (49)'. 3) Batının ötekileştirilmesi üzerinden kurulan entelektüel kimliği. 4) Bir sentez kaygısı ile ortaya çıkan çifte duygulu (*ambivalan*) entelektüel kimliği. Aslında kitabın en özgün katkısı, İran entelektüellerinin geleceğini ve İran siyasal hayatının seyrini belirleyen şeyin bu çifte duygulu mantık olduğunun söylenmesidir.

Kitapta, bütün üçüncü dünya entelektüellerinde olduğu gibi, İran entelektüellerinin de, bağımsızlık ve uluslaşma sürecinin esas öncülleri olduklarını görüyo-

ruz. Kuşkusuz aynen Türkiye'de olduğu gibi, İran'da da tam bağımsızlaşmadan önce, çare olarak bağımlı olunana benzerme pratiği denenmiştir. Bağımlı olunan Batı/Avrupa'yı alt edebilmek için, ona rağmen ona benzemek öncelikle seçilen bir deneyim olmuştur. Bu yüzden, İran'da "ilerleme ve modernleşme"nin motoru olmaları için önde gelen insanları Batı'ya eğitim almaları için göndermişler ve bu sayede Batı'ya benzeyerek Batı'dan kurtulma çareleri aranmıştır. Bu deneme, kuşkusuz Batı/Avrupa'nın da işine gelmiştir. Dahası bu uygulamayı özellikle Batı, bilinçli olarak yürütmüştür. Bu uygulamayı yine bir Batılı felsefeci olan Sartre şöyle dile getiriyor:

Avrupalı seçkinler, yerli bir seçkin imal etmeye girişti. Ergenlik çağındaki ümit vaat eden gençleri, Batı kültürünün ilkeleriyle tavında iken devşirip damgaladılar; ağızlarını yüksek sesli ibarelerle, ağız dolusu büyük yapış yapış kelimelerle tıka basa doldurdular. Ana vatanda kısa bir kalıştan sonra, beyinleri yıkanmış olarak yurtlarına gönderdiler. Bu yürüyen yalanların biraderlerine söyleyecek hiçbir şeyleri yoktu; onlar sadece yankı verdiler. Biz Paris'ten, Londra'dan, Amsterdam'dan *Partenon! Kardeşlik!* sözlerini söyleriz; Afrika'da, Asya'da bir yerde dudaklar *...tenon! ...deşlik!* diye açılır" (Sartre'dan aktaran: 154).

Bourajerdi'nin Sartre'dan yaptığı bu uzun alıntı, üçüncü dünya entelektüellerinin belli bir noktadan sonraki, Batı'yla ilişkilerinin izleğine dair ipucu da vermektedir bize. Yazarın İran'da Batı'daki entelektüellere karşılık kullanılan "rövşenfikran" kelimesinin anlamına ve yan anlamlarına ilişkin akıl yürütmeleri dikkat çekicidir. Bu kelime, modernleşmiş ve modern düşüncenin araçlarıyla donanmış insanların tümünü tanımlamaktadır. Böylece olumlu bir anlam içeren "rövşenfikran" kelimesi, olumluluğunu Batı'dan almaktadır. Özellikle 1960'lardan itibaren bu anlamıyla dolaşıma giren bu kelime, Batı/Avrupa'nın düşünce dünyasının üçüncü dünya entelektüelleri tarafından içselleştirildiğini, dahası içselleştirilmesi gereğini işaret etmektedir. Yazar bu içselleştirmenin bir süre sonra entelektüel ile halk arasındaki kopukluğu açığa çıkardığına işaret ederek, esas entelektüel bilincin bu noktadan sonra ortaya çıktığını hatırlatmaktadır. Bu süreç, İran'da ortaya çıkan ve "İslam Devrimi"ne kadar devam eden, rantçı devletin egemenliği ve bu devletin etrafında beliren devlete bağımlı burjuvazinin konformizmi ile de pekişmiştir. Bu süreci ve bu süreçte İran entelektüellerinin geçirdiği düşünsel bunalımı çok iyi inceleyen yazar, bunu takiben Batı/Avrupa'yı inkar stratejisi olarak ortaya çıkan Yerlililik ve Tersine Şarkiyatçılığın, İran entelektüellerini, İran İslam Devrimine götüren zihinsel serüvenine çok iyi dikkat çekmektedir.

Yazar, *Yerlililiğin*, "Güneydoğu Asya'dan Karayipler'e yeni bulunmuş kimliklerini öne sürmeye hevesli birçok üçüncü dünya entelektüeli açısından kültürel bir refleks olarak ortaya çıktığına" dikkat çekiyor. Yazara göre, yerlililiğin bu bağlamda Batı karşısındaki zihni köleliği ve aşağılık kompleksini sona erdirmenin önemli bir yolu olduğunu söylemek mümkün (41). Bu ise, öncelikle hem fiziksel hem de zihinsel olarak uzun yıllar kölesi olduğu Batı'yı topyekün olarak reddetmeyi/ötekileştirmeyi, ardından da Batı dışı kültürel değerlerin arayışını gerektirmiştir. Bu değerlerin oluşumu köklere dönüş ya da otantik kültürel değerleri arayış sürecini getirmiştir. "Biz bize benzeriz ve bizi bizden başka hiçbir şeyle tanımlayamazsınız" cümlesinde kısaca özetlenen otantiklik kaygısı, kendi değerlerinin fetişleştirilmesini beraberinde getirmiştir. Yazar, Batı'nın Avrupamerkezci, tekbenci (solipsist) mantığına yaslanarak tersinden Şarkiyat yapma derdine düşen İran entelektüellerinin, eleştirdikleri ve reddettikleri şeyin aynısını yapar duruma geldiklerinin altını çiziyor. Bu bağlamda üçüncü dünya entelektüellerinin yerlililiğini, onları dar görüşlü, çapraşık, nostaljik, aşırı milliyetçi ve hizipçi zihni duruşun bataklıklarına götürdüğü yönündeki eleştirisi (46), yazarın entelektüel algısı hakkında okuyucuya ipucu veriyor.

Yazarın İran entelektüellerinin ve tabii ki üçüncü dünya entelektüellerinin ter-

sine Şarkiyatçılığının, Batı'nın Şarkiyatçılığı ile aynı şey olamayacağına yaptığı vurgu da çok önemlidir. Çünkü Batı'nın Şarkiyatçılık için elinde bulunan araçların üçüncü dünya entelektüellerinin elinde bulunmadığı ortadadır. Dahası üçüncü dünya entelektüelinin yaptığı şey her ne kadar Batı'yı reddetme pratiği olsa da, Batı'nın düşünsel araçlarıyla hem tersine Şarkiyatçılık yapmak hem de kendi düşünsel hazinelerine ulaşmak kaygısıdır. Yazarın da dikkat çektiği gibi, "Ortadoğu'daki entelektüeller, tam yetkili elçiler gibi değilse de, kendi kültürleri ile Batı kültürü arasında canalcı arabulucular ve yorumcular olarak hizmet görmüşlerdir" (49).

Bu anlamıyla düşünüldüğü zaman, İran entelektüellerinin ve kısmen Türkiye entelektüellerinin yaptığı şey, Batı felsefi ve düşünsel literatürünü kendi özgün/otantik dinsel öğretilerine uydurabilme, ya da Batı düşünsel literatürünün kendi otantik öğretilerinde izlerini bulma kaygısı olarak karşımıza çıkıyor. Aslında denilmek istenen şu: "Batı'da üretilen pek çok kavram aslında bizde de vardı; ancak yıllar içinde biz bunları unutmuşuz, dahası Batı bunları alıp daha da mükemmelleştirmiş, biz bu kavram ve pratikleri uygulamadığımız için üzerleri toz tutmuş; yapılması gereken sadece otantik kökenin üzerindeki tozları silmek olacaktır."² Örneğin Ali Şeriatî'nin, Hegel'in görüngübilimi ile Şii inancındaki görünenle görünenin ötesindeki gerçeklik (zahiri ile batini) arasın-

daki farka atıfta bulunarak, Hegel'in düşüncesini Şii inanışının kökeninde arama kaygısı manidardır. Ali Şeriatî'nin bu çabasına ilişkin olarak Boroujerdi'nin yaptığı yorum önemlidir:

Şeriatî'nin Hegel ve Marx'ın anlayışlarını geniş Şii dünya görüşü içine dahil etme teşebbüsü, onu bir seçenek diye görüngübilime götürdü. O kendini görüngübilimcilerin keşfe yarayan iddialarıyla mutabık buldu ki insanın somut nesnel ve öznel olarak bütün algıladığı, sadece esas gerçeğin gizli, meçhul ve insanın kavrayışının ötesinde olduğunu iddia eden Şii inançlarına göre yorumladı (148).

Oysa Hegel'in görüngübilimi, hiçbir zaman Şii inancında olduğu gibi insanı bilinemezciğe (*agnostizm*) teslim etmez. Yine İranlı bir entelektüel olan Daryush Shayan'ın "epistemolojik şizofreni" (82-3) olarak değerlendirdiği bu durumu, aslında yazarın tespitinden de anladığımız gibi, kültürel benlik oluşumu üzerinden düşünenecek olursak, çifte duygulu bir bilinç olarak görmek gerekir. Bir yandan kendi kökenini araştırarak "öteki"ne "biz de sizin gibiyiz" deme gayretkeşliği, diğer yandan kendi otantik öğretilerine erişerek onlarla övünüp, şişirme ve bu vesileyle "öteki"ni ret düşüncesi. Bu kısaca, inkar ettiğine benzemeye çalışma diye tarif edilebilir. Aslında bu çifte duygulu entelektüel kim-

lik, Boroujerdi'nin tanımıyla "laik dini" İran entelektüellerini halk karşısında iki yüzlü ve tutarsız bir konuma da yerleştirmiştir. Çünkü onlar, bir yandan otantiklik ararken, diğer yandan bu otantik kaynaklarla Batı kültürü arasında bir analogi kurmaya çalışarak ciddi bir bunalım içine düşmüşlerdir. Yazar, İran İslam Devrimine gidiş sürecinde bu bunalımın çok önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Çünkü bu bunalım sonucunda tümüyle otantiklik kaygısı ağır basmıştır. Bu otantikliğe yapılan aşırı vurgu ve kendi kendisiyle şişirme duygusu, fundamentalist din adamları çevresinin savlarını güçlendirmelerine ve onların halk karşısındaki meşruiyetlerini daha da sağlamlaştırılmalarına yaramıştır. Bunu, rantçı devlet yönetimi ile bunun çevresinde yuvalanmış olan bağımlı burjuvazinin vurduymazlığı daha da körüklemiştir.

Boroujerdi'nin İran İslam Devrimi öncesinde hem rejim muhalifi hem de seküler düşünceye sahip olan bazı dini entelektüellerin devrim sonrasında nasıl yeni rejimle eklemenebildiklerini göstermesi, entelektüelin sınıfsal eklemleme sürecine bazı durumlarda ne kadar kolay katılabildiğini çok iyi göstermektedir. Bunda söz konusu entelektüellerin seküler olmakla birlikte otantik köken arayışına düşmeleri de etkili olmuştur. Aslında burada seküler entelektüellerin, sınıfsal olmaktan ziyade, ötekileştirdikleri özne yani Batı'nın uzantısı olan Şah rejimi nedeniyle, fundamenta-

list din adamları ile biraz da zorunluluktan kaynaklı bir eklemleme içerisine girdiklerini söylemek gerek. Bu da yukarıda bahsi geçen çifte duygulu bir kültürel bilinçten kaynaklanmıştır. Çünkü Şah rejimi, hem bu entelektüellerin hem de din adamlarının gözünde yerel sömürgeciler olarak algılanıyordu. Bu, büyük ölçüde gerçeklik payı taşımaktadır. Çünkü Fanon'un da altını ısrarla çizdiği gibi, şiddetli bir direnişin ardından gelmediği sürece, üçüncü dünyanın bağımsızlığı bir anlaşmayla gerçekleşebilir. Bu ise bir anlamda ulusal burjuvazinin sömürgecinin yerine geçme arzusunun gerçekleşmesi anlamına gelmektedir. Zaten böyle durumlarda, ulusal burjuvazi yerel sömürgeci olarak işlev görür. Bunun için yapması gereken devletin kolayca denetlenmesi için, tek parti rejimine yaslanmaktır (63) ki İran'da İslam Devriminden önce yürürlükte olan böylesi bir rejimdir. İslam Devrimiyle yapılan bir nevi, "yerel" sömürgecileri şiddet yoluyla yurttan kovmak olmuştur. Ancak sömürgeciye gösterilen bu "şiddetli" tepki, sınıfsal olmaktan ziyade fundamentalist bir boyut almıştır. Kuşkusuz bundan Marksist ve devrimci entelektüeller de acımasız bir şekilde nasibini almışlardır. Burada devrimci entelektüellerin, din adamları ile hem söylemsel, hem de ötekileştirdikleri özne (yani Şah rejimi) konusunda eklemleme içerisine girmeleri hatasını geç anladıklarını ve bunun bedelini ağır bir şekilde ödediklerini, yine bir devrimci entelektüel

olan ve Şah rejimi devrilmeden önce "Ulusal Demokratik Cephe"nin kurulmasında aktif görev alan Bahman Nirumand *İran'da Soluyor Çiçekler* adını taşıyan kitabında çarpıcı anekdotlarla anlatmaktadır.

Boroujerdi, kitabın "Devrim Sonrası Dönemden Münazaralar" başlığını taşıyan son bölümündeki amacını, "çağdaş İran siyasi kültürüyle ilgili birtakım yaygın mitleri ve safsataları düzeltmek" olarak tarif ediyor (207). Yazar devrim sonrası İran'da siyasi yaşamın baskıcı, ama entelektüel tartışma ve üretimin canlı olduğunu iddia ediyor. Bu iddiasını da temellendirmek için, özellikle 1980'li yılların ortalarından itibaren Batı düşün dünyasından yapılan çevirileri ve bunlar üzerinden giden akademik tartışmaları ayrıntılı olarak inceliyor. Özellikle 1985 yılında Karl Raimund Popper'in *The Open Society and Its Enemies* başlıklı eserinin Farsça'ya çevrilmesi ile İran bilimsel hayatında pozitivistten tarihselcilğe doğru bir geçiş olduğunu iddia ediyor. Kuşkusuz yapılan tüm tartışmalarda, ulemanın eleştirilerinin izlerini görmek mümkün. Ulemaya göre bu eserler çevrilip bunlar üzerinden tartışma yapılsa bile, bu ancak modernliğin çöktüğünün, Batı uygarlığının tamamen ortadan kalkmaya doğru gittiğinin ispatı için yapılmalıdır. Bu süreç içerisinde ulema içerisinde çıkan ve İran ulema camiasının düşünsel dünyasını önemli ölçüde etkileyen Abdülkerim Suruş ve Daveri, Hegel, Nietzsche ve Husserl'in düşüncelerine yaslanarak

hem Batı modernitesini, hem de bu düşünürlerin siyasi yan etkilerini eleştirmişlerdir. Bu sayede, Devrim sonrası İslam kimliğinin oluşumu için, modernlik mutlak bir öteki olarak ilan edilmiştir (212). Ne var ki, bu ötekileştirmenin yine "öteki"nin araçlarıyla yapıldığı bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır.

Devrim sonrasında, seküler ve okumuş entelektüellerin "taklitçi, Batı'da ve gayesiz bir grup" olarak görülerek sürgün ve tasfiyelerle ortadan kaldırıldığına dikkat çeken yazar, ulemanın üstünlüğünü kabule hevesli laik dini entelektüellerin ise kalmasına izin verildiğinin altını çiziyor. Yukarıda adı geçen Abdülkerim Suruş ve Daveri de söz konusu bu laik dini entelektüellerdendir (208-209). Yazarın, her ne kadar tamamen İslami kimliğin oluşumunu sağlamak adına modernliğin tamamen ötekileştirilmesine yarası da, Devrim sonrası entelektüel tartışmaların canlılığına dikkat çekmesi önemlidir. Yazar, İran'da zannedilenin aksine tümüyle kısırlanmış, dar bir düşüncenin gelişmediğine, bunun yerine canlı entelektüel tartışmaların yapıldığına işaret etmektedir. Kuşkusuz bu, ayetullah/ulemanın çizdiği çerçevede gelişmek zorunda olan entelektüel tartışmalar olarak kalmıştır.

Yazarın yirminci yüzyıl İran entelektüelleri üzerine sonuç bölümünde yaptığı şu değerlendirmeler, kitabın bir özeti mahiyetini taşımaktadır; ki bana göre de ki-

tap bu uzun alıntıda yer verilen tespitleri çok iyi açıklamıştır:

İdeolojik yelpazedeki konumlarına bakmaksızın yirminci asrın İran entelektüelleri, genel olarak, kimlik oluşumu sürecinde referans kültürleri olarak Batı medeniyetini kabul ettiler. Kendi kendini değerlendirme, dil, düşünme biçimleri, değer hükümleri ve siyasi seçenekler ilkelerinin tümü, Batı ile karşılaşmalarından etkilendi. Başka bir deyişle bu entelektüeller felsefi savaşlarını, düşmandan aldıkları silahlarla aynı düşmana, Batı'ya açtılar. Avrupamerkezciliğinden yakayı sıyırma teşebbüslerinde, ne yazık ki yerlilğe mağlup oldular. "... için eylem"den ziyade "-e karşı tepki" entelijansiyasının kimlik söylemlerinin sabit alameti farikası oldu. Teslimiyet ve taklitçilik, sıklıkla sahilik ve özgürlükten ziyade demagoji ve obskürantizme götürdü. Buradan varılan sonuç portresi çarpık bir tasvir, özcü ve ikiye bölünmüş bir dünya görüşü ve kültürel bir şizofreni portresi idi (232).

Tüm bu tespitlerden Türk okurunun ve entelektüellerinin kendilerine çıkarması gereken çok fazla pay olduğunu düşünmekteyim. Çok da uzak olmayan tarihlerde Türk laik/Kemalist seçkinlerinin İran'dan rejim ithal edilecek korkuları yaşaması ve buna ek olarak "Türkiye İran

ya da Cezayir olur mu?" sorularının akılları karıştırdığı dönemlerin analiz edilmesinde, İran entelektüellerine ilişkin yapılmış olan bu çalışmadan yararlanmak gerekir. Türkiye, halen günümüzde her ne kadar dinsel jargonlara eskisi kadar yaslanmasa da, geçmişinde "Siyasal İslam" yaklaşımının içinde yer almış olan bir hükümet tarafından yönetilmektedir. Kitap, okura söylemsel eklemlemelerdeki kırılmaların çok çabuk ortaya çıktığı ve farklı ideolojik söylemlerle eklemlemenin her zaman konjonktürel olarak oluştuğu Türk siyasal hayatında laiklik, kamusal alan, başörtüsü ve din ile geleneğe ilişkin yapılan yorumların daha dikkatli yapılması gereğini göstermektedir. Tepki ve ötekileştirme üzerinden yapılan siyasetin ve kurulmaya çalışılan kimliğin sakıncalarının çok iyi analiz edildiği kitap, Türkiye'de günümüzdeki konjonktürel ötekileştirmelerin ne kadar tehlikeli olduğunu da göstermektedir bize. Kuşkusuz Kemalist aydınlarla Marksist aydınların eklemleme mantıklarının birbiriyle aynı olmadığı ortadadır. Son zamanlarda Kemalist aydınların ulusalcı politika üzerinde milliyetçilerle girdiği eklemleme stratejisi, aklımıza İran'da laik dini entelektüellerin fundamentalist din adamlarının söylemleriyle eklemleme mantığını getirmektedir. Aynı şekilde Avrupa Birliği'ne yaslanan demokratikleşme ve özgürleşme söylemleri aracılığıyla bazı Marksist Türk entelektüellerinin, İslamcı

çevrelerle girdiği "demokratikleşme" üst söylemi etrafında oluşan eklemlemelere de daha dikkatli yaklaşmak gereğini fazlasıyla hissettiriyor kitap.

Türkiye üzerine olan öğretici yönlerinin dışında kitabın bir değerine daha dikkat çekmeyi, çalışmanın hakkını teslim etmek adına gerekli görüyorum. İran entelektüellerinden düşünceleri söylemsel alanı etkileyip şekillendirenler, ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiş; bunun dışında düşünce dünyası ayrıntılı bir şekilde incelenemeyen entelektüel simalar üzerine çok geniş bir dizin kitabın sonuna ek olarak konulmuştur. Bu dizin bile, yazarın kitapta yaptığı özgün tespitlerin yanında, kitap için çok ciddi bir emek harcadığını somut bir şekilde göstermektedir.

Notlar

¹ Bu noktada yazar, entelektüellerin iki grup oluşturduğunu belirtiyor; bunlardan biri toplumsal bakımdan güdümlü ileri görüşlüler ve etkili bürokratik görevliler, diğeri ise tamamen devletin meşruiyetini sağlamak kaygısı ile hareket eden bir nevi ideologlardır. ² Burada tırnak içindeki cümle, kitabın yazarına ait değil, bilakis üçüncü dünya entelektüelleri üzerine yazılmış metinlerden anlaşılacak sonucun bir özeti olarak bana ait bir cümledir. Cümle vurgulanmak için tırnak içine alınmıştır.

Kaynakça

- Fanon, Frantz (2001). *Yeryüzünün Lanetlileri*. Çev. Lütfi Fevzi Topaçoğlu. İstanbul: Avesta Yayınları.
- Nirumand, Bahman (1988). *İran'da Soluyor Çiçekler*. Çev. Kemal Kurt. İstanbul: Belge Yayınları.
- Said, Edward (1995). *Entelektüel Sürgün, Marjinal, Yabancı*. Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Said, Edward (2004). *Yersiz Yurtsuz*. Çev. Aylin Üçler. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Shayegan, Daryush (2002). *Yaralı Bilinç Geleneksel Toplumlarda Kültürel Şizofreni*. Çev. Haldun Bayrı. 4. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.

Bir Gazetenin Tarihi, Cumhuriyet
Aysun Köktener (2004)
İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 391 sayfa.

Bülent Tellan

Genel olarak medyanın, özelde de gazetenin, toplumsal olayların incelenmesinde, yararlanılan en önemli kaynaklardan biri olduğu, bir çok araştırmacı tarafından tartışmasız kabul edilmektedir. Gazete, tarihinin olayları kronolojik bir sıralama ile takip etmesine, sosyologun toplumsal olayların niceliklerini belirleyebilmesine, siyaset bilimcinin egemen ve muhalif düşünce biçimlerini araştırmasına olanak sağlamaktadır. Ancak sosyal bilimlerin hangi alanından olursanız olun, araştırmacının toplumu çözümlemekte faydalandığı gazetenin güvenilirliğinden emin olması gerekiyor. Gazete gerçekten toplumun nabzını tutabilmiş mi; yoksa okurlarına ve araştırmacıya, gazeteyi hazırlayanların, yayınlayanların, yayınlananların, siyasi ve ekonomik güç odaklarının çıkarlarını mı aktarmaktadır? Bu sorunun yanıtını verebilmenin tek bir yolu var: Basını iyi tanımak.

Basını iyi tanımak, sadece kimin kim olduğunu ya da kimin hangi yayın organına sahip olduğunu, kimin hangi yayın organında çalıştığını, kimin ne zaman hangi görüşleri savunduğunu bilmek ile başarılabilecek bir şey değil. Araştırmacının çalışmasını en ayrıntılı şekilde yapması gerekiyor. Gazetenin içeriği, yöneticileri, yazı işleri kadrosu, haber kaynakları, baskı sa-

ysisi, okuyucu kitlesi gibi verilerle birlikte, diğer gazete ve yayın organlarının durumu ile gazetenin yayımlandığı toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel ortamı da araştırmacı tarafından iyi bilinmek durumunda.

Şayet yapılan araştırma bir gazetenin öyküsü üzerineyse, yani bir monografi çalışması ise araştırmacının sadece gazeteye bakarak toplum üzerine bir şeyler söylemesi zor hale geliyor. Çalışmadan beklenen toplumun tarihi, siyaseti, sosyolojisi, ekonomisi gibi verilerden de yararlanarak gazeteyi anlatması oluyor.

Türkiye’de ne yazık ki gazete monografilerine çok sık rastlanmıyor. Yazılanlar ya akademik çalışmalar, ya bir gazetede belli bir dönem çalışan gazeteci-yazarların polemik yönü ağır basan anıları. Metin Münir’in *Sabah Olayı* ve Dinç Bilgin’in *Öyküsü* (1993), Necati Zincirkıran’ın *Hürriyet ve Simavi İmparatorluğu* (1994), Emin Karaca’nın *Cumhuriyet Olayı* (1994), *Milliyet Olayı* (1995), İrem Barutçu’nun *Babıali Tanrıları: Simavi Ailesi* (2004), Aytül Tamer’in *İrade-i Milliye* (2004) gibi daha özgün örnekler ise Türk basın tarihine gazetelerin derinlemesine incelenmesi ile bir boyut kazandırmaya çalışıyor.

Aysun Köktener tarafından kaleme alınan ve Yapı Kredi Yayınları tarafından yayınlanan *Bir Gazetenin Tarihi, Cumhuriyet* yayınevi tarafından hazırlanmakta olan bir serinin ikinci kitabı. Özden Can-

kaya’nın *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000* ile başlayan bu seri; yayınevinin dahil olduğu grup tarafından yayınlanan *Akşam gazetesi, Anadolu Ajansı* gibi başka örnekler ile devam edecek.

Köktener kitabında kendisinin de altını çizdiği gibi "zor" bir işin altından kalmaya çalışıyor. Ancak, Köktener, -her ne kadar Sunuş’ta "aylarca süren gazete arşivi taraması"ndan söz ediyorsa da- çalışmanın büyük bir çoğunluğunu ikinci el kaynaklara dayandırıyor. Yunus Nadi, Zekeriya Sertel gibi gazetenin kurucuları ile Nadir Nadi, Yalçın Pekşen, Hasan Cemal, Zeki Saral gibi gazetenin yazar ve muhabirlerinin olayların üzerinden bir süre geçtikten sonra yazdıkları anılarından yararlanıyor. Sözü edilen yazarların çoğunlukla polemik amaçlı anıları, özellikle bazı olguların gözardı edilmesine, bazılarının ise lüzumundan fazla önemli sayılmasına neden oluyor.

Çalışmada kaynaklara atıf yapan 123 dipnotun 120’si, incelenen *Cumhuriyet* gazetesi dışındaki metinlere gönderme yapıyor. 1928 yılı öncesinde, gazetenin Arap harfleri ile basıldığı döneme ait haberler ve yazılar Konur Ertop’un "1924-1974 Cumhuriyet" isimli derlemesi ile 1994 ve 1996 yıllarında yayınlanan, gazetenin 70. ve 73. yıl özel eklerinden alıntılanmış.

Kitap, Türkiye’nin siyasal tarihindeki geçiş dönemleri göz önüne alınarak 4 bölüme ayrılmış durumda. 1924-1946 yılları

arası *Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Gazetesi*; 1946-1960 yılları arası *Çok Partili Döneminde Cumhuriyet Gazetesi*; 1960-1980 yılları arası *27 Mayıs’tan 12 Eylül’e Ara Rejimlerin Arasında Cumhuriyet*; 1980’den günümüze kadar uzanan süreç ise *12 Eylül 1980’den 2000’li Yıllara* başlığı altında ele alınıyor. Ancak, siyasal kronolojiye uygun yapılan bu bölümlendirme, bölüm içi tutarlılık olmadığı için okuma kolaylığı sağlayamıyor. Her bölümde, ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel ortamında *Cumhuriyet* gazetesinin yeri ele alınıyor, gazetenin o dönemdeki yazar kadrosu sıralanıyor, hangi konuların hangi sayfalarda işlendiği anlatılıyor, döneme ait önemli kampanyalar aktarılıyor. Ardından *Dönemin Önemli Olayları ve Cumhuriyet Gazetesi* alt başlığı altında, bölümün başında ele alınan konulara yol açan olaylar yeniden sıralanıyor. Bu durum konuların birden fazla tekrarlanması dışında başka sorunlara da yol açıyor. Yaklaşık yirmişer yıllık süreçleri kapsayan bölümlendirme yüzünden benzer durumlar birbirine karıştırılıyor, neden ve sonuç ilişkisi birbirinden farklı olaylar için yeniden kuruluyor.

Bu eleştirimizi bir örnek ile açıklamamız mümkün: *Cumhuriyet* gazetesinin 1971 yılında yaşadığı ve Başyazar Nadir Nadi’nin istifasına yol açan bunalım ilk olarak 111. sayfada gazetenin bu dönemdeki tirajı anlatılırken ele alınıyor. Ancak bunalımın sebepleri ve sonuçlarına burada değinilmezken, 113. sayfada *Cumhuriyet’e*

Reklam Boykotu başlığı ile Nadir Nadi’nin istifası yeniden ele alınıyor. 114. sayfadan 122. sayfaya kadar devam eden alt bölümde *Yönetim Değişikliği ve Nadir Nadi’nin Başyazarlıktan İstifası* başlığı ile önce Nadir Nadi’nin kardeşleri ile 1963 yılında yaşadığı anlaşmazlık ve gazeteden ayrılışı; daha sonra *Cumhuriyet Gazetesinde İkinci Yönetim Değişikliği* alt başlığı ile 1971 yılında Nadir Nadi’nin istifası üçüncü kez ele alınıyor. İstifaya sebep olacak anlaşmazlığın nedeni olarak İlhan Selçuk’un kaleme aldığı iki yazıdan söz ediliyorsa da, İlhan Selçuk’un gazetede yazar olarak çalışmaya başladığına ilişkin bilgi 123. sayfada veriliyor. İlhan Selçuk’un yazdığı ve aile içi kavgaya sebep olacak yazılar ile bu yazıların ardından Selçuk’un tutuklanıp yargılanması ise 133. sayfadan 136. sayfaya kadar süren *Yayın Yasaklanıyor, İlhan Selçuk Tutuklanıyor* başlığı ile anlatılıyor.

Köktener, kitabın 25. sayfasında "siyah beyaz özelliği ile tanınan *Cumhuriyet* gazetesi 28 Şubat 1930’da ilk renkli ilanını yayınladı" diyor. Gazetenin özellikle ofset baskının yaygınlaştığı 1980’li yıllarda diğer gazetelere göre belirgin farklılığı olan siyah beyaz basılıyor olması 50 yıllık bir tarihi sapma ile vurgulanıyor. 1930’lu yıllar Türkiye’de tamamı renkli yayınlanan bir gazete olmadığı gibi, *Cumhuriyet* gazetesi teknik imkanlarını olabildiğince zorlayarak iki renkli baskıya gazetenin sayfalarında yer vermeye çalışıyor. Abdülrezak Altun, "Toplumsal Değişme ve Tek-

nolojik Gelişme Bağlamında Türk Basınında Sayfa Düzenleme Anlayışının Gelişimi (1960-1979)" isimli doktora çalışmasında *Cumhuriyet* gazetesinin kırmızı renkte bastığı yönlendirici ok ve zayıflatılmış zemin görüntüsü (filigran) kullanımı ile dönemin gazete tasarımı açısından anılması gereken bir uygulama yapmakta olduğunun altını çizer (39).

Kitabın 35. sayfasında *Cumhuriyet* gazetesinin promosyon olarak verdiği ucuzluk kuponları, Emin Karaca'nın çalışması kaynak gösterilerek "Türk basınındaki ilk promosyonlardan biri" olarak tanımlanıyor¹. Oysa bu konuda çalışan Orhan Koloğlu'na göre, bilinen ilk promosyon Hadika (Bahçe) gazetesi tarafından 24 Nisan 1870 tarihinde verilen meyve fidanı, çiçek tohumu ve kalem aşısıydı (Akagündüz).

Yazar çalışmasında yer yer anakroniye de sürükleniyor. Örneğin 1950-1960 yılları arasında Başbakanlık yapmış olan Adnan Menderes'in 1954 seçimleri öncesi söylediği "odunu aday göstersem seçilir" cümlesi², kitabın 80. sayfasında, 1950 seçimlerini kazanan DP yönetiminin kendisini devaynasında gördüğünün işareti olarak değerlendiriliyor.

108. ve takip eden sayfalarda, 27 Mayıs dönemi; 1994, 2001 ve 2002 yıllarında *Cumhuriyet*'te yayınlanan köşe yazısı ve haberlere dayanarak anlatıyor.

1991 yılında Nadir Nadi'nin ölümünün ardından yaşanan ve gazetenin idari ve yazı kadrosunun ikiye bölünmesine yol açan bunalım döneminin kitapta yer alışı biçimi de oldukça sorunlu. Kitapta 2000'li yıllardan söz edilirken, 174. sayfada *Nadir Nadi'nin Vefatı ve Cumhuriyet'te Yaşanan Deprem* alt başlığı ile 1991 yılında yaşanan olaylar ele alınıyor. Olayların sebeplerinin ele alındığı bu bölümde Hasan Cemal ve Okay Gönensin gibi "gazete yönetiminde kalanlar"ın yazdıklarından yararlanılmış, ancak olayın diğer tarafını oluşturan "istifa edenler"in fikirleri ve yazdıklarına yer verilmemiş. Olayın nedenleri 11 sayfa boyunca anlatılırken, istifalar sonrası yaşanan boykot ve istifa eden kadronun geri dönüşü bir sayfa içerisinde özetlenivermiş. Takip eden 188. sayfada Berrin Nadi'nin 2001 yılındaki vefatından söz edilirken; yine aynı sayfada *Yazarlar Bir Gidiyor, Bir Geliyor* alt başlığı ile 1991 yılında istifa edenlerin gazeteye geri dönüşleri ele alınıyor. Ancak yazı kadrosunda yer alan Uğur Mumcu, Ali Sirmen, Oktay Akbal, Cüneyt Arcayürek gibi isimlerin gazeteden ayrılmaları ve başka gazetelerde çalışmaya başlamaları, 1992'de yönetim değişikliğinden sonra geri dönmeleri yaşanan olaylar ile ilişkilendirilmeden anlatılıyor. Yine bu alt başlıkta ne zaman çalışmaya başlayıp, ne zaman ayrıldığı belirtilmediği için anılan bir çok isim sanki hala gazetede yazıyor gibi anlaşılıyor.

Köktener'in kitabı güzel bir hedefi olan, ancak bu hedefe tam olarak ulaşamamış bir çalışma. Kendisinin de ifade ettiği gibi "80 yıllık bir yayın yaşamını tek bir kitabın içine sığdırmak kolay değil". Ancak, *Cumhuriyet* gazetesi, Türkiye'yi anlamak için önemli bir kaynak. Gazetenin uzun geçmişi, geçirdiği iniş çıkışlı yayın hayatını incelemek fazlasıyla cesaret istiyor. Türk basın tarihi ile ilgili çalışmaların ve gazete monografilerinin oldukça az olduğunu da düşününce; Köktener'in çalışması, gazetenin 80 yıllık koleksiyonuna erişme imkanı olmayan ve gazete üzerine farklı kaynaklarda yer alan çok çeşitli sayıda bilgiye nasıl ulaşacağını bil(e)meyen okura tek bir kitapta, gazetenin geçirdiği bütün evreleri, farklı dönemlerdeki farklı tutumlarını ve gazetenin başına gelen sıkıntıları iyi aktarıyor. Böylece okuyucu için, hem Türkiye'yi hem Türk basını ve hem de *Cumhuriyet*'i tanımak için bir kaynak halini alıyor.

Notlar

¹ Burada Karaca'nın *Cumhuriyet Olayı* isimli kitabında yer alan bu yanlış bilginin Hıfzı Topuz'un *100 Soruda Türk Basın Tarihi* ve aynı kitabın genişletilmiş hali olan *İkinci Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi* isimli çalışmalarında da yer aldığını belirtmek gerekiyor.

² Dönemin önemli siyasal aktörlerinden Turan Güneş "odunu aday göstersem seçilir" cümlesinin söylenilmesini seçmenlerin adaylara değil partiye oy verdiğini ifade eden terbiyesizce bir anlatım olduğunu ama kendini büyük görme iması taşımadığını belirterek şöyle yorumlar: "1954'te, DP örgütleri kendi illerinde seçimi kazanmak için önemli adam arıyordu. Yani liste sürükleyecek adam. Oysa zaman gösterdi ki Doğu ve Güneydoğu bir tarafa bırakılırsa, özellikle Batı'da kimsenin oy sürüklediği yok. Nitekim ondan sonra

rahmetli Menderes, 'odunu da koysam milletvekili yaparım' diye bu yüzden konuşmuştu." (Barlas)

Kaynaklar

- Altun, Abdülrezak (2000). *Toplumsal Değişme ve Teknolojik Gelişme Bağlamında Türk Basınında Sayfa Düzenleme Anlayışının Gelişimi (1960-1979)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Karaca, Emin (1994). *Cumhuriyet Olayı*. İstanbul: Altın Kitapevi.
- Topuz, Hıfzı (1996). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Topuz, Hıfzı (2003). *İkinci Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Ertop, Konur (1974). *1924-1974 Cumhuriyet*. İstanbul: Cumhuriyet Gazetecilik.
- Barlas, Mehmet (2000). *Türkiye'de Darbeler ve Kavgalar Dönemi*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Akagündüz, Ülkü Özel (1997). "Dedelerimiz de Kupon Kesti". *Aksiyon* 151. 25-31 Ekim.

Yazı Teslim Kuralları

Gönderilen yazıların, başka bir yerde yayınlanmamış olması ya da yayın için değerlendirme aşamasında bulunmaması gerekir. Yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu yazar(lar)ına aittir. Yayınlanmayan yazılar iade edilemez. Yayın için kabul edilen yazıların yayın hakkı, yayınlanan yazıların da her türlü telif hakkı dergiye aittir.

Makaleler 8000 kelimeyi geçmemelidir. 6000-7000 kelimelik bir makale (notlar ve referanslar dahil) iyi bir hedeftir. 2000-3000 kelimelik daha kısa yorum yazıları da kabul edilmektedir. Yazılar, varsa tablo, şekil ve illüstrasyonları da içeren dört eş nüsha olarak teslim edilmelidir. Yazının bir nüshası da diskette gönderilirse (Word for Macintosh ya da Windows), yazıyla ilgili işlemler daha hızlı yürütülebilir.

Yazarlar, gönderdikleri yazının eş bir nüshasını kendilerinde bulundurmalıdırlar. 100-150 kelimelik İngilizce ve Türkçe birer özet de yazılarla beraber gönderilmelidir. Yazılar, bir toplantıda tebliğ edilmiş ise, toplantının adı, tarihi ve yeri belirtilmelidir.

Yazıların ve özetlerin üzerinde, sadece yazının başlığı bulunmalıdır. Ayrı bir kapak sayfasında yazarlar, isimlerini, tam ve açık kurum posta adreslerini bildirmelidirler. Bu bilgiler, hakemlere gönderilmeyecektir.

Tüm metin, girintili (indent) paragraflar, notlar ve referanslar dahil, A4 boyutunda kağıda çift aralıklı olarak ve kağıdın sadece bir yüzüne yazılmalıdır. Başlıklar ve arabaşlıklar kısa ve belirgin olmalıdır. ABD, TRT gibi kısaltmalarda nokta kullanılmalıdır.

Dergiye gelen yazıların yayınlanması hakemlerden alınacak değerlendirmelere bağlıdır. Dergiye ulaşan yazılar en kısa süre içinde hakemlere gönderilir.

Hakem değerlendirmesinin normal şartlarda 2-3 ay sürmesi beklenmelidir. Yazarlardan, hakemlerin görüşleri uyarınca yazılarını geliştirmeleri veya gözden geçirmeleri istenebilir. Yayın konusunda son karar Yayın Kurulu'na aittir. Yazılarının kabul edilip edilmediğine dair bir mektup, hakem raporlarının fotokopileriyle birlikte, yazarlara gönderilir.

Yazıların gönderileceği adres

Kültür ve İletişim
Ankara Üniversitesi
İletişim Fakültesi
Cebeci 06590 Ankara

Kaynak Gösterme Formatı

Metin içinde kaynak belirtme

Tüm referanslar, ana metinde uygun yerlerde ve parantez içinde, yazarın adı, basım yılı ve gerekiyorsa sayfa numaraları ile belirtilir. "Ibid", "op.cit.", "a.g.e." vs. kısaltmalar kullanılmaz. Notlar ve referanslar ayrılmalıdır. Notlar, metnin içinde numaralandırılıp, metnin sonunda numara sırasına göre ve referanslardan önce yerleştirilmelidir. Notların içinde yer alan referanslar da metin için geçerli olan kurallara göre belirtilir.

- Yazarın adı metinde geçmiyorsa ve kitaba referans veriliyorsa, (Williams, 1988)
- Yazarın adı metinde geçmiyorsa ve belli bir sayfa söz konusuysa, (Williams, 1988: 26)
- Yazarın adı metinde geçiyorsa ve kaynakçada birden fazla eseri varsa (1988: 26)
- Birbirini takip etmeyen belli sayfalar söz konusuysa, (Williams, 1988: 22-6, 45-8)
- Yazarın adı metinde geçiyorsa ve kaynakçada bu yazarın yalnızca bir eseri mevcutsa sadece sayfa numarası verilir. Hawkes'a göre dil ve antropoloji...(32)
- İki yazar varsa, (Lash ve Urry, 1988)
- İkiyden fazla yazar varsa, (Bennett vd., 1986)
- Aynı yazarın aynı yıl içinde yayınlanmış birden fazla eserine referans varsa, basım yılına a, b, c, gibi harfler eklenerek birbirinden ayrılır. (Foucault, 1979a)
- Aynı bahiste birden fazla kaynağa referans varsa, bunlar aynı parantezde noktalı virgülle ayrılarak belirtilmelidir, (Bourdieu, 1984; DiMaggio, 1987; Lamont, 1988)
- Metnin içindeki alıntılar için çift tırnak, alıntının içindeki alıntılar için tek tırnak kullanılmalıdır. 40 kelimedenden uzun alıntılar, tırnak kullanmadan girintili paragrafla verilmelidir.

Dergiden makale

Lawrence, Grossberg (1995). "Cultural Studies vs. Political Economy: Is Anybody Else Bored with this Debate." *Critical Studies in Mass Communication* 1(12): 72-81.

Editörlü bir kitaptan makale

Turow, Joseph (1991). "A Mass Communication Perspective on Entertainment Industries." *Mass Media and Society*. James Curran ve Michael Gurevitch (der.) içinde. London: Edward Arnold. 160-167

Bir yazarın seçilmiş yazılarından derlenmiş kitabından makale

Thomas, Lewis (1974). "The Long Habit." *Lives of a Cell: Notes of Biology Watcher* içinde. New York: Viking. 47-52.

Kitap

Lewis, Justin (1991). *The Ideological Octopus: An Exploration of Television and Its Audience*. London ve New York: Routledge.

Çeviri Kitap

Larrain, Jorge (1993). *İdeoloji ve Kültürel Kimlik*. Çev., Neşe Nur Domaniç. İstanbul: Sarmal.

Derleme Kitap

Balio, Tino (der) (1990). *Hollywood in the Age of Television*. Boston: Unwin Hyman.

İki Yazarlı Kitap

Gessell, Arnold ve Francis L. Ilg (1949). *Child Development: An Introduction to the Study of Human Growth*. New York: Harper and Row.

Üç ya da daha fazla yazarlı kitap

Spiller, Robert, vd. (1960). *Literary History of the United States*. New York: MacMillan.

Yazar olarak kurum adı

Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (1996). *Kafkasya ve Orta Asya: Bağımsızlıktan Sonra Geçmiş ve Gelecek*. Ankara: Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı Yayınları.

abone formu *subscription form*

kültür ve iletişim'i nasıl edinebilirsiniz?

Belli başlı kitapçılarda bulabileceğiniz kültür ve iletişim'i abonelik yoluyla da edinebilirsiniz. Yurtdışı abonelik için kültür ve iletişim dergisinin *Türkiye Vakıflar Bankası Cebeci Şubesi 048-2028817* numaralı banka hesabına abonelik ücretini yatırdığınıza ilişkin dekontu ya da bir kopyasını, aşağıdaki abonelik bilgileriyle birlikte bize ulaştırdığınızda derginiz adresinize postalanacaktır. Yurtdışı abonelik için "İletişimliler Vakfı" adına hazırlanmış banka çekinizi aşağıdaki abonelik bilgileriyle birlikte bize ulaştırdığınızda derginiz adresinize postalanacaktır.

kültür ve iletişim, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Mezunları Vakfı,
Cebeci 06590 Ankara • Turkey

İsim / Name :

Kurum / Institution :

Adres / Adress :

Posta Kodu / Postcode :

Ülke / Country :

Telefon / Phone :

Faks / Fax :

E-mail :

Abonelik koşulları *Subscription Information*

Yurtdışı Turkey	
Tek Sayı	8,50 YTL. +2,00 YTL.
1 yıl (2 Sayı)	15,00 YTL. +4,00 YTL.

Yurtdışı Other Countries *Prices (Postage included)*

Single issue	
Individual	US\$ 10
Institution	US\$ 15

Subscription	
Individual	
1 year (2 issues)	US\$ 20

Subscription	
Intitution	
1 year (2 issues)	US\$ 30

Bu form fotokopiyle çoğaltılabilir / *You can send the photocopy of this form*

abone formu *subscription form*

kültür ve iletişim'i nasıl edinebilirsiniz?

Belli başlı kitapçılarda bulabileceğiniz kültür ve iletişim'i abonelik yoluyla da edinebilirsiniz. Yurtdışı abonelik için kültür ve iletişim dergisinin *Türkiye Vakıflar Bankası Cebeci Şubesi 048-2028817* numaralı banka hesabına abonelik ücretini yatırdığınıza ilişkin dekontu ya da bir kopyasını, aşağıdaki abonelik bilgileriyle birlikte bize ulaştırdığınızda derginiz adresinize postalanacaktır. Yurtdışı abonelik için "İletişimliler Vakfı" adına hazırlanmış banka çekinizi aşağıdaki abonelik bilgileriyle birlikte bize ulaştırdığınızda derginiz adresinize postalanacaktır.

kültür ve iletişim, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Mezunları Vakfı,
Cebeci 06590 Ankara • Turkey

İsim / Name :

Kurum / Institution :

Adres / Adress :

Posta Kodu / Postcode :

Ülke / Country :

Telefon / Phone :

Faks / Fax :

E-mail :

Abonelik koşulları *Subscription Information*

Yurtdışı Turkey	
Tek Sayı	8,50 YTL. +2,00 YTL.
1 yıl (2 Sayı)	15,00 YTL. +4,00 YTL.

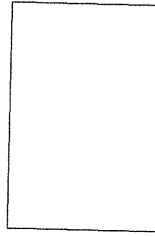
Yurtdışı Other Countries *Prices (Postage included)*

Single issue	
Individual	US\$ 10
Institution	US\$ 15

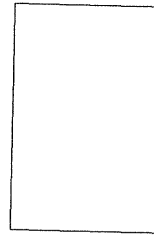
Subscription	
Individual	
1 year (2 issues)	US\$ 20

Subscription	
Intitution	
1 year (2 issues)	US\$ 30

Bu form fotokopiyle çoğaltılabilir / *You can send the photocopy of this form*

ki dergisi
ankara üniversitesi
iletişim fakültesi mezunları vakfı
cebeci 06590 ankara
turkey

ki dergisi
ankara üniversitesi
iletişim fakültesi mezunları vakfı
cebeci 06590 ankara
turkey

abone formu *subscription form*

kültür ve iletişim'i nasıl edinebilirsiniz?

Belli başlı kitapçılarda bulabilceğiniz kültür ve iletişim'i abonelik yoluyla da edinebilirsiniz. Yurtiçi abonelik için kültür ve iletişim dergisinin *Türkiye Vakıflar Bankası Cebeci Şubesi 048-2028817* numaralı banka hesabına abonelik ücretini yatırdığınıza ilişkin dekontu ya da bir kopyasını, aşağıdaki abonelik bilgileriyle birlikte bize ulaştırdığınızda derginiz adresinize postalanacaktır. Yurtdışı abonelik için " İletişimler Vakfı" adına hazırlanmış banka çekinizi aşağıdaki abonelik bilgileriyle birlikte bize ulaştırdığınızda derginiz adresinize postalanacaktır.

kültür ve iletişim, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Mezunları Vakfı,
Cebeci 06590 Ankara • Turkey

İsim / Name :
Kurum / Institution :
Adres / Adress :
Posta Kodu / Postcode :
Ülke / Country :
Telefon / Phone :
Faks / Fax :
E-mail :

Abonelik koşulları *Subscription Information*

Yurtiçi *Turkey*

Tek Sayı 8,50 YTL.
+2,00 YTL.
1 yıl (2 Sayı) 15,00 YTL.
+4,00 YTL.

Yurtdışı *Other Countries* *Prices (Postage included)*

Single issue
Individual US\$ 10
Institution US\$ 15

Subscription
Individual
1 year (2 issues) US\$ 20

Subscription
Institution
1 year (2 issues) US\$ 30

Bu form fotokopiyle çoğaltılabilir / *You can send the photocopy of this form*

abone formu *subscription form*

kültür ve iletişim'i nasıl edinebilirsiniz?

Belli başlı kitapçılarda bulabilceğiniz kültür ve iletişim'i abonelik yoluyla da edinebilirsiniz. Yurtiçi abonelik için kültür ve iletişim dergisinin *Türkiye Vakıflar Bankası Cebeci Şubesi 048-2028817* numaralı banka hesabına abonelik ücretini yatırdığınıza ilişkin dekontu ya da bir kopyasını, aşağıdaki abonelik bilgileriyle birlikte bize ulaştırdığınızda derginiz adresinize postalanacaktır. Yurtdışı abonelik için " İletişimler Vakfı" adına hazırlanmış banka çekinizi aşağıdaki abonelik bilgileriyle birlikte bize ulaştırdığınızda derginiz adresinize postalanacaktır.

kültür ve iletişim, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Mezunları Vakfı,
Cebeci 06590 Ankara • Turkey

İsim / Name :
Kurum / Institution :
Adres / Adress :
Posta Kodu / Postcode :
Ülke / Country :
Telefon / Phone :
Faks / Fax :
E-mail :

Abonelik koşulları *Subscription Information*

Yurtiçi *Turkey*

Tek Sayı 8,50 YTL.
+2,00 YTL.
1 yıl (2 Sayı) 15,00 YTL.
+4,00 YTL.

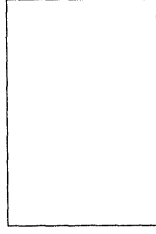
Yurtdışı *Other Countries* *Prices (Postage included)*

Single issue
Individual US\$ 10
Institution US\$ 15

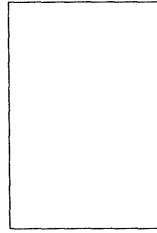
Subscription
Individual
1 year (2 issues) US\$ 20

Subscription
Institution
1 year (2 issues) US\$ 30

Bu form fotokopiyle çoğaltılabilir / *You can send the photocopy of this form*

ki dergisi
ankara üniversitesi
iletişim fakültesi mezunları vakfı
cebeci 06590 ankara
turkey

ki dergisi
ankara üniversitesi
iletişim fakültesi mezunları vakfı
cebeci 06590 ankara
turkey